ڕوناکی یەکخواپەرستی

و

تاریکییەکانی هاوەڵ بڕیاردان
بۆ خوای گەورە
لە ژێر ڕۆشنایی قورئان وسوننەتدا

نوسینی :

د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی :

م.شاخوان جواد أحمد

پێش نوێژو وتار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

چەمچەماڵ - پیریادی

١٤٢٩کۆچی **٢٠٠٨زاییینی**

===

سایتی بەهەشت

www.ba8.org

٠٧٧٠١٥١٧٣٧٨

هەمیشە لەگەڵمان بن بۆ بەرهەمی نوێ

=======================

تێبینی : مافی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە بۆ هەموو موسڵمانێکە بە مەرجێ وەکو خۆی بڵاوی بکاتەوەو دەستکاری نەکرێت

پێنـــاسەی پـــــەرتووك

ناوی پەرتووك : ڕوناكی یەكخوا پەرستی و تاریكییەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە لە ژێر ڕۆشنایی قورئـان وسوننەتدا

نوسینی : د. سعيد بن علي بن وهف القحطاني

وەرگێڕانی : مامۆستا شاخوان جواد أحمد

ساڵی چاپ : ١٤٢٩ كۆچی - ٢٠٠٨ زاینی

نۆبەتی چاپ : چاپی دووەم

تیراژ : (١٠٠٠)

ژمارەی سپاردن : (٥٣٠) ی وەزارەتی ڕۆشنبیری پێ دراوە.

نەخشەسازی بەرگ : سایتی بەهەشت www.ba8.org

بنكەی بڵاوكردنەوە : كتێبخانەی سیـــما لە چەمچەماڵ .

بسم الله الرحمن الرحيم

پێشەکی دانەر :

إن الحمد لله، نحمده، ونستعينه، ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا، وسيئات أعمالنا، من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمدًا عبده ورسوله، صلى الله عليه وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسانٍ إلى يوم الدين، وسلم تسليمًا كثيرًا، أما بعد:

موسوڵمانی خۆشەویست ئەمەی بەردەستت نامیلکەیەکی کورتە لەسەر " ڕوناکی یەکخواپەرستی و تاریکییەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە" تیایدا تێگەیشتن لە ماناو واتای خوا بە تەنها ناسین و بەڵگە و جۆر و بەرو بومەکانی یەکخوا پەرستیم ڕون کردۆتەوە، وە تێیدا ماناو واتای هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار و بەڵگەی پوچەڵی و نادروستێتی ئەم کارەم باس کردووە، وە تیایدا باسی شەفاعەتی ڕێگە پێدراوو ڕێگە پێنەدراوم کردووە، وە باسی هۆکارەنی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار و جۆرو بەش و زیان و شوێنەوارە خراپەکانی هاوەڵ بڕیاردەرانم بۆ خوای پەروەردگارم کردووە .

ئەوەی گومانی تێدا نییە ئەوەیە کە خوا بەیەك ناسین ڕوناکییەکە خوای پەروەردگار ڕێنمونی ئەو کەسانەی بۆ ئەکات و یارمەتیان ئەدات بۆی کە خۆی ویستی لێ یە، وە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار هەمووی تاریکایی و سەرلێشێواویە و ڕازێنراوەتەوە بۆ بێ باوەڕان و موشریکان، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ أَوَمَن كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ كَمَن مَّثَلُهُ فِي الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِّنْهَا كَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ ﴾ (الأنعام: ١٢٢) واتا: ئایا ئەو کەسەی کە مردبوو (لە گومرایی و سەرلێشێوایدا ئەژیا) ئێمە زیندومان کردەوە بە ڕوناکی ئیمان وقورئان، ئەو کەسە ئەزانێت چۆن ڕێگەی ڕاست ئەگرێتە بەرو هەڵسوکەوت ئەکات لە ناو خەڵکیدا، وەکو ئەو کەسە وایە کە لە تاریکاییەکانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و سەرلێشێواویدا ئەژێت و ناتوانێت دەر بچێت و ڕزگاری ببێت، بەو شێوەیە هاوەڵ بڕیاردەران و بێ باوەری و خراپەکاری بۆ بێ باوەڕان ڕازێــنراوەتەوە .

وە خوای پەروەردگار ڕوونی کردۆتەوە کە چەندین ئایەتی ڕوون و ئاشکراو بەڵگەی درەوشاوەی دابەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەکەی (ﷺ) کە گەورەترینیان قورئانی پیرۆزە تا بە ناردنی پێغەمبەران (عليهم السلام) و ئەوەی لە قورئان و سوننەتدا دایبەزاندووە خەڵکی لە تاریکاییەکانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و خراپەکارییەوە دەربێنێت بۆ ئیمان و خوا بە تەنها ناسین و زانیاری بەسودو ڕێنمونی تەواو، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ ﴾ (الحديد: ٩) واتا: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە کە چەندین ئایەتی ڕوون و ئاشکراو بەڵگەی درەوشاوەی دابەزاندووە بۆ سەر پێغەمبەرەکەی (ﷺ) تا بە هۆی ئەو ئایەت و بەڵگانەوە دەرتان بێنێت لە تاریکاییەکانەوە (تاریکاییەکانی شیرك و بێ باوەڕی و نەزانی و خراپەکاری و ....هتد) بۆلای ڕوناکی خوا بە تەنها ناسین و سوننەت و زانیاری بەسودو ڕێنمونی تەواو ، وە خوای پەروەردگار بەرامبەرتان زۆر بە سۆزو بەبەزەییە (لە کاتێکدا قورئانی بۆ دابەزاندون و

پێغەمبەری (ﷺ) بۆ ناردون تا هیدایەت بدرێن و ڕێنمونی بکرێن بۆ کردنی هەموو چاکەیەك و دوور بکەونەوە لە هەموو خراپەیەك).

وە ئەم نامیلکەیەم کردۆتە دوو بەشەوە، هەر بەشەی چەند باسێکی لە خۆ گرتووە بەم شێوەیەی لای خوارەوە:

بەشی یەکەم: ڕوناکی یەکخواپەرستی.

باســی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای یەکخواپەرستی.

باســی دووەم: بەڵگەکان لەسەر جێگیر کردنی یەکخواپەرستی.

باسی سێیەم: جۆرەکانی یەکخواپەرستی.

باسی چوارەم: بەروبومە چاك و سودەکانی یەکخواپەرستی.

بەشی دووەم: تاریکاییەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە .

باسی یەکەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی دووەم: بەڵگەکانی پوچەڵ کردنەوەو نادروستێتی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی سێیەم: ڕون کردنەوەی شەفاعەتی ڕێگە پێدراوو شەفاعەتی ڕێگە پێنەدراو .

باسی چوارەم: بەخشەرو ڕژێنەری نیعمەتەکان تەنها ئەوە شایستەی پەرستن بێت .

باسی پێنجەم: ئەو هۆکارانەی سەر ئەکێشن بۆ هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی شەشەم: جۆرو بەشەکانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار .

باسی حەوتەم: زیان و شوێنەوارە خراپەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار .

داواکارم لەو خوایە بەو ناوە گەورەیەی گەر داوای لێ بکرێت پێی ئەبەخشێت، ئەم کارە پیرۆزە تەنها لەبەر خاتری ئەو بێت، وە سودم پێ بگەیەنێت لە ژیانی دونیاو پاش مردنم، وە سود بە هەموو ئەو کەسانە بگەیەنێ کە ئەگات پێیان، بەڕاستی خوای پەروەردگار باشترین داوا لێکراوە و بەرێزترین ئومێد پێ بووانە، تەنها هەر ئەو پشتیوانمانە وباشترین پشت پێ بەستراوە، وە سوپاس و ستایش بۆپەروەردگاری هەردوو جیهانیان و سەڵات و سەلامی خوای پەروەردگار لەسەر بەندەو پێغەمبەری (ﷺ) ڕاستگۆی خۆیی و یارو یاوەران و شوێن کەوتوانیان بە چاکی تاڕۆژی دوایی ببێت .

پێشەکی وەرگێڕ:

موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر ئەتەوێت ئەو مەبەستەی کە خوای پەروەردگار بەندەکانی بە گشتی بۆ دروست کردووە بێنیتە دی و فەرمانی هەرەگەورەی کە ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ ﴾ (الذاريات: ٥٦) جێ بە جێ بکەیت، ئەگەر ئەتەوێت خێرو بەرەکەتی دونیاو دواڕۆژت بەسەردا برێژرێت، ئەگەر ئەتەوێت تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی و سزات لەسەر لابچێت و هێمن و ئارام بیت لە دونیاو دواڕۆژدا، ئەگەر ئەتەوێت خوای پەروەردگار لە تاوانەکانت خۆش ببێت و بتکاتە بەهەشتەوەو لە ئاگری دۆزەخ بتپارێزێت، ئەگەر ئەتەوێت ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار بە دەست بێنیت و سەرفرازترین کەس بیت لە دوا ڕۆژدا بە شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ)، وە هەموو کردەوەو قسەکانت وەربگیرێت و پاداشتی چاك بدرێیتەوە لەسەریان، ئەگەر ئەتەوێت کردنی کردەوەی چاکەت لەسەر شان سوك بێت و وازهێنان لە تاوان کردن لەسەر شان سوك بێت، ئەگەر ئەتەوێت خوای پەروەردگار ئیمان لەدڵتدا جوان و ڕازاوە بکات و بێباوەڕی و تاوان کردن لە دڵتدا قێزەون و ناشیرین بکات، ئەگەر ئەتەوێت ڕازی بیت و بەدڵێکی ئارامەوە هەموو ئەو کارانە وەربگریت کە بەسەرت دێت لە ناخۆشی و ناڕەحەتی، ئەگەر ئەتەوێت ڕزگارت بێت لە زەلیلی و ژێر دەستەیی بەندەکان و تەنها بەندەی خوای پەروەردگار بیت و بەڕاستی و تەنها دڵت پەیوەست بکەیت بەوەوە ، وە کردەوەی کەمت زیاد بکات و تاوانەکانت سوك و کەم بێت، وە خوای پەروەردگار ناخۆشی و ناڕەحەتی دونیاو دواڕۆژت لێبگێڕێتەوەو سەرخەرو یارمەتی دەرت بێت لە دونیاو دواڕۆژدا و ژیانێکی ئاسودەو پڕ لەئارامی و دڵخۆشیت پێ ببەخشێت و دڵ ئارامت بکات بە یادو زیکری خۆی، خوشك و برای بەڕێزم: بۆ بەدەست هێنانی ئەو هەموو کارە پیرۆزو پڕ لەبەرەکەتانە هەوڵ بدە موسڵمانێکی تەنها خوا پەرست بەو خۆت بەدور بگرە لە هاوەڵ و شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، موسڵمانی خۆشەویست پێ دەچێت بەمێشکتدا بێت و بڵێیت ئەبێ موسوڵمانێك هەبێت دوو خوا یان زیاتر بپەرستێت؟ نەخێر، بەڵام هەموو جۆرەکانی عیبادەت و پەرستنەکانی وەکو پاڕانەوەو ترسان و پشت پێبەستن و ئومێد پێ بوون و مل کەچ بوون و داوای کۆمەك و یارمەتی کردن و لاچونی ناخۆشی و ناڕەحەتی و سەربڕین و نەزر کردن و جگە لەمانەش کە ئەبێت هەموویان تەنها بۆ خوای پەروەردگار ئەنجام بدرێن، بۆیە لە کاتێکدا لە غەیری خوا ئەپاڕێیتەوە یان سەربڕین و نەزر کردن بۆ غەیری خوا ئەنجام ئەدەیت، ئەو کارەت ئەبێتە پەرستن و عیبادەت کردنی ئەوەی کە جگە لە خوای پەروەردگار بۆت ئەنجامداوە، خوشك و برای بەڕێزم عیبادەت تەنها بریتی نییە لە نوێژ کردن و ڕۆژوو گرتن و حەج کردن بۆ خوای پەروەردگار، بەڵکو هەر کارێك خوای پەروەردگار فەرمانی پێ کردبوو کە ئەبێت تەنها بۆ خۆی ئەنجام بدرێت، کردن و ئەنجام دانی بۆ خوا بە دڵسۆزی و لەسەر فەرمانی پێغەمبەر (ﷺ) نیشانەی ئیمان و گوێڕایەڵیە بۆ خوای پەروەردگار، لە هەمان کاتدا کردن و ئەنجام دانی بۆ غەیری خوای پەروەردگار (گەر پێغەمبەران (ﷺ) و پیاوچاکان و فریشتەکانیش بن) نیشانەی هاوەڵ و شەریك بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار ، بۆیە لەبەر گەورەیی تەنها خوا بەیەك ناسین و ترسناکی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار و بێ ئاگایی زۆرینەی موسوڵمانان لە باسەکانی خوا بەیەك ناسین و ترسناکی هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە بوونی گومانی نێوان موسوڵمانان گوایە پاڕانەوەو هاوار کردن بۆپێغەمبەران (ﷺ) و پیاوچاکان و فریشتەکان نابێتە عیبادەت و پەرستن بۆیان، وام بەپێویست زانی هەستم بەوەرگێڕانی ئەم نامیلکەیەی بەردەستت کە ناوی ﴿ نور التوحيد وظلمات الشرك في ضوء الكتاب والسنة،

دانراوی، د. سعید بن علي بن وهف القحطاني ﷺ به ئومێدی ئەوەی خوای پەروەردگار بیكاتە مایەی سود لێ وەرگرتن و به ئاگا هاتنەوەی موسوڵمانان لە باسەكانی تەنها خوا بەیەك ناسین و ترسناكی هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە زیاتر گرنگی بدەن بە لایەنی تەنها خوا بەیەك ناسین و دوور بكەونەوە لە هاوەڵ بڕیاردان بۆی، **موسڵمانی خۆشەویست ئاگادار بەو باش بزانە خوای پەروەردگار پەیمانی لێخۆش بوونی داوە بە كەسانێك پڕ بە زەویی تاوانیان هەیە و كەسێك سەد كەسی كوشتبێت و كەسانێك یەكجار تاوانیان زۆرە** ﴿ بەمەرجێك كاتێك ئەو تاوانەی كردووە نەگەیشتبێتە ئەندازەی شەریك بۆ خوا بڕیاردان و بێباوەڕی وەبەحەڵاڵیشی نەزانیبێت ﴾ **بەڵام پەیمانی بە موسڵمانێك نەداوە لێی خۆش ببێت لە كاتێكدا هاوەڵی بۆ بڕیاداوەو لەسەریشی مردووەو تەوبەی لێنەكردووە** (ترسناكی هاوەڵ بڕیاردانی بۆ خوای پەروەردگار بۆ ڕوون كراوەتەوە)، بۆیە خوشك وبرای بەڕێزم چەندێك گرنگی بدەیت بە تەوحیدو جۆرەكانی و دوور بكەویتەوە لە شەریك بڕیاردان بۆ خوا بەهەموو جۆرو بەشەكانیەوە هێشتا هەر كەمە و زیاترت پێویستە، واگومانیش مەبە و مەڵێ كاتێك لە پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاكان و گۆڕەكان ئەپاڕێمەوە مەبەستم نییە ئەوان بە خوا بزانم و وەكو خوای پەروەردگار باوەڕم پێیان هەبێت، چونكە ئەوەی كەتۆ ئەیڵێیت هەمان قسەو بیروباوەڕی موشریكانی سەردەمی پێغەمبەری خوا بوو (ﷺ) كە ئەیان وت: ئێمە هاوارو پەرستنیان بۆ ناكەین تەنها بۆ ئەوە نەبێت كە نزیكمان بكەنەوەو شەفاعەتمان بۆ بكەن لای خوای پەروەردگار، بۆیە دڵت تەنها پەیوەست بكە بە خوای تاك و تەنها و بێ شەریك، وەلە هەموو هەڵس وكەوت پەرستنەكانتدا تەنها ڕوو بكە خوای تاك و تەنها و بەدەسەڵات بەسەر هەمووشتێكدا .

لە كۆتاییدا داواكارین لەو خوایەی كە هەركەسێك تەنها بۆ ئەو بژێت و بۆ ئەو بڵێت و بۆ ئەو كار بكات و تەنها پشت بەو ببەستێت بەردەوام سەربەرزو سرفرازەو بە هیچ شێوەیەك زەلیل و سەرشۆڕ و نابێت، هەركەسێك داوای لێبكات و لێی بپاڕێتەوە بە هیچ شێوەیەك نا ئومێد نابێت، هەركەسێك تەنها ئەو بە پەرستراوی ڕاستەقینەی خۆی بزانێت لە هەموو تەنگ و چەڵەمەو ناخۆشی و نارەحەتیەك ڕزگاری ئەكات، داواكارین لێی هەموو ووتەو كردەوەیەكمان تەنها بە فەرمانی خۆی و تەنها بۆ خۆی بێت و نییەتمان پاك بكاتەوە لە هەموو بەش و حەزێك كە بۆ دونیاو خۆ دەرخستن بێت، وە دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت لە هەموو كارەكانماندا، وە داواكارین لێی لە نوسەرو وەرگێڕ و خوێنەرو هەموو ئەوانەی ئەگەر بە ووشەیەكی خیریش بەشداریان كردووە خۆش ببێت و بەردەوامیمان پێببەخشێت و لە مردووەكانمان خۆش بێت، آمـــــــــــین .

✍: م. **شاخەوان جەواد ئەحمەد**
پێش نوێژو وتـار خوێنی مزگەوتی (سەید ئەحمەدی فەیلەسوف)

بەشی یەكەم

ڕوناكی یەكخوا پەرستی

باسی یەكەم: تێگەیشتن لە ماناو واتای یەكخوا پەرستی:

یەكخوا پەرستی بە گشتی: بریتیە لە بوونی زانیاری و دان نان (لەگەڵ بوونی بیروباوەڕیكی تەواو) بەوەی خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە بەو هەموو ناوە جوانەی كە هەیەتی، وە تاك و تەنهایە بەهەموو سیفاتێكی تەواوو بەرزو گەورە، وە تاك و تەنهایە بە هەموو جۆرەكانی پەرستن (واتا: ئەبێت هەموو جۆرەكانی پەرستن تەنها بۆ ئەو بڕیار بدرێت)[1]، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَإِلَٰهُكُمْ إِلَٰهٌ وَاحِدٌ ۖ لَّا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ الرَّحْمَٰنُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٣﴾ ﴾ (البقرة: ١٦٣) واتا: خوای پەروەردگاری ئێوە پەرستراوی تاك وتەنهایە ئەو خوایەی كە جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێكی حەق و ڕاستی تر نییە ئەو خوایەی كە خاوەنی ڕەحم و سۆزو بەزەییە .

زانای پایە بەرز (شێخ ناصر السّعدي –ڕەحمەتی خوای لێبێت– لە تەفسیری ئەم ئایەتەدا فەرموویەتی: واتا : خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە لە زات و ناوەكان و سیفاتەكان و كارەكانی خۆیدا، هیچ شەریك و هاوەڵێكی نییە نەلە زاتیدا، وە هیچ هاو ناوو هاو شێوەی نییە، هیچ دروست كەرو بەدیهێنەرێك نیە جگە لە خۆی، دەی كەوابو پێویستە تەنها ئەو بە خواو پەرستراوی ڕاستەقینە بزانرێت و هەموو جۆرەكانی پەرستن تەنها بۆ ئەو ئەنجام بدرێت، وە بە هیچ شێوەیەك هیچ یەكێ لە دروست كراوەكانی نەكرێت بە هاوەڵ و شەریكی .[1]

باسی دووەم

بەڵگە ڕوون و ئاشكراكان لەسەر جێگیر كردنی یەكخوا پەرستی:

بەڵگە ڕوون و ئاشكراو درەوشاوەكان لە قورئانی پیرۆز و فەرمودەكانی پێغەمبەری خوادا (ﷺ) گەلێك زۆرن لەسەر جێگیر كردنی یەكخواپەرستی (خوا بە یەك ناسین) كە ناتوانرێت هەموویان سنوردار بكرێن، بەڵام بۆ ڕوون بوونەوە و زیاتر تێگەیشتن چەند نمونەیەك باس ئەكەین:

١– خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُم مِّن رِّزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَن يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ ﴾(الذاريات: ٥٦ - ٥٨)، واتا: من جنۆكە و مرۆڤەكانم دروست نەكردووە تەنها بۆ عیبادەت و پەرستنی خۆم نەبێت، من ڕزق و ڕۆزیم لێیان ناوێت، بەڕاستی خوای گەورە زۆر رزق و ڕۆزی دەرەو خاوەنی دەسەڵاتی زۆر پتەوو بە هێزە.

لەم ئایەتە پیرۆزەدا خوای گەورە ئەوەی بۆمان ڕوون كردۆتەوە كە مەبەستی لە دروست كردنی دروست كراوەكانی تەنها عیبادەت بۆ كردن و پەرستنیەتی بە تاك وتەنها، هەركەسێك گوێڕایەڵی بكات بە باشترین شێوە پاداشتی ئەداتەوە، وە هەركەسێك سەرپێچی بكات و بە تاك وتەنها نەیپەرستێت سزای ئەدات بەتوندترین سزا، وە ئەوەی بۆمان ڕوون كردووەتەوە كە خوای گەورە بێ پێویستە لە دروست كراوەكانی، بەڵكو دروست كراوەكانی

---

[1] بڕوانە : القول السديد في مقاصد التوحيد، للسعدي، ص١٨.

[1] بڕوانە : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للسعدي، ص٦٠.

بەگشتی و لە هەموو کاتێکدا هەژارو بێ دەسەلاتن و پێویستیان بە خوای گەورە هەیە، چونکە خوای گەورە دروست کەرو بەدیهێنەرو ڕزق دەرو دەسەڵاتداری هەموو دروست کراوەکانیەتی .

٢- هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فِي كُلِّ أُمَّةٍ رَّسُولًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ ﴿٣٦﴾ ﴾ (النحل: ٣٦) واتا: بەبی گومان ئیمە بۆ ناو هەموو گەل و هۆزێك پێغەمبەری خومان ڕەوانە کردووە، تا خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن و دوور بکەونەوە لە پەرستنی تاغوت، وە خوای گەورە هیدایەت و ڕێنمونی هەندێکیانی کردوو هەندێکیان بەهۆی خراپەو تاوانی خۆیانەوە گومڕا و سەرلێشێواو بوون .

لەم ئایەتە پیرۆزەدا خوای گەورە ئەوەمان بۆ ڕوون ئەکاتەوە کە بەڵگەی خۆی سەپێنراوە بەسەر خەڵکیدا، وە هیچ گەل و هۆزێك نییە کە خوای گەورە پێغەمبەرو نێردراوی خۆی بۆ نەناردبێتن، بەڵکو بۆ هەموو گەل و هۆزێکی ناردووە لە کاتێکدا بانگەوازی هەموو پێغەمبەران (عليهم السلام) یەك بووە و بریتی بووە لە: پەرستنی ئەو خوایەی کە تاك و تەنهایەو هیچ هاوەڵێکی نییە، بۆیە ئوممەتان بەرامبەر بە بانگەوازی پێغەمبەران (عليهم السلام) بوون بە دوو بەشەوە: هەندێکیان باوەڕیان هێناو شوێنی پێغەمبەران کەوتن (فَمِنْهُم مَّنْ هَدَى اللَّهُ)، وە هەندێکیان بێ باوەڕ بون و شوێنی پێغەمبەران نەکەوتن و وەڵامی فەرمانەکانی خوای گەورەیان نەدایەوە و شوێنی ڕێگەی بێ باوەڕی و چەوت و چێڵی و خراپەکاری کەوتن بۆیە سەر لێشێواوو گومڕا بوون (وَمِنْهُم مَّنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ) .

٣- وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾ (الأنبياء: ٢٥) واتا: پێش تۆ _ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) _ هیچ پێغەمبەرێکمان نەناردووە ئیللا وەحیمان بۆ ناردووە تا ڕوونی بکاتەوە بۆ خەڵکی کە هیچ پەرستراوێکی حەق و ڕاستەقینە نییە تەنها خوای گەورە نەبێت ، تا من بە تاك و تەنها بناسن و بم پەرستن.

بۆیە هەموو پێغەمبەرانی (عليهم السلام) پێش پێغەمبەری خۆشمان (صلى الله عليه وسلم) پوختەو ناوەڕۆکی بانگەوازەکەیان بریتی بووە لە فەرمان کردن بە پەرستنی خوای گەورە بە تاك وتەنها و دوور کەوتنەوە لە هاوەڵ بڕیاردان بۆی، وە ڕوون کردنەوەی ئەوەی کە تەنها خوای گەورە پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وە پەرستنی جگە لە خوای گەورە پوچ و نادروستە.[1]

هەر بۆیە خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن قَبْلِكَ مِن رَّسُولٍ إِلَّا نُوحِي إِلَيْهِ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ ﴾ (الأنبياء: ٢٥) .

٤- وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا ﴿٢٣﴾ ﴾ (الإسراء: ٢٣) واتا: پەروەردگاری تۆ ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمانی کردووە و بڕیوێتیەوە کە عیبادەت بۆ هیچ کەسێك نەکەن (لە ئەهلی ئاسمانەکان و زەوی و مردووەکان و زیندووەکان) تەنها بۆ خۆی نەبێت، لە بەر ئەوەی خوای گەورە تاك

---

[1] بڕوانە: جامع البيان عن تأويل آي القرآن، للطبري (٤٢٧/١٨)، تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان، للشيخ ناصر السعدي (ص ٤٠٧).

وتەنهایە و خاوەن و گەورەی هەموو دروست كراوەكانیەتی و هەموو دروست كراوەكانی پێویستیان پێیەتی .

٥– هەموو پێغەمبەران (عليهم السلام) بە گەلەكانیان فەرمووە: ﴿ فَقَالَ يَٰقَوۡمِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مَا لَكُم مِّنۡ إِلَٰهٍ غَيۡرُهُۥٓ ﴿٥٩﴾ ﴾(الأعراف: ٥٩) واتا: ئەی گەل و قەومەكەم خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن چونكە هیچ پەرستراوێكی ڕاستەقینەی ترتان نییە جگە لەو، تەنها خوای گەورە بەتاك و تەنها بپەرستن لەبەر ئەوەی بەدیهێنەرو رزق دەرە، هەڵسوڕێنەری هەموو كارەكانە، وە جگە لەو هەموویان دروست كراون كارەكانیان بەرێوە چووەو هیچ شتێكیان بەدەست نییە .[1]

٦– وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ ﴿٥﴾ ﴾ (البينة: ٥) واتا: فەرمانیان پێ نەكراوە مەگەر بەوە نەبێت كە خوای گەورە بە تاك و تەنها بپەرستن و بە دڵسۆزی و بێ هاوەڵ بڕیاردان پەرستن و دینداری بۆ خوای گەورە بكەن

٧– وە هەروەها خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ قُلۡ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحۡيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُۥۖ وَبِذَٰلِكَ أُمِرۡتُ وَأَنَا۠ أَوَّلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ ﴾(الأنعام: ١٦٢- ١٦٣) واتا : ئەی پێغەمبەر (عليه السلام) بە موشریكین و هاوەڵ پەیدا كەران بڵێ: من نوێژ كردنم و (فەرزەكانم و سوننەتەكانم) سەربڕینم و هەموو ژیانم – ئەوەی لەم دونیایەدا ئەنجامی ئەدەم و ئەوەی كە بەسەرم دێت– مردنم– واتە هەموو ئەو كارە چاكانەی كە لەسەری ئەمرم تەنها بۆ خوای پەروەردگاری جیهانیانە، ئەو خوایەی كە هیچ هاوەڵێكی نیە، بەو شێوەیە فەرمانم پێ كراوە كە هەموو پەرستنەكان تەنها بۆ خوای گەورە ئەنجام بدەم، وە من یەكەم كەسم لەم ئوممەتە كە مل كەچ بم بۆفەرمانەكانی خوای گەورە .

٨– هاوەڵی بەرێزی پێغەمبەری خۆشەویست(كە موعازی كوڕی جەبەلە(رضي الله عنه) دەفەرمویێت: جارێكیان لە پشت پێغەمبەری خواوەوە دانیشتبووم (لەسەر وڵاخێك)، پێی ووتم: "يا معاذ هل تدري ما حق الله على عباده"؟ قال: قلت: الله ورسوله أعلم. قال: "حق الله على عباده أن يعبدوه ولا يشركوا به شيئًا" ثم سار ساعة ثم قال: "يا معاذ، هل تدري ما حق العباد على الله إذا فعلوه" قلت: الله ورسوله أعلم. قال: "حق العباد على الله أن لا يعذب من لا يشرك به شيئًا")[1] واتا: ئەی موعاز ئایا ئەزانی حەق و مافی خوای گەورە چی یە بەسەر بەندەكانیەوە؟ موعاز فەرموی ووتم: خواو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باشتر ئەزانن، پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: حەق و مافی خوای گەورە بەسەر بەندەكانیەوە ئەوەیە كە عیبادەتی بۆ ئەنجام بدەن و بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن، موعاز فەرموی: پاشان تاوێك ڕۆیشتین پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) فەرمووی: ئەی موعاز ئایا ئەزانیت حەق و ماف بەندەكان چییە لای خوای گەورە ئەگەر بە چاكی و بەجوانی كردەوە چاكەكانی بۆ ئەنجام بدەن؟ ووتم: خواو پێغەمبەری خوا (صلى الله عليه وسلم) باشتر ئەزانن، پێغەمبەر فەرموی: ماف بەندەكان (ماف بەخشش و گەورەیی و چاكەی خۆیەتی نەك پێویست بێت لەسەری) لە لای خوای گەورە ئەوەیە كە خوای گەورە بەندەكانی سزا نەدات گەر بەندەكانی هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن .

---

[1] **بروانە** : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للشيخ ناصر السعدي (ص ٢٥٥) .

[1] متفق عليه : البخاري، كتاب اللباس، باب إرداف الرجل خلف الرجل، ٨٩/٧، برقم ٥٩٦٧، ومسلم، كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من مـات على التوحيد دخل الجنة قطعًا، ٥٨/١، برقم ٣٠، واللفظ للبخاري برقم ٢٨٥٦، ورقم ٦٥٠٠.

موسڵمانی خۆشەویست: ئەم فەرمودە پیرۆزە ئەوەمان بۆ ڕوون ئەکاتەوە کە ماف خوای گەورە لەسەر بەندەکانی ئەوەیە بەتاك و تەنها بیپەرستن بەو پەرستنانەی کە لەسەری پێویست کردوون وە بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن، وە ماف بەندەکان لە لای خوای گەورە ئەوەیە کە خوای گەورە بەندەکانی سزا نەدات بە مەرجێك ئەوان هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن (وەکارێك نەکەن کە پێی دەربچن لە دین)، گومانی تێدا نییە کە ماف بەندەکان لای خوای گەورە ئەوەیە کە خوای گەورە پەیمانی خێرو پاداشتی پێداون، وە وەعدو پەیمانی خوای گەورە هەمووی ڕاست و بە جێیە، ڕاستە ئەو پەیمانە، وە ووتەی هەمووی ڕاست و بە جێیە و بە هیچ شێوەیەك نا ڕاستی و دواکەوتن لە پەیمانیدا نییە، مافێکە خوای گەورە پێویستی کردووە لە سەر نەفسی خۆی ، وەك ڕێزو گەورەیی و بەخششێك بۆیان، ئەو خوایەی کە چەند مافێکی لەسەر نەفسی خۆی پێویست کردووە بۆ بەندە ئیماندارەکانی، هەر وەك چۆن زوڵم وستەمی لە سەر نەفسی خۆی حەرام کردووە، هیچ لە دروست کراوەکانی پێویستیان نەکردووە لەسەری، وە خوای گەورە قیاس ناکرێتە سەر دروست کراوەکانی (تا بە زۆر بتوانرێ مافی لەسەر پێویست بکرێت) بەڵکو بە ڕەحم و بەزەیی و داد پەروەری خۆی ڕەحم و بەزەیی لەسەر نەفسی خۆی پێویست کردووە ، هەر چۆن زوڵم و ستەمی لەسەر خۆی حەرام کردووە .[1]

٩- **عتبانی کوڕی مالك** (ﷺ) فەرمویەتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمویەتی: (.. **فإن الله حرم على النار من قال: لا إله إلا الله، يبتغي بذلك وجه الله"**)[2] واتا: خوای گەورە کەسێك بە ئاگری دۆزەخ ناسوتێنێت کە ووتبێتی (لا إله إلا الله) بە مەرجێك ووتنی ئەو ووشەیەی تەنها لە بەر خاتری خوای گەورە بووبێت .

بەشی سێ یەم

خوای پەروەردگار خاوەنی خوایەتی و پەرستراوێتیە بە سەر هەموو دروست کراوەکانیەوە، بۆیە بە تاك ڕاگرتنی خوای گەورە بە هەموو جۆرەکانی پەرستن و ئەنجام دانی دینداری بەدڵسۆزی تەنها بۆ خوای گەورە بریتیە لە خوا بە تەنها ناسین لە خوایەتیدا (**التوحيد الالوهية**) کە ئەمەش مانای (لا إله إلا الله)یە ، ئەم جۆرە یەکخوا پەرستیە جۆرەکانی تری خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە[1]، چونکە خوا بە تەنها ناسین (**التوحيد**) دوو جۆرە:

جۆری یەکەم: **التوحيد الخبري العلمي الاعتقادي**[2]: خوا بە تەنها ناسین لە ناسین و جێگیر کردندا، ئەویش خوا بە تەنها ناسینە لە پەروەردگارێتی و ناوو سیفاتەکانیدا، واتا جێگیر کردن و بڕیاردانی بوونی زاتی خوای گەورەو سیفات و کارو ناوەکانی، وە قسەکردنی لە کتێبەکانیدا بۆ هەر بەندەیەك کە خۆی ویستبێتی قسەی لە گەڵدا بکات، وە

---

[1] **بڕوانە**: المفهم لِمَا أشكل من تلخيص كتاب مسلم، للقرطبي، ٢٠٣/١، وشرح النووي على صحيح مسلم، ٣٤٥/١ ومجموع فتاوى ابن تيمية، ٢١٣/١.

[2] متفق عليه: البخاري، كتاب الصلاة، باب المساجد في البيوت ، ١٢٥/١، برقم ٤٢٥، ومسلم، كتاب المساجد ومواضع الصلاة، باب الرخصة في التخلف عن الجماعة بعذر، ٤٥٥/١، برقم ٣٣.

[1] تيسير العزيز الحميد ، للشيخ سليمان بن عبد الله بن محمد بن عبد الوهاب ، ص٧٤، والقول السديد، للسعدي ، ص١٧، وبيان حقيقة التوحيد ، للشيخ صالح الفوزان ، ص٢٠.

[2] **بڕوانە** : مدارج السالكين ، لابن القيم، ٤٤٩/٣.

بڕیاردانی سەرجەم بڕیارو قەدەرو دانایی خوای گەورە و بە پاك ڕاگرتنی لە هەموو شتێك كە شایستە نییە بۆ خوای گەورە.

جۆری دووەم: التوحيد الطلبي القصدي الإرادي:[١] یەكخوا پەرستی لە داوا كردن و مەبەستدا، واتا یەكخوا پەرستی لە عیبادەت و پەرستندا .

یەكخوا پەرستی بە شێوەیەكی درێژ تر ئەبێت بە سێ بەشەوە :

١- **توحيد الربوبية** (یەكخواپەرستی لە پەروەردگارێتیدا): بریتیە لە بوونی بیرو باوەڕێكی پتەو دامەزراو بەوەی كە خوای گەورە پەروەردگاری تاك و تەنهایە لە دروست كردن و موڵك و رزق دان و بەڕێوەبردنی گەردوندا، ئەو خوایەی كە هەموو بونەوەرانی هێناوەتە بون و پەروەردەی كردوون بە نازو نیعمەتەكانی، وە بەندە تایبەتەكانی وەك پێغەمبەران (ﷺ) و شوێن كەوتوانی ڕاستەقینەیانی پەروەردە كردووە بە بیرو باوەڕێكی ڕاست و تەواو، وەپەروەردەی كردوون بە ڕەوشتە جوانەكان و زانیارییە بە سودەكان و كردەوە چاكەكان، ئەم پەروەردە كردنەش پەروەردەیەكی بەسودە بۆ دڵ و ڕوحەكان كە بەروبومی خۆش بەختی دونیا و قیامەتی تێدایە .

٢- **توحيد الأسمآء والصفات**: بریتیە لە بوونی بیرو باوەڕێكی پتەو دامەزراو بەوەی كە خوای گەورە پەروەردگاری تاك و تەنهایە بە هەموو سیفاتێكی ڕێك و تەواو بە گشتی و لە هەموو ڕویەكەوە، ئەویش بە بڕیاردان و جێگیر كردنی هەموو ئەو ناوو سیفاتانەی كە خوای گەورە بۆ خۆی بڕیاری داوە و جێگیری كردووە یان پێغەمبەرەكەی (ﷺ) بۆی جێگیر كردووە، وە جێگیر كردنی واتاو حوكمی هەموو ناوو سیفاتەكانی بەو شێوەیەی كە لە قورئانی پیرۆزدا هاتووە بەو شێوەیەی كەشایستەیە بە گەورەیی خوای پەروەردگار بێ ئەوەی هیچ یەكێك لە ناوو سیفاتە تەواوو جوانەكانی نەفی بكەیت (واتە : بە بۆ چونی خۆت نەڵێی خوای گەورە ئەم ناوە یان ئەم سیفاتەی نییە و ئینكاری لێ بكەیت)، وە بێ ئەوەی ناوو سیفاتەكانی تێك بشكێنیت، یان واتاكەی بگۆڕیت یان لێكی بچوێنی یان چۆنیەتی بۆ ناوو سیفاتەكانی خوای گەورە دابنێیت كە شایستەی گەورەیی خوای گەورە نەبێت. وە (**توحيد الأسمآء والصفات**) بریتیە لە دوور خستنەوەو نەفی كردنی هەموو ئەو عەیب و كەم و كوڕییانەی كە خوای گەورە نەفی كردووە لە خۆی ، یان پێغەمبەر (ﷺ) نەفی كردووە لە خوای پەروەردگار، وە دور خستنەوەی هەموو ئەو ناوو سیفاتانەی كە دەبنە هۆی دەربڕینی ناتەواوی و كەم و كوڕی بۆ خوای گەورە، خوای گەورە لە قورئانی پیرۆزدا خوا بە تەنها ناسینی پەروەردگارێتی (**الربوبية**) و ناوو سیفاتە جوانەكانی خۆی (**توحيد الأسمآء والصفات**)ی ڕوون كردۆتەوە هەروەك لە سەرەتای سورەتی (**الحديد**)، وە سورەتی (**طه**)، وە كۆتایی سورەتی (**الحشر**)، وە لە سەرەتای سورەتی (**آل عمران**)، وە سورەتی (**الإخلاص**) بەتەواوی، وە جگە لەم سورەتانە كە خوای پەروەردگار باسی (**توحيد الربوبية و توحيد الأسمآء والصفات**) ی كردووە .[١]

---

[١] **بروانه** : إجتماع الجيوش الإسلامية على غزو المعطلة والجهمية ، لابن القيم ٢/٩٤ ، ومعارج القبول، لحافظ حكمي ٩٨/١، و فتح المجيد ، لعبد الرحمن بن حسن ،ص ١٧ .

[١] **بروانه** : فتح المجيد، ص١٧، والقول السديد في مقاصد التوحيد لعبد الرحمن السعدي، ص١٤-١٧، ومعارج القبول، ٩٩/١.

٣- توحيد الإلهية، ويقال له: توحيد العبادة: واتا خوا بە تەنها ناسین لە پەرستندا، ئەویش بریتیە لە بونی بیرو باوەڕێكی تەواوو دامەزراو _لە گەڵ بوونی زانیاری و كردەوەی چاكەو سەلماندنی _ ئەوەی كە خوای پەروەردگار خاوەنی خوایەتی و پەرستراوێتیە بە سەر هەموو دروست كراوەكانیەوە، وە بە تاك ڕاگرتنی خوای گەورە بە هەموو جۆرەكانی پەرستن و ئەنجام دانی دینداری بەدڵسۆزی تەنها بۆ خوای گەورە، ئەم جۆرە خوا پەرستیە (التوحيد الالوهية) و جۆرەكانی تری خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە وەك (توحيد الربوبية و توحيد الأسمآء والصفات) لە بەر ئەوەی سیفەتی خوایەتی سیفەتێكە هەموو سیفاتە تەواوەكان و هەموو سیفاتی پەروەردگارێتی و گەورەیی لە خۆ گرتووە، خوای گەورە هەر خۆی خوا و پەرستراوە لەبەر ئەو هەموو سیفاتە بەرزو گەورەو تەواوانەی كە هەیەتی، وە لەبەر ئەو هەموو نازو نیعمەتەی كە ڕشتویەتی بەسەر بەندەكانیدا ، تاكێتی خوای گەورە بەو هەموو سیفاتە تەواوە و تاكێتی لە پەروەردگارێتی ئەوە دەخوازێت كە هیچ كەس و هیچ شتێك لە دروست كراوەكانی شایستەی عیبادەت بۆ كردن و پەرستن نەبن جگە لە خۆی .

خوا بە تەنها ناسین لە پەرستندا (توحيد الالوهية) مەبەستی هەموو پێغەمبەران(عليهم السلام) بووە لە بانگەواز كردنی گەلەكانیاندا هەر لە یەكەم پێغەمبەرەوە تا كۆتایین پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم)، ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیە لە سورەتی الكافرون باس كراوە﴿ قُلْ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْكَـٰفِرُونَ ﴿١﴾ ﴾ (الكافرون: ١) وە تایەتی "٦٤" ی سورەتی ال عمران ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیەی لە خۆ گرتووە، هەر وەك خوای گەورە فەرمویەتی: ﴿ قُلْ يَـٰٓأَهْلَ ٱلْكِتَـٰبِ تَعَالَوْا۟ إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَآءٍۭ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا ٱللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِۦ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ ۚ فَإِن تَوَلَّوْا۟ فَقُولُوا۟ ٱشْهَدُوا۟ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ ﴾ (آل عمران: ٦٤) واتا: ئەی پێغەمبەر (صلى الله عليه وسلم) بە ئەهلی كیتاب بڵێ: (كە مەبەست پێیان گاور و جولەكەن) وەرن بۆ لای ووشەیەك –گوێی بۆ بگرن و كاری پێ بكەن– كە ئەو ووشەیە لە نێوان ئێمەو ئێوەدا یەكسانە ئەویش ئەوەیە كە هیچ پەرستراوێك نەپەرستین جگە لە خوای گەورە، وە بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەین (نە بت و نە سەلیب و نە ئاگرو نە تاغوت و نە هیچ شتێكی تر نەكەینە شەریكی خوای گەورە بەڵكو بە تاك و تەنها بیپەرستین) وە هەندێكمان هەندێكمان نەكەینە خواو عیبادەتیان بۆ بكەین جگە لە خوای گەورە (بەوەی كە سوجدەیان بۆ بەرین یان شوێنیان بكەوین لە حەڵاڵ كردنی حەرام و حەرام كردنی حەڵاڵ) ، ئەگەر ئەوان پشتیان هەڵ كردوو شوێنت نەكەوتن ، بڵێن شایەت بن كە ئێمە موسوڵمانین و بەردەوامین لە سەر ئیسلامەتی و دینداری خۆمان .

وە سەرەتای سورەتی (السّجدة) و كۆتاییەكەی، وە سەرەتاو ناوەڕاست و كۆتایی سورەتی(غافر)، وە سەرەتای سورەتی (الأعراف) و كۆتاییەكەیی و زۆربەی سورەتەكانی قورئانی پیرۆز ئەم جۆرە یەكخوا پەرستیەیەی لە خۆ گرتووە .

هەموو سورەتەكانی قورئانی پیرۆز جۆرەكانی خوا بە تەنها ناسین لە خۆ گرتووە ، قورئانی پیرۆز هەمووی لە سەرەتاوە تا كۆتایی باس لە خوا بە تەنها ناسین ئەكات، لە بەر ئەوەی قورئانی پیرۆز هەمووی یان باس لە زات و گەورەیی و تاكێتی و ناوو سیفات و كارو فەرمودەكانی خوای گەورە ئەكات كە ئەویش بریتیە لە (توحيد الربوبية والأسماء والصفات)، یان قورئانی پیرۆز بانگەواز كردنە بۆ پەرستن و عیبادەتی خوایگەورە بە تاك و تەنها و واز

هێنان لە پەرستنی جگە لەخوا کە ئەویش بریتیە لە (توحيد الالوهية)، یان قورئانی پیرۆز فەرمان کردنە بە چاکە و ڕێگری کردنە لە خراپە و پەیوەست بوونە بەعیبادەتەوە، کە ئەمانەش لە ماف و تەواوکارییەکانی یەکخوا پەرستیە، یان هەواڵدانە سەبارەت بە ڕێزی کەسانی یەکخوا پەرست وە چۆن خوای گەورە سەرخەرو یارمەتی دەریانە، وە چەندێك ڕێز لێگیراون لە قیامەتدا کە ئەمانەش پاداشتی یەکخوا پەرستیە، یان قورئانی پیرۆز باس لە موشریکین دەکات وە چییان بەسەر دێت لە ناخۆشی و ناڕەحەتی لە دونیادا وە توشی چ سزایەکی توندو بە ئێش دەبن لە دوا ڕۆژدا هەمووی بە هۆی دەرچون و گوێ نەدانە بە حوکمی خوا بە تەنها ناسین ، بۆیە قورئانی پیرۆز هەمووی بریتیە لە باس کردنی خوا بە تەنها ناسین و مافەکانی و پاداشتی، یان باس کردنی شیرك و موشریکین و سزایان .[1]

بەروو بوم و سودەکانی یەکخوا پەرستی

یەکخواپەرستی کۆمەڵێك فەزڵ و گەورەیی و شوێنەوارو سودی باش و سەر ئەنجامی چاکی هەیە لەوانە:

١- خێری دونیاو قیامەت لە فەزڵ و گەورەیی و بەروبومەکانی یەکخوا پەرستیە .

٢- یەکخواپەرستی گەورەترین هۆکارە بۆ لاچون و نەمانی تەنگ و چەڵەمەو ئاستەنگەکانی دونیا و قیامەت، خوای پەروەردگار بەهۆیەوە سزا لا ئەبات لە سەر بەندەکانی لە دونیاو قیامەتدا وە بە هۆیەوە خوای پەروەردگار نازو نیعمەتی خۆی ئەرێژێ بە سەریاندا .

٣- بەروبومی خوا بە تەنها ناسین ێکی تەواو کە دوورە لە شیرك و ڕیا ئەمینی و هێمنی دونیا و قیامەتی تیایە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَمْ يَلْبِسُوٓا۟ إِيمَـٰنَهُم بِظُلْمٍ أُو۟لَـٰٓئِكَ لَهُمُ ٱلْأَمْنُ وَهُم مُّهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ ﴾(الأنعام: ٨٢)واتا: ئەوانەی کە باوەڕیان هێناوە و ئیمانەکەیان تێکەڵ نەکردووە بە شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ئەوانە لە قیامەتدا ئەمینن لە ناخۆشی و ناڕەحەتی، وە هیدایەت دراون بۆ ڕێگای ڕاستی ئیسلام .

٤- هەر کەسێك خوا بە تەنها بناسێت ئەوە هیدایەتی تەواو دراوە و یارمەتی دراوە بۆ بەدەست هێنانی پاداشتی هەموو کردەوەیەکی چاکە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە .

٥- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێکی تەواوەیە کە خوای پەروەردگار لە تاوانەکان خۆش ئەبێت خراپەکان لائەبات، هەروەك لە حەدیسێکی قودسیدا کە ئەنەسی کوڕی مالك (ﷺ) لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) ئەیگێڕێتەوە، خوای پەروەردگار فەرمویەتی: (**يا ابن آدم إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئًا لأتيتك بقرابها مغفرة**)[1] واتا : ئەی کوڕانی ئادەم (ئەی موسڵمانان) تۆ ئەگەر گەیشتی بە دیداری من لە قیامەتدا پڕ بە زەوی تاوانت هەبێت کاتێك ئەگەیتە دیداری من و هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابێت پڕ بە زەوی لێخۆش بونت پێدەبەخشم .

٦- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێکی تەواوەیە کە خوای پەروەردگار بەندەکان دەکاتە بەهەشتەوە، هەروەك پێغەمبەری خوا (ﷺ) فەرمویەتی: (**من شهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأن محمدًا عبده ورسوله، وأن**

---

[1] **بروانە** : مدارج السالكين ، لابن القيم ، ٣/٤٥٠، وفتح المجيد ، ص١٧-١٨، والقول السديد ، ص١٦، ومعارج القبول ، ١/٩٨.

[1] الترمذي ، كتاب الدعوات، باب فضل التوبة والاستغفار، ٥/٥٤٨، برقم ٣٥٤٠، وصححه الألباني في صحيح الترمذي، ٣/١٧٦، وسلسلة الأحاديث الصحيحة، برقم ١٢٧، ١٢٨.

عيسى عبد الله ورسوله وكلمته ألقاها إلى مريم وروح منه، وأن الجنة حق، وأن النار حق، أدخله الله الجنة على ما كان من العمل)[٢] واتا: هەر کەسێك شایەتی بدات بەوەی کە خوای پەروەردگار پەرستراوی ڕاستەقینەو تاك و تەنهایە و هیچ پەرستراوێکی تر شایستەی پەرستن نییە جگە لە خوا نەبێت، وە شایەتی بدات کە پێغەمبەر محمد (ﷺ) بەندەو نێردراوی خوایە، وە (عیسی"عليه السلام") بەندەو پێغەمبەری خوایە (ﷺ) کە بەوشەی خوای پەروەردگار دروست بووە ، کاتێك خوای پەروەردگار فەرمووی: (كُن فَيَكُون) واتا ببە ئەویش دروست بوو بە فەرمانی خوا بە بێ باوك، وە ڕوح لە بەرێکە وەکو سەرجەم دروست کراوە ڕوح لەبەرەکانی تری خوای پەروەردگار (واتا: ئینسانە نەك خوا بێت یان بەشی خوایەتی تێدا بێت هەروەك گاورەکان باوەڕیان وایە)، کەسێك شایەتی بدات بەوەی کە بەهەشت حەقە و هەیە و شوێنی چاکەکارانە وە دۆزەخیش حەقەو بوونی هەیە و شوێنی هاوەڵ بڕیاردەران و بێباوەڕان و تاوان بارانە، ئەوەخوای پەروەردگار ئەیکاتە بەهەشتەوە جا لەسەر هەر کردەوەیەك بێت، (واتا: خوای پەروەردگار ئەو موسڵمانە ئەکاتە بەهەشتەوە چەنێ چاکەشی کەم بێت و تاوانی زۆر بێت چونکە ئەو هەموو شایەتییە گەورەیەی داوە).

وە هەروەها لە فەرمودەیەکی تردا کە هاوەڵی بەڕێز جابری کوڕی عبدالله (رضي الله عنه) لە پێغەمبەری خواوە (ﷺ) بۆمان ئەگێڕێتەوە، کە فەرمویەتی: (من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة) [١] واتا: هەر کەسێك مردبێت (یان بمرێت) و لە ژیانی دونیادا بە هیچ شێوەیەك هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدابێت بێ گومان کەسێکە چۆتە بە هەشتەوە .

٧- خوا بە تەنها ناسینێکی تەواو ئەگەر لە هەر دڵێکدا هەبێت نایەڵێ خاوەنەکەی بچێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە، هەر وەك عتبان لە پێغەمبەرەوە (ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: (...فإن الله حرم على النار من قال: لا إله إلا الله يبتغي بذلك وجه الله)[١] واتا: خوای پەروەردگار لاشەی کەسێکی حەرام کردووە لە ئاگری دۆزەخ کە وتبێتی (لا إله إلا الله) و تەنها مەبەستی خوای پەروەردگارە بە ووتنی .

٨- ئیمان و خوا بە تەنها ناسین ئەگەر بە ئەندازەی کەم تر لە دەنکە خەرتەلەیەك لە دڵی هەر موسڵمانێکدا هەبێت ڕزگاری دەکات لە ئاگری دۆزەخ و بە هەمیشەیی خاوەنەکەی لە ئاگردا نامێنێتەوە (چەندێك تاوانیشی زۆر بێت بە مەرجێك ئەو تاوانانە نەگەیشتبێتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی). [٢]

٩- خوا بە تەنها ناسین گەورەترین هۆکارە بۆ بەدەست هێنانی ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار، وە سەرفرازترین و بەختەوەرترین کەس لە ڕۆژی قیامەتدا بە شەفاعەتی پێغەمبەر (ﷺ) کەسانی خوا بە تەنها پەرستن ، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : (...أسعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال لا إله إلا الله خالصا من قلبه أو

---

[٢] متفق عليه: البخاري ، كتاب الأنبياء، باب قوله تعالى : {يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لاَ تَغْلُواْ فِي دِينِكُمْ} ١٦٨/٤، برقم ٣٢٥٢، ومسلم، كتاب الإيمان، بـاب الدليل على أن من مات على التوحيد دخل الجنة قطعًا، ٥٧/١، برقم ٢٨

[١] مسلم، كتاب الإيمان ، باب من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة ، ٩٤/١ برقم ٩٣.

[١] متفق عليه : البخاري ، كتاب الصلاة، باب المساجد في البيوت ، ١٢٦/١، برقم ٤٢٥، ومسلم ، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب الرخصة في التخلف عن الجماعة بعذر ، ٤٥٥/١-٤٥٦، برقم ٣٣.

[٢] بڕوانە : صحيح البخاري ، كتاب التوحيد ، باب قول الله تعالى: {لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ} ، برقم ٧٤١٠، وصحيح مسلم ، كتاب الإيمان ، باب معرفة طريق الرؤية ، ١٧٠/١، برقم ١٨٣، ورقم ١٩٣.

نفسه)[٣] واتا: سەرفرازترین و بەختەوەرترین موسوڵمان لە ڕۆژی قیامەتدا کە بەر شەفاعەتی من بکەوێت موسوڵمانێکە لە ناخی دڵییەوە و بە دڵسۆزییەکی تەواوەوە ووتبێتی (لا إله إلا الله) .

١٠- هەموو کردەوە چاکەکان و ووتە و قسە نهێنی و ئاشکراکان ، لە ڕوی وەرگیران و تەواوەتی و بوونی پاداشتی چاکە لە سەریان لە لایەن خوای پەروەردگارەوە وەستاون لە سەر بوونی خوا بە تەنها ناسینێکی تەواو، بۆیە هەرکاتێك خوا بە تەنها ناسین بە هێز بوو وە دڵسۆزی تەواو بۆ خوای پەروەردگـــار ئەو کارانە ڕێك و تەواو دەبن .

١١- بە هۆی خوا بە تەنها ناسینێکی تەواوەوە کردنی کردەوەی چاکە لەسەر شانی بەندەی موسڵمان ئاسان دەبێت، وە بە ئاسانیش واز هێنان لە تاوان لە سەر شانی سوك دەبێت ، وە دڵ نەوایی تێدایە لە بەڵاو موسیبەت، خوا بە تەنها ناسین و دڵسۆزی بۆ خوای پەروەردگار لە یەکخوا پەرستیەکەیدا کردنی کردەوەی چاکەی لەسەر شان سوك و ئاسان دەبێت ، لە بەرئەوەی ئومێدی بە ڕازی بوون و پاداشتی خوای پەروەردگار هەیە، وە بە ئاسانی دەتوانێت واز لەو تاوانانە بێنێت کە نەفسی حەزی پێیەتی ئەنجامی بدات، لە بەر ئەوەی ترسی توڕە بوون و سزای خوای پەروەردگاری هەیە .

١٢- یەکخواپەرستی هەر کاتێك بە تەواوی لە هەر دڵێکدا هەبوو خوای پەروەردگار ئیمان لەو دڵەدا شیرین و خۆشەویست ئەکات و ئەیرازێنێتەوە بە کردەوەی چاکە، وە خوای پەروەردگار بێ باوەڕی و تاوان و سەرپێچی لا قێزەون و ڕق لێبوو ئەکات، وە خوای پەروەردگار ئەو کەسە یەکخوا پەرستە ئەگێڕێت لە هیدایەت دراوان .

١٣- یەکخواپەرستی ناخۆشی و ئێش و ئازار لە سەر بەندەی موسڵمان سوك و ئاسان دەکات، بۆیە بە گوێرەی تەواوی خوا بە تەنها ناسین، موسڵمان ناخۆشی و ئێش و ئازارەکان وەردەگرێت بە دڵێکی فراوان و نەفسێکی ئارامەوە، وە ئەو بەندە موسوڵمانە تەواو تەسلیمەو ڕازییە بەو قەدەرەی کە خوای پەروەردگار بۆی بڕیوەتەوە گەر لە سەر شانی قورس و گرانیش بێت، کە ئەویش گەورەترین هۆکارە بۆ فراوانی و ئارامی دڵەکان .

١٤- یەکخواپەرستی بەندەکان ڕزگار دەکات لە بەندایەتی کردن و دڵ پەیوەست بوون و ترسان و ئومێد بوون و کردەوە کردن لە بەر دروست کراوەکانی خوای پەروەردگار، کە ئەو ڕزگار بونەش سەرفرازی ڕاستەقینەو ڕێزو شکۆمەندی بەرزییە، لە گەڵ ئەوەشدا ئەو بەندە یەکخوا پەرستە تەنها بەندایەتی خوای پەروەردگار دەکات و تەنها ئومێدی بە خوای پەروەردگارە و لە هیچ کەس و شتێك ناترسێت تەنها لە خوای پەروەردگار نەبێت، ئەو ترس و ئومێدەش لە خوای پەروەردگار تەواو سەرکەوتوو و سەرفراز و ڕزگار بووی دەکات .

١٥- یەکخواپەرستی گەر لە هەر دڵێکدا بە تەواوەتی هەبوو بە دڵسۆزییەکی تەواوەوە ئەو کاتە کردەوەی چاکەی کەمی ئەو بەندە موسڵمانە زۆر ئەکات ، وە کردەوەو قسە جوانەکانی زیاد ئەکات بێ سنور و حیساب .

١٦- خوای پەروەردگار کەفالەتی خوا بە تەنها ناسانی کردووە کە لە دونیادا سەرخەرو یارمەتی دەریان بێت، وە سەرفرازو بەعیززەت و ڕێزداریان بکات، وە تەواو هیدایەتیان بدات، وە خوای پەروەردگار کردنی هەموو کارێکی چاکەیان لەسەر ئاسان دەکات، وە کار و حاڵی دونیایان بۆ چاك دەکات ، وە هەموو قسەو کردەوەکانیان بۆ ڕێك و چاك جوان ئەکات .

---

(٣) البخاري ، كتاب العلم، باب الحرص على الحديث ، ١/٣٨، برقم ٩٩.

١٧- خوای پەروەردگار خراپەی دونیا و قیامەت لە ئیمانداران (یەكخوا پەرستان) لادەبات ودووری دەخاتەوە، وەمنەتی خۆی ڕژاندووە بە سەریاندا بەو ژیانە خۆشەی كە پێی بەخشیون، وە دڵ ئارامی كردون پێی، وە دڵ گەش و دڵ خۆشی كردوون بە یادو زیكری خۆی لەو دونیایەدا .

شێخی پایە بەرز ناصر السعدی " ڕەحمەتی خوای لێبێت "فەرمویەتی : (بەڵگەی ئەو خاڵانەی كە باسكران لە قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەردا (ﷺ) زۆر و ئاشكران ، والله أعلم) .[(١)]

وە شێخ و زانای پایە بەرز إبن تیمیة (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی: (هیچ خۆشبەتی و چێژو خۆشیەكی تەواو نییە بۆ دڵەكان مەگەر لە خۆشەویستی خوای پەروەردگار و نزیك بونەوە لێی بەو كارە چاكانەی كە خوای پەروەردگار حەز دەكات ئەنجام بدرێن بۆی، وە خۆشەویستی بۆ خوای پەروەردگار تەواو ڕاست نییە مەگەر بە پشت هەڵكردن لە هەموو خۆشەویستێك جگە لە خۆی، كە ئەوەش (واتا: پشت هەڵكردن لە خۆشەویستی هەموو خۆشەویستێك لە ڕوی پەرستن و ئومێد پێبون و ترسان و پشت پێبەستن و داوا لێ كردن و ....هتد ، جگە لە خوای پەروەردگار) حەقیقەت و ڕاستێتی خوا بە تەنها ناسین و (لا إله إلا الله)یە .[(٢)]

بەشی دووەم

تاریكییەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

باسی یەكەم: تێگەیشتن لە مانای هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

مانای شیرك لە زمانەوانیدا: الشِّرْكُ، والشِّرْكَةُ، واتایان یەكە، وقد اشتركا، وتشاركا، وشارك أحدهما الآخر، شەریك بوون، شەریكایەتی ئەوی تری كرد، وأشرك بالله: كفر، كوفری كرد بێ باوەڕ بوو، فهو مشركٌ ومشركي، كە كەسێكی موشریكە، والاسم الشرك فيهما، ورغبنا في شرككم: مشاركتكم في النسب ، وأشرك بالله: جعل له شريكًا في ملكه، أو عبادته : واتا: هاوەڵی بۆ خوا بڕیاردا لە موڵكی یان لە پەرستنیدا .[(١)]

مانای شیرك لە ڕوانگەی شەرعدا: ئەوەیە كە تۆ هاو شێوەیەك بۆ خوای پەروەردگار دابنێیت لە كاتێكدا خوای پەروەردگار تۆی دروست كردووە، ئەو تاوانەش گەورەترین تاوانە (كە هیچ تاوانێك لە سەرویەوە نییە بۆ ترسناكی) ئەو تاوانە (شیرك) هەڵوەشێنەرەوە و پوچەڵكەرەوەی هەموو كردەوە چاكەكانە، وە ڕێگر و بەر بەستە لە بوونی پاداشتی چاكە لە سەر كردەوە چاكەكان، بۆیە هەر كەسێك (كەسێك یان شتێك) یەكسان بكات لە گەڵ خوای پەروەردگاردا بە خۆشەویستی و بە گەورە دانان ، وە شوێنی هەنگاوو ڕێبازی بكەوێت كە پێچەوانـەی ڕێبازی پێغەمبەر ئیبراهیم بێت (عليه السلام) ئەوە ئەو كەسە كەسێكی موشریكە و گەورەترین تاوانی ئەنجامداوە .[(١)]

[(١)] بروانە: القول السديد في مقاصد التوحيد ص٢٥.

[(٢)] بروانە: مجموع الفتاوى ، ٣٢/٢٨.

[(١)] بروانە : القاموس المحيط، باب الكاف، فصل الشين، ص١٢٤٠.

[(١)] بروانە : الأجوبة المفيدة لمهمات العقيدة ، لعبد الرحمن الدوسري ، ص٤١.

هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار دوو جۆرە: [٢]

جۆری یەکەم: هاوەڵ بڕیاردانی گەورە ئەگەر هەر کەسێك بڕیاری بدات لە دینی ئیسلام پێی دەردەچێت و بێ باوەڕ دەبێت .

جۆری دووەم: هاوەڵ بڕیاردانی بچوکە کە ئەگەر هەر کەسێك بڕیاری بدات لە دینی ئیسلام دەرناچێ و پێی بێ باوەڕ نابێت بەڵام لە تاوانە گەورەکان گەورەترە بە لای هەندێ لە زانایانەوە .

زانای پایەبەرز شێخ ناصر السّعدي (ڕەحمەتی خوای لێبێت) سنوری شیرکی گەورەی ڕوون کردۆتەوە و فەرمویەتی: (سنوری هاوەڵ بڕیاردانی گەورە کە هەموو جۆرو بەشەکانی لە خۆ گرتبێت ئەوەیە: کە بەندەیەك جۆرێك یان تاکێك لە تاکەکانی پەرستن بۆ جگە لە خوای پەروەردگار ئەنجام بدات، بۆیە هەموو بیروباوەڕ و قسەو کردەوەیەك کاتێك زانرا خوای پەروەردگار فەرمانی کردووە دەبێت تەنها بۆ خۆی بکرێت، کردن و ئەنجامدانی بۆ خوای پەروەردگار خوا بە تەنها ناسین و ئیمان و دڵسۆزییە بۆی، وە ئەنجامدان و کردنی بۆ جگە لە خوای پەروەردگار هاوەڵ بڕیاردان و بێ باوەڕییە، ئەمەیە سنوری شیرکی گەورە.

وە سنوری شیرکی بچوك: بریتیە لە هەموو وەسیلە و هۆکارێك کە سە ربکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردانی گەورە لەو مەبەست و نیەت و قسەو کردەوانەی کەنەگەیشتونەتە ڕادەی پەرستن و عیبادەت).[١]

باسی دووەم : بەڵگە ڕوون و ئاشکراکان سەبارەت بە هەڵوەشاندنەوەی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

بەڵگەی براوە و ڕوون و ئاشکرا سەبارەت بە هەڵوەشاندنەوەی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار و سەرزەنشت کردنی کە سانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار زۆر زۆرن لەوانە :

١- هەر کەسێك داوا بکات و بپاڕێتەوە لە پێغەمبەرێك (عليه السلام) یان پیاو چاکێك یان مەلائیکەیەك یان جنۆکەیەك یان جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستنیان بۆ ئەنجام بدات ئەوە کردویانێتی بە خواو پەرستراو جگە لە خوای پەروەردگار.[٢] کە ئەوەش حەقیقەتی شەریك بڕیاردانی گەورەیە بۆ خوای پەروەردگار ، خوای پەروەردگار دەربارەی ئەم تاوانە فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾ (النساء: ٤٨) واتا : خوای پەروەردگار لە کەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت کە هاوەڵی بۆ بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەکردبێت لە کاتێکدا ترسناکی شیرکی بۆ ڕوون کرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس کرابێت و بەردەوام بووبێت لە سەری (أُقيم عليه الحجة)، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت کە لە خوار شیرکەوە بێت بۆ ئەو کەسەی کە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك کە نەگەیشتووەتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بونەوە ڕزگاری دەکات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی

---

(٢) بروانە : قضية التكفير ، للمؤلف، ص١١٩.

(١) بروانە : القول السديد في مقاصد التوحيد، لعبد الرحمن بن ناصر السعدي، ص٣١، ٣٢، ٥٤.

(٢) بروانە : فتح المجيد شرح كتاب التوحيد، ص٢٤٢.

شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوە نییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت – بەڵكو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور كەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون دەكاتەوە– چونكە موسڵمان گەر تاوانیش بكات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفْتَرَىٰٓ إِثْمًا عَظِيمًا " وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێكی زۆر گەورەی ئەنجامداوە .

٢- لەو بەڵگە یەكلاكەرەوانەی كە پێویستە ڕوون و ئاشكرا بكرێن بۆ ئەو كەسانەی كە جگە لە خوای پەروەردگار پەرستراوی تر دەپەرستن، فەرمودەی خوای پەروەردگارە كە فەرمویەتی: ﴿ أَمِ ٱتَّخَذُوٓاْ ءَالِهَةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ هُمْ يُنشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ ﴾ (الأنبياء: ٢١-٢٣) واتا: ئەوان پەرستراوی تریان داناوە و دەیپەرستن جگە لە خوای پەروەردگار لە سەر زەویدا،ئایا ئەو پەرستراوانە دەتوانن مردوو زیندوو بكەنەوە و لە زەویدا بڵاوی بكەنەوە؟ بێ گومان نەخێر دەی كە نەتوانن ئەوە بكەن چۆن شایستەی ئەوەن بكرێنە خوا. ﴿ لَوْ كَانَ فِيهِمَآ ءَالِهَةٌ إِلَّا ٱللَّهُ لَفَسَدَتَا ۚ فَسُبْحَٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴾ واتا : ئەگەر لە ئاسمانەكان و زەویدا خوایەك و پەرستراوێكی ڕاستەقینەی تر هەبوایە ئەوە ژیان و ڕێك وپێكی ئاسمانەكان و زەوی تێك دەچون و خراپ دەبوون، پاك و بێ گەردی بۆ ئەو خوایە (كە خاوەنی عەرشە) لەوەی دەیلێن گوایە كوڕ یان شەریكی هەیە ،﴿ لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴾ واتا : خوای پەروەردگار حاكم و دەسەڵاتدارە و پرسیاری لێ ناكرێ لەو كارانەی ئەنجامی دەدات و ڕەخنەی لێ ناگیرێ لەبەر ئەوەی خوای پەروەردگار خاوەنی گەورەیی و زانیاری و داناییەكی تەواوە (وَهُمْ يُسْأَلُونَ) واتا: بەڵكو ئەوان (هاوەڵ بڕیاردەران) پرسیار لێ كراون لە سەر كارەكانیان .[1]

لەم ئایەتە پیرۆزانەدا خوای پەروەردگار ئینكاری و نكۆڵی لە سەر ئەو كەسانە دەكات كە جگە لە خوای پەروەردگار لە سەر زەویدا پەرستراوی تریان داناوەو دەیان پەرستن، جا ئەو پەرستراوانە دارو بەردەكان بن یان بتەكان بن كە دەپەرسترێن جگە لە خوای پەروەردگار ، ئایا ئەو پەرستراوانە دەتوانن مردووەكان زیندوو بكەنەوەو بە سەر زەویدا بڵاویان بكەنەوە؟ وەڵام: بێ گومان نەخێر ناتوانن و دەسەڵاتیان نییە بەسەر هیچ كارێك لەو كارانەدا، وە ئەگەر لە ئاسمانەكان و سەر زەویدا پەرستراوێكی تری ڕاستەقینە هەبوایەو شایستەی پەرستن بوایە ئەو كاتە ژیانی دروست كراوەكان و ڕێك وپێكی ئاسمانەكان و زەوی تێك دەچون و خراپ دەبوون، لە بەر ئەوەی بوونی چەند خوایەك و پەرستراوێك ڕێ نەدان و نەگونجان و ناكۆكی دەخوازێت، كە بە هۆیەوە لەناو چون و نەمان ڕوو دەدات، ئەگەر دابنرێت دوو پەرستراو هەیە، یەكێكیان بیەوێت شتێك دروست بكات بەڵام ئەوەی تریان نەیەوێت ئەو شتە دروست بكات، یان یەكێكیان بیەوێت شتێك ببەخشێت ئەوەی تریان نەیەوێت و ڕێگر بێت، یان پەرستراوێكیان بیەوێت لاشەیەك بجوڵێ ئەوەی تریان بییەوێ وەستاو بێت، لەم كاتەدا ڕێك وپێكی هەموو بونەوەران وژیانی دونیا تێك دەچێت، لە بەر ئەوەی :

---

[1] بڕوانە : تفسير القرآن العظيم ، للإمام ابن كثير ٢٣٦/٣ تفسير سورة الأنبياء .

* شتێكی نەگونجاوە و نەمەعقوڵیشە لە یەك كاتدا مەبەستی هەردوو كیان بێتە دی، چونكە ئەگەر مەبەستی هەردوكیان بێتە دی ئەو كاتە ئەوە دەخوازێت كە دوو شتی زۆر جیاواز لە یەك كاتدا كۆ ببێتەوە، یان ئەوە دەخوازێت لە یەك كاتدا شتێك زیندوو بێت و مردوش بێت، جوڵاو و وەستاو بێت ، كە بوونی شتی بەو شێوەش نە گونجاوە و نەشایستەیە .

* وە ئەگەر مەبەستی هیچ كامیان نەهاتە دی ئەو كاتە بێ دەسەڵاتی لە هەر دوكیاندا دەردەكەوێت كە ئەوەش پێچەوانەی گەورەیی دەسەڵاتی خوای پەروەردگارە .

* وە ئەگەر مەبەستی یەكێكیان هاتە دی و كاری جێ بە جێ بوو، ئەو كاتە ئەو پەرستراوەی مەبەستەكەی دێتە دی و كارەكانی جێ بە جێیە پەرستراوی بە توانا و بە دەسەڵاتە و ئەوەی تریان پەرستراوی بێ توانا و بێ دەسەڵاتە .

* وە كۆبونەوە و ڕێكەوتنیان لە سەر هاتنەدی یەك مەبەست لە هەموو كارێكدا شتێكی ناشیاوو نەگونجاوە. بۆیە لەم كاتەدا ئەو پەرستراوەی كە بەدەسەڵاتە و زاڵە بەسەر بەڕێوەبردنی كارەكانیدا تەنها ئەویان مەبەستەكەی هاتۆتە دی و كارەكانی جێ بە جێیە بێ هیچ ڕێگرو بەربەرەكانی و ڕا جیاوازیەكی بەرامبەری، وەبێ بوونی هیچ هاوەڵێك، كە ئەویش خوای دروست كەرو بەدیهێنەر و تاك و تەنهایە، كە هیچ پەرستراوێكی حەق نییە جگە لە خۆی هەر ئەو پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وە هیچ پەروەردگارێك نییە جگە لە خۆی، هەر بۆیە خوای پەروەردگار بەڵگەی ناشیاوی و نادروستێتی بوونی زیاتر لە پەرستراوێكی باس كردوە و فەرمویەتی: ﴿ مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنْ إِلَٰهٍۚ إِذًا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهِۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ ﴾(المؤمنون: ٩١-٩٢) واتا: هەرگیزو بە هیچ شێوەیەك خوای پەروەردگار كەسی نەكردووە بە ڕۆڵەو منداڵی خۆی وە بە هیچ شێوەیەك لە گەڵ خوای پەروەردگاردا پەرستراوی حەق و ڕاستەقینە نییەو هاوەڵ و شەریكی نییە، گەر پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەی تر لە گەڵ خوای پەروەردگاردا هەبوایە ئەوكاتە هەریەكەیان یارمەتیدەرو بەرێوەبەری ئەو شتانە ئەبوون كە خۆی دروستی كردوون (بۆیە ئەو كاتە ژیان و ڕێك و پێكی و جوانی ئەم بونەوەرانە تێكدەچون) وە هەندێ لە دروستكراوەكانی زاڵ ئەكرد بەسەر هەندێكیاندا، سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ : پاكی و بێگەردی بۆ ئەو خوایەی كە هاوەڵ بڕیاردەران ئەیڵێن و ئەیدەنە پاڵی (گوایە منداڵ و هاوەڵ و شەریكی هەیە) ﴿عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾: ئەو خوایە شارەزاو ئاگاداری هەموو نهێنی و دیارو ئاشكراكانە بەرزی و بڵندی و گەورەیی تەنها بۆ ئەوە بەرامبەر بەو شتانە كە نەفامان و هاوەڵ بڕیاردەران دەیكەنە هاوەڵ و شەریكی .

وە بوونی ئەم هەموو بونەوەرانەی ژێروو سەرو بەو هەموو جوانی و ڕێك و پێكیە و بوونی تێكەڵاوی و پەیوەندیان بەیەكەوە لەو پەڕی وردەكاری و تەواوەتیدایە ﴿ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ﴿٣﴾ ﴾ (الملك: ٣) واتا: هیچ ناڕێكی و نا بەجێیەك نابینیت لە دروست كراوەكانی خوای پەروەردگاردا ، بەڵكو هەموویان گوێڕایەڵ و ئامادەو ڕێكخراون بە داناییەوە (لە لایەن خوای گەورەوە) بۆ بەرژەوەندی دروست كراوەكانی، هەموویان بەڵگەن لە سەر

ئەوەی کە بەڕێوبەرو پەروەردگارو خوایان تەنها یەك خوایە، هیچ پەرستراوو دروست کەریان نییە جگە لەو (خوای پەروەردگار) .[١]

٣- ئەوەی کە شتێکی ڕوون و زانراوە لە لای هەموو کەسانی عاقڵ و ژیرمەند ئەوەیە هەموو ئەو پەرستراوانەی کە دەپەرسترێن جگە لە خوای پەروەردگار بێ هێزو بێ دەسەلاتن لە هەموو ڕویەکەوە، ئەو پەرستراوانە هیچیان بەدەست نییە بۆ خۆیان و بۆ جگە لە خۆشیان لە سودو قازانج و زیان ، لە ژیان ومردن ، لە بەخشین و ڕێگری کردن و نەبەخشین، لە بەرزی و نزمی ، وە وەسف ناکرێن بە هیچ سیفاتێك لەو سیفاتانەی کە پەرستراوی ڕاستەقینەی پێ وەسف دەکرێت، دەی کەوابوو چۆن ئەو پەرستراوانە دەپەرسترێن کە ئەوە حاڵیانە؟ وە چۆن ئومێدت بە پەرستراوێك دەبێت کە ئەوەحاڵێتی؟ یان چۆن لێی دەترسێیت کە ئەوە سیفاتێتی؟ یان چۆن هاواری بۆ دەکرێت و داوای لێ دەکرێت لە کاتێکدا نە دەبیستێت و نەدەبینێت و نە هیچ شتێکیش دەزانێت .[١]

وە خوای پەروەردگار بە جوانترین شێوە بێ دەسەلاتی و بێ هێزی ئەو پەرستراوانەی کە جگە لە خۆی دەپەرسترێن ڕوون کردۆتەوە، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ قُلْ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا ۚ وَاللَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾ ﴾ (المائدة: ٧٦) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) پێیان بڵێ ئایا ئێوە (موشریکین) عیبادەت بۆ جگە لە خوای پەروەردگار دەکەن لە کاتێکدا نە زیان و نە سودیان نییە بۆتان وە خوای پەروەردگار بیسەرو زانایە .

وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٢﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ إِنَّ وَلِيِّيَ اللَّهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَسْمَعُوا ۖ وَتَرَاهُمْ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ ﴾ (الأعراف: ١٩١-١٩٩)

[١] **بڕوانە** : درء تعارض العقل والنقل لابن تيمية ٣٥٢/٩، ٣٥٤، ٣٣٧-٣٨٢، ٣٥/١-٣٧، وتفسير البغوي ٢٤١/٣، ٣١٦، وابن كثير ٢٥٥/٣، ١٧٦، وفتح القدير للشوكاني ، ٤٠٢/٣، ٤٩٦، وتفسير عبد الرحمن السعدي ، ٢٢٠/٥، ٣٧٤، وأيسر التفاسير لأبي بكر جابر الجزائري ٩٩/٣، ومناهج الجدل في القرآن الكريم للدكتور زاهر بن عواض الألمعي ص ١٥٨-١٦١.

[١] **بڕوانە** : تفسير ابن كثير ٨٣/٢، ٢١٩، ٢٧٧، ٤١٧، ٤٧/٣، ٢١١، ٣١٠، وتفسير السعدي ٣٢٧/٢، ٤٢٠، ٢٩٠/٣، ٤٥١، ٢٧٩/٥، ٤٥٧ ، ١٥٣/٦، ،و أضواء البيان للشنقيطي ، ٤٨٢/٢، ١٠١/٣، ٣٢٢، ٥٩٨، ٤٤/٥، ٢٦٨/٦.

﴿ أَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا أَنفُسَهُمْ يَنصُرُونَ ﴾ واتا: ئایا دروست کراوەکانی خوای پەروەردگار دەکەنە هاوەڵ و شەریکی خوای گەورە لە کاتێکدا ناتوانن هیچ شتێك دروست بکەن؟ بەڵکو خۆیان دروست کراون ،وە ناتوانن سەرخەری خۆیان و هاوار کەرانیان بن .

﴿وَإِن تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَىٰ لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ أَدَعَوْتُمُوهُمْ أَمْ أَنتُمْ صَامِتُونَ ﴾واتا: هاواریان لێ بکەن و بانگیان بکەن بۆ سەر ڕێگای هیدایەت و ڕاستی شوێنتان ناکەون (چونکە ڕوح لەبەر نین)، یەکسانە بۆ ئێوە ئەی هاوەڵ بڕیاردەران هاواریان بۆ بکەن و لێیان بپاڕێنەوە یان بێ دەنگ بن و لێیان نەپاڕێنەوە (چونکە بێ گیانن، بێ گیانیش ناتوانێت هیچ کارێك بۆخۆی بکات چ جای بۆ جگە لە خۆی! پەرستراوی ڕاستەقینە نین ، بەڵکو ئەوەی پەرستراوی ڕاستەقینە بێت تەنها ئەو خوایەیە کە هەرکەسێك بیپەرستێت سودی پێ دەگەیەنێت، هەرکەسێك سەرپێچی بکات زیانی پێ دەگەیەنێت، هەرکەسێك خۆشەویستی بێت سەری دەخات، هەرکەسێك دژایەتی بکات سەرشۆڕی دەکات، هەرکەسێك گوێ ڕایەڵی بکات ڕێنمونی دەکات بۆ سەر ڕێگای ڕاست، هەرکەسێك لێی بپاڕێتەوە پاڕانەوەکەی دەبیستێت و وەڵامی دەداتەوە) .

﴿ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ عِبَادٌ أَمْثَالُكُمْ ۖ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ ﴾
واتا: ئەوانەی ئێوە لێیان دەپاڕێنەوە و هاواریان بۆ دەکەن ئەی هاوەڵ بڕیاردەران وەکو ئێوە دروست کراون (بەڵکو مرۆڤەکان گەلێك لەوان تەواو ترو بەدەسەڵات ترن، چونکە ئێوە ئەبینن ئەوان نابینن ئێوە ئەبیستن ئەوان نابیستن ئێوە دەست و قاچ و چاوتان هەیە ئەوان نیانە) دەی ئەگەر ئێوە ڕاست دەکەن ئەو پەرستراوانە سودو زیانیان بەدەستە کاتێك هاواریان بۆ دەکەن با وەڵامی پاڕانەوەکانتان بدەنەوە کاتێك لێیان ئەپاڕێنەوە ، ئەگەر وەڵامی پاڕانەوەکانتانیان نەدایەوە ئەوە بێ گومان بن لەوەی کە نەسودو نەزیانیان بەدەست نییە، چونکە سودو زیان گەیاندن بە دەست خوایەکە کاتێك هاواری بۆ بکرێت بیبیستێت و سود بەو کەسە بگەیەنێت کە چاکە کارە و زیان بەو کەسە بگەیەنێت کە خراپەکارەو شایستەیەتی .

﴿ أَلَهُمْ أَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ أَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا ۖ أَمْ لَهُمْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ ﴾ واتا : ئایا (ئەی هاوەڵ بڕیاردەران) ئەو بت و پەرستراوانەی ئێوە قاچیان هەیە تا لەگەڵتاندا بێن و بچن کارەکانتان بۆ جێ بە جێ بکەن؟ یان ئایا ئەوان دەستیان هەیە تا بەرەنگاریتان لێ بکەن و کاری خراپتان لێ بگێڕنەوە؟ یان ئایا ئەوان چاویان هەیە تا ئێوەی پێ ببینن و ئەو شتانەشی لە ئێوە بزرە ببینن؟ یان ئایا ئەوان گوێیان هەیە تا ئەو شتانەتان پێ ڕابگەیەنن کە ئێوە ئاگاتان لێی نییە و نایبیستن؟ (بێ گومان بۆ هەمووی نەخێر) . قُلِ ادْعُوا شُرَكَاءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنظِرُونِ : ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەو هاوەڵ بڕیاردەرانە بڵێ خۆتان و هەموو ئەو پەرستراوانەی کە ئەیپەرستن جگە لە خوای پەروەردگار کۆ ببنەوەو تواناو فێڵتان بخەنە گەڕو چاو ترو کانێکیش دامەنیشن و ماندوو مەبن بەڵکو پەلەش بکەن بۆ ئەوەی زیانم بگەیەنن .(خوای پەروەردگار بە پێغەمبەرەکەی (ﷺ) ڕائەگەیەنێت کە ئەیپارێزێت و بە هیچ شێوەیەك ناتوانن زیانی پێ بگەیەنن) .

﴿إِنَّ وَلِـِّۧيَ ٱللَّهُ ٱلَّذِي نَزَّلَ ٱلۡكِتَٰبَۖ وَهُوَ يَتَوَلَّى ٱلصَّٰلِحِينَ ١٩٦﴾: واتا: ئەی پێغەمبەر (عليه السلام) بڵێ: بەڕاستی پشت و پەنای من تەنها ئەو خوایەیە کە قورئانی پیرۆزی دابەزاندووە و سەرپەرشتی و چاودێری چاکەکاران دەکات .

﴿وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ لَا يَسۡتَطِيعُونَ نَصۡرَكُمۡ وَلَآ أَنفُسَهُمۡ يَنصُرُونَ ١٩٧ وَإِن تَدۡعُوهُمۡ إِلَى ٱلۡهُدَىٰ لَا يَسۡمَعُواْۖ وَتَرَىٰهُمۡ يَنظُرُونَ إِلَيۡكَ وَهُمۡ لَا يُبۡصِرُونَ ١٩٨﴾ : ئەی هاوەڵ بڕیاردەران ئەوانەی ئێوە لێیان دەپاڕێنەوە و هاواریان بۆ دەکەن جگە لە خوای پەروەردگار ناتوانن سەرتان بکەوێنن و یارمەتیتان بدەن بەڵکو لەوەش بێ دەسەڵات ترن کە ناتوانن سەرخەری خۆشیان بن، وە ئەگەر بانگیان بکەیت بۆ سەر ڕێگای ڕاست و هیدایەت گوێ بیستی بانگەوازەکەت نابن چ جای یارمەتیدەرو سەرکەوێنەرت بن، وە دەیان بینیت سەیرت دەکەن بەڵام ناتبینن (چونکە چاویان نییە) .

وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿وَٱتَّخَذُواْ مِن دُونِهِۦٓ ءَالِهَةً لَّا يَخۡلُقُونَ شَيۡـًٔا وَهُمۡ يُخۡلَقُونَ وَلَا يَمۡلِكُونَ لِأَنفُسِهِمۡ ضَرًّا وَلَا نَفۡعًا وَلَا يَمۡلِكُونَ مَوۡتًا وَلَا حَيَوٰةً وَلَا نُشُورًا ٣﴾ (الفرقان: ٣) واتا : هاوەڵ بڕیاردەران جگە لە خوای پەروەردگار پەرستراوی تریان داناوە دەیان پەرستن و هاواریان بۆ دەکەن لە کاتێکدا ئەو پەرستراوانە ناتوانن هیچ شتێك دروست بکەن بەڵکو خۆیان دروست کراون، وە هیچ زیان و قازانجێکیان بۆ خۆیان بە دەست نییە ، وە نە مردن و نەژیان و نەزیندوو کردنەوەشیان بەدەستە .

لە گەڵ هەموو ئەمانەشدا ناتوانن ناخۆشی و ناڕەحەتی لەسەر ئەو کەسانە لابەرن کە هاواریان بۆ دەکەن یان وەریگێڕنە سەر کەسێکی تر، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِهِۦ فَلَا يَمۡلِكُونَ كَشۡفَ ٱلضُّرِّ عَنكُمۡ وَلَا تَحۡوِيلًا ٥٦﴾ (الإسراء: ٥٦) واتا : ئەی پێغەمبەر (عليه السلام) بەو موشریکانە بڵێ: کە جگە لە خوای پەروەردگار ئەیپەرستن و گومانتان وایە جگە لە خوای پەروەردگار وەڵامتان ئەداتەوە بێ گومان بن کە بە هیچ شێوەیەك ئەو پەرستراوانە ناتوانن ناخۆشی و ناڕەحەتیتان لە سەر لابەرن و بیدەن بە سەر کەسانێکی تردا، دەی کەواتە تەنها خوای پەروەردگار توانای بەسەر هەموو کارێکدا هەیە .

٤- ئەوەی کە زانراوە بە دڵنیاییەوە ئەوانەی کە هاوەڵ پەیداکەران دەیان پەرستن جگە لە خوای پەروەردگار لە پێغەمبەران (عليهم السلام) و پیا و چاکان و فریشتەکان و ئەو جنۆکانەی کە باوەڕیان هێناوە، هەموویان سەرقاڵن بە کاری خۆیانەوە و دەربڕینی بێ دەسەڵاتی خۆیان بەرامبەر بە خوای پەروەردگار، وە پێش بڕکێیانە بۆ نزیك بوونەوە لە خوای پەروەردگار و ئومیدیان بە ڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگارە و لە سزاشی دەترسێن، دەی کەسانێك ئەوە حاڵیان بێت چۆن دەپەرسترێن و هاواریان بۆ دەکرێت کە خۆشیان وەکو تۆ بەندە و بێ دەسەڵاتن بەرامبەر بە خوای پەروەردگار[1]، خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدۡعُونَ يَبۡتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلۡوَسِيلَةَ أَيُّهُمۡ أَقۡرَبُ وَيَرۡجُونَ رَحۡمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحۡذُورًا ٥٧﴾ (الإسراء: ٥٧) واتا: ئەی هاوەڵ بڕیاردەران ئەوانەی کە ئێوە جگە لە خوای پەروەردگار لێیان دەپاڕێنەوەو ئەیان پەرستن، ئەوان خۆیان

---

[1] بڕوانە : تفسير ابن كثير ٤٨/٣، وتفسير السعدي ٢٩١/٤.

باوەڕیان هێناوەو خۆیان بە بەندەو بێ دەسەڵات ئەزانن بەرامبەر بە خوای پەروەردگار وە ئەیانەوێت لە خوای پەروەردگار نزیك ببنەوە بە باوەڕهێنان و کردنی کردەوەی چاکە وە ئومێدیان بە ڕەحم و بەزەیی خوای پەروەردگار هەیەو لە سزاشی ئەترسن، ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەڕاستی سزای پەروەردگارت مەترسی لێکراوە .

٥- خوای پەروەردگار ئەوەی بۆمان ڕوون کردۆتەوە کە هەموو پەرستراوان جگە لە خوای پەروەردگار دەپەرسترێن هەموو هۆکارێکی بێ دەسەڵاتیان تیادا کۆبۆتەوە لە هەموو ڕویەکەوە، وە ناتوانن وەڵامی پاڕانەوەی ئەو کەسانە بدەنەوە کە لێیان دەپاڕێنەوە ، ئەو پەرستراوانە (جگە لە خوای پەروەردگار) لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك (**مثقال ذرة**) موڵکیان نییە، نەبە شێوەی سەر بەخۆ ، نەبە شەریکایەتی ، وە خوای پەروەردگاریش هیچ پێویستی بەو پەرستراوانە نیە تا یارمەتی دەری بن لە بەڕێوەبردنی موڵك و دەسەڵاتیدا، وە (شەفاعەت) و تکاکردنی هیچ کەسێك سودی نییە لای خوای پەروەردگار تا خوای پەروەردگار ڕێگەی پێنەدات .[1]

خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِۖ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ ﴾ (**سبأ: ٢٢-٢٣**) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بەو بێ باوەڕو موشریکانە بڵێ: بپاڕێنەوە و هاوار بکەن بۆئەو پەرستراوانەی کە باوەڕتان وایە وەڵامتان ئەدەنەوە و بە فریاتان دێن، نەخێر ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە هاواری بۆ دەکەن (جگە لە خوای پەروەردگار) لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك (**مثقال ذرة**) موڵکیان نییە، نەبە شێوەی سەر بەخۆ، نەبە شەریکایەتی، وە خوای پەروەردگاریش هیچ پێویستی بەو پەرستراوانە نییە تا یارمەتی دەری بن لە بەڕێوەبردنی موڵك و دەسەڵاتی، وە (شەفاعەت) و تکاکردنی هیچ کەسێك سودی نییە لە لای خوای پەروەردگار تا خوای پەروەردگار ڕێگەی پێنەدات .

وە هەروەها دەفەرموێت: ﴿ ذَٰلِكُمُ ٱللَّهُ رَبُّكُمۡ لَهُ ٱلۡمُلۡكُۚ وَٱلَّذِينَ تَدۡعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمۡلِكُونَ مِن قِطۡمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِن تَدۡعُوهُمۡ لَا يَسۡمَعُواْ دُعَآءَكُمۡ وَلَوۡ سَمِعُواْ مَا ٱسۡتَجَابُواْ لَكُمۡۖ وَيَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَكۡفُرُونَ بِشِرۡكِكُمۡۚ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثۡلُ خَبِيرٖ ﴿١٤﴾ ﴾ (**فاطر: ١٣-١٤**) واتا: پەروەردگاری ئێوە ئەو پەروەردگارەیە کە هەرچی دەسەڵات وموڵك هەیە لە ئاسمانەکان و زەویدا هەمووی هی ئەوە، وە ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە (هاوەڵ بڕیاردەران) لێیان ئەپاڕێنەوە و گومانتان وایە سودیان هەیە بۆتان ، لە ئاسمانەکان و زەویدا بە ئەندازەی توێکڵە خورمایەك موڵك و دەسەڵاتیان نیە، گەر لێیان بپاڕێنەوە گوێیان لە پاڕانەوەکەتان نییە (چونکە بێ ڕوحن ئەگەر دارو بەردەکان بن، یان مردون و بێ ئاگان لێتان ئەگەر مرۆڤ یان فریشتەکان یان جنۆکەکان بن ئەوانەی کە ئێوە لێیان ئەپاڕێنەوە) وە دەسەلاتیان نیە بەسەر هیچ شتێکدا وەڵامیشتان نادەنەوە، وە لە ڕۆژی قیامەتدا بەرین لێتان، وە هیچ کەسێك هەواڵت پێ نادات بە سەر ئەنجام و دوایی کارەکان وەك خوای پەروەردگار کە زۆر شارەزاو بە ئاگایە بە هەموو نهێنی و ئاشکرایەك .

---

[1] بڕوانە : تفسير ابن كثير ٣/٣٧، وتفسير السعدي ٦/٢٧٤.

٦- خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللَّهُ ۚ قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ۚ قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ ۖ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ ﴾ (الزمر: ٣٨) واتا ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵ بڕیاردەران بڵێ: ئایا پێم نالێن ئەو پەرستراوانەی کە ئێوە دەیان پەرستن ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی ناخۆشی و ناڕەحەتیەکم بکات ئایا ئەوان دەتوانن لە سەرمی لابدەن، یان ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی خێرو خۆشیم بکات ئایا ئەوان ئەتوانن بیگرنەوە و نەهێڵن بۆم ببێت، بڵێ: تەنها خوای پەروەردگارم بەسە کە پشتی پێ ببەستم و داوای لێبکەم وە پشت بەستوانی ڕاستەقینەش تەنها پشت بە خوای پەروەردگار دەبەستن.

٧- وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ وَلَا تَدْعُ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ ۖ فَإِن فَعَلْتَ فَإِنَّكَ إِذًا مِّنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ لِفَضْلِهِ ۚ يُصِيبُ بِهِ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۚ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ ﴾ (یونس: ١٠٦-١٠٧) واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) مەپاڕێوە و هاوار مەکە بۆ جگە لە خوای پەروەردگار کە نەسودت پێدەگەیەنێت گەر هاواری بۆ بکەیت و لێی بپاڕێیتەوە، وە نە زیانت پێدەگەیەنێت گەر هاواری بۆ نەکەیت و لێی نەپاڕێیتەوە، تۆ ئەگەر ئەو کارەت کرد ئەبیت لە هاوەڵ بڕیاردەران و موشریکان، ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی ناڕەحەتیەکت بکات هیچ کەس ناتوانێت لەسەرتی لابەرێت تەنها خۆی نەبێت ، وە ئەگەر بیەوێت توشی خێرو خۆشیەکت بکات هیچ کەس ناتوانێت و ڕێگر نییە لە بەرامبەر فەزڵی خوای پەروەردگاردا، خێرو بەرەکەت ئەڕێژێت بەسەر هەر کەسێك لە بەندەکانی کە خۆی ویستی لێیەتی، وە خوای پەروەردگار لێخۆش بوو بە بەزەییە بەرامبەر ئەو کەسانەی کە تەوبە ئەکەن و ئەگەڕێنەوە بۆ لای با هاوەڵیشیان بۆ بڕیاردابێت .

موسڵمانی خۆشەویست ئەوە وەسفی هەموو پەرستراوێکی دروست کراوە کە ناتوانێت نەسودو قازانج و نەزیانیش بە هیچ کەسێك بگەیەنێت، ئەوەی کە بتوانێت بە هاناتەوە بێت و سودت پێببەخشێت تەنها خوای پەروەردگارە، بۆیە هەرکەسێك بپاڕێتەوە و داوا لە کەس و شتێك بکات ﴿کە نەسودی پێدەگەیەنێت ئەگەر هاواری بۆ بکات و لێی بپاڕێتەوە، وە نە زیانی پێدەگەیەنێت ئەگەر هاواری بۆ نەکات و لێی نەپاڕێتەوە﴾ ئەوە زوڵم و ستەمی لە خۆی کردووە و خۆی توشی شیرکی گەورە کردووە، جا موسڵمانی خۆشەویست ئەگەر پێغەمبەر (ﷺ) لە غەیری خوای پەروەردگار بپاڕێتەوە و هاواری بۆ بکات ببێت لە کەسانی ستەم کار و هاوەڵ بڕیاردەران ، ئەی دەبێت کەسانی تر حاڵیان چۆن بێت؟(١) ﴿لە کاتێکدا زۆرێك لە موسڵمانان باوەڕی تەواویان بە پیاو چاکان و مەلائیکە و جنۆکەو دار و بەردو میروو و گۆڕەکان هەیە گوایە دەسەڵاتیان هەیە سودو قازانج و زیان بە غەیری خۆیان بگەیەنن﴾ بۆیە ئەوەی سودو قازانج و زیانی بەدەست بێت و شایستەی پەرستن بێت بە تاك و تەنها، تەنها خوای پەروەردگارە ﴿ وَإِن يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾ ﴾ (الأنعام: ١٧) .

---

(١) بڕوانە : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، للسعدي، ص٣٣١.

وە هەروەها فەرمویەتی : ﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَن لَّا يَسْتَجِيبُ لَهُۥٓ إِلَىٰ يَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ وَهُمْ عَن دُعَآئِهِمْ غَـٰفِلُونَ ۝٥ وَإِذَا حُشِرَ ٱلنَّاسُ كَانُواْ لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُواْ بِعِبَادَتِهِمْ كَـٰفِرِينَ ۝٦ ﴾ (**الأحقاف: ٥-٦**) واتا: كێ لەوكەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواترە كە لە غەیری خوای پەروەردگار ئەپاڕێتەوە و هاواری بۆ دەكات كە هەتا ڕۆژی قیامەت (ئەو پەرستراوە) وەڵامی ناداتەوە و لە هاوار بۆ كردنەكانیان بێ ئاگان، وە كاتێك خوای پەروەردگار كۆیان دەكاتەوە و حەشریان دەكات لە ڕۆژی قیامەتدا، هاوار بۆكراوان (پەرستراوان) دەبنە دوژمنیان و خۆیان بەری دەكەن لەو پەرستنانەی كە هاوەڵ بڕیاردەران بۆیان ئەنجام دابوون .

ئایا كەسێك هەیە لەو كەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواتر بێت لەو هاوەڵ بڕیاردەرانە كە جگە لە خوای پەروەردگار ئەپەرستن و هاواریان بۆ دەكەن؟ بێ گومان هیچ كەس نییە لەو كەسە ستەم كارترو گومڕاو سەرلێشێواتر بێت. لە كاتێكدا پەرستراوەكان وەڵامیان نادەنەوە چەندێك ئەوان لە دونیادا بن، وە بە ئەندازەی دەنكە گەردیلەیەك (مثقال ذرة) سودیان پێناگەیەنن، وە گوێ بیستی پاڕانەوەكانیان نابن و وەڵامیان نادەنەوە، ئەوەیە حاڵیان لە دونیادا، وە لە قیامەتیشدا پەرستراوان خۆیان لێیان بەری دەكەن ودەبنە دوژمنیان و هەندێكیان نەفرەت لە هەندێكیان دەكەن و هەندێكیان خۆیان لە هەندێكیان بەری دەكەن .[1]

٨- هێنانەوەی نمونەكان ڕوونترین و بە هێزترین ڕێگەن بۆ پیشاندان و ڕوونكردنەوەی شتە عەقڵیەكان لە شێوەی كارە هەست پێكراوەكاندا، كە ئەویش گەورەترین هۆكارە بۆ ڕەددانەوەی بت پەرستان و هەڵوەشاندنەوەی بیروباوەڕی پوچەڵیان و یەكسان كردنی بت و پەرستراوەكانیان لە گەڵ خوای پەروەردگاردا لە پەرستن و بە گەورەزانینیاندا، لەبەر زۆری ئەم جۆرە نمونانە لە قورئانی پیرۆزدا تەنها سێ نمونەباس ئەكەم تا زیاتر مەبەستمان ڕوون ببێتەوە :

أ- خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَٱسْتَمِعُواْ لَهُۥٓ ۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ لَن يَخْلُقُواْ ذُبَابًا وَلَوِ ٱجْتَمَعُواْ لَهُۥ ۖ وَإِن يَسْلُبْهُمُ ٱلذُّبَابُ شَيْـًٔا لَّا يَسْتَنقِذُوهُ مِنْهُ ۚ ضَعُفَ ٱلطَّالِبُ وَٱلْمَطْلُوبُ ۝٧٣ مَا قَدَرُواْ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦٓ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَقَوِىٌّ عَزِيزٌ ۝٧٤ ﴾ (**الحج: ٧٣-٧٤**) واتا: ئەی خەڵكینە (هاوەڵ بڕیاردەران) خوای پەروەردگار نمونەیەكی هێناوەتەوە لە سەر بێ دەسەڵاتی پەرستراوەكانتان جوان گوێ لەو نموونەیە بگرن و لێی تێ بگەن ئەو پەرستراوانەی كە ئێوە دەیان پەرستن و هاواریان بۆ دەكەن جگە لە خوای پەروەردگار گەر هەر هەموویان كۆ ببنەوە بۆ دروست كردنی تەنها یەك مێشێك ناتوانن، بەڵكو لەوەش بێ تواناو بێ دەسەڵات ترن لە كاتێكدا ئەگەر مێشێك (كە یەكێكە لە بێ هیزترین دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار) بێت و شتێكی شیرین یان خواردنێك بە سەریانەوە هەبێت و بیبات ناتوانن لێی بسەننەوە ، بە ڕاستی پەرستراوەكان و مێشەكان زۆر بێ دەسەڵاتن[1]، یان بەڕاستی پەرستراوەكان و ئەو كەسانەی كە هاواریان بۆ دەكەن و دەیان پەرستن بێ

---

[1] **بروانە** : تيسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المنان ، ص٧٢٤.

[1] **لەسەر بۆ چونی** إبن عباس (رضي الله عنه) ، **وە** إبن جرير الطبري **ئەم ڕایەی پەسەند كردووە . بروانە** : تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كثير رحمه الله تعالى (٣١٦/٣)

دەسەڵاتــن[١]، وە بەڕاستی ئەو کەسانەی کە لەغەیری خوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە و دەیان پەرستن ڕێزو گەورەیی خوای پەروەردگاریان نەزانیوەو ڕێزی تەواویان نەگرتوە لە کاتێکدا لە گەڵ خوای پەروەردگاردا پەرستراوی تر دەپەرستن، بەڕاستی تەنها خوای پەروەردگار بە تواناو بە دەسەڵات و بە هێزە، هەموو شتێکی دروست کردووە و زاڵە بەسەر هەموو شتێکدا بە هێزو توانای خۆی بێ ئەوەی هیچ ڕێگرێکی هەبێت .

پێویستە لە سەر هەموو بەندەیەك گوێ لەم نمونە جوانە بگرێت و زۆر بە جوانی لێی ورد ببێتەوە، چونکە بەڕاستی هەموو جۆرو شتە شرکیەکان لەدڵیدا بن بڕ دەکات و نایهێڵێت، ئەو پەرستراوانەی کە دەپەرسترێن و هاواریان بۆ دەکرێت ئەگەر هەموویان کۆ ببەنەوە مێشێك دروست بکەن ناتوانن، ئەی ئەبێ چۆن بتوانن شتی گەورەتر دروست بکەن؟ بەڵکو ناتوانن سەرکەون بەسەر ئەو مێشە بێ دەسەڵاتە کە شتێکی شیرین یان خواردنێکیان بەسەرەوە بێت بیبات لێی بسەننەوە، ئەو پەرستراوانە نە دەتوانن مێشێك کە بێ دەسەڵات ترین دروست کراوە دروست بکەن، وە دەسەڵاتیان نییە بەسەر ئەو مێشەدا کە شتێکیان بەسەرەوە بێت بیبات و لێیان بسەننەوە، ئای چەندێ بێ دەسەڵات و بێ توانان ئەو پەرستراوە **باطل** و ناڕاستانە! دەی کەوابوو چۆن کەسێکی ژیرو عاقڵ دەیان پەرستێت و هاواریان بۆ دەکات جگە لە خوای پەروەردگار؟!

ئەم نمونەیە یەکێکە لە ڕوون ترین و بەهێزترین نمونەکانی قورئانی پیرۆز لەسەر بەتاڵی و نادروستی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، وەڕونترین و بەهێزترین نمونەیە لەسەر نەزانی و نەفامی کەسانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار .[١]

ب- وە لە جوانترین نمونەکانی قورئانی پیرۆز کە بەڵگە بێت لەسەر نادروستێتی و ناشیاوی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، وە خەسارەو مەندی خاوەنەکەی وە هاتنەدی شتێك بە پێچەوانەی ئاواتەکەیەوە، فەرمودەی خوای پەروەردگارە کە فەرمویەتی: ﴿ مَثَلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَوۡلِيَآءَ كَمَثَلِ ٱلۡعَنكَبُوتِ ٱتَّخَذَتۡ بَيۡتٗاۖ وَإِنَّ أَوۡهَنَ ٱلۡبُيُوتِ لَبَيۡتُ ٱلۡعَنكَبُوتِۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾ **(العنكبوت: ٤١)** واتا: نمونەی ئەو کەسانەی کە جگە لە خوای پەروەردگار خۆشەویست و پەرستراوی تریان داناوە ئومێدی سەرکەوتن و ڕزق و هێنانی خۆشی و لابردنی ناخۆشیان پێیانە، ئەوان لەو کارەیاندا وەکو جاڵجاڵۆکەیەك وان کاتێك ئەو جاڵجاڵۆکەیە لانەیەك دروست دەکات تا سودی لێ ببینێت و لە پاڵیدا بحەسێتەوە بەڵام سودی پێناگەیەنێت لەبەرئەوەی سوکترین و بێ هێزترین لانەیە ، بەهەمان شێوە ئەو پەرستراوانەی کە هاوەڵ بڕیاردەران هاواریان بۆ دەکەن و پشتیان پێ بە هێز دەکەن وەکو لانەی ئەو جاڵجاڵۆکەیە وایە کە هیچ سودیان پێ ناگەیەنن، ئەگەر هاوەڵ بڕیاردەران ئەو حاڵەیان بزانیایە یان گوێیان پێ بدایە جگە لە خوای پەروەردگار خۆشەویست و پەرستراوی تریان دانەئەنا .

---

[١] **لە سەر بۆ چونی ئیمامی** (السّدي)**بە ، وە بڕوانە** (تفسير القرآن العظيم للامام ابن كير -رحمه الله تعالى ، (٣/٣١٦) .

[١] **بڕوانە** : أمثال القرآن ، لابن القيم، ص٤٧، والتفسير القيم ، لابن القيم، ص٣٦٨، وتفسير البغوي ، ٣/٢٩٨، وتفسير ابن كثير، ٣/٢٣٦، وفتح القدير للشوكاني ، ٣/٤٧٠، وتفسير السعدي، ٥/٣٢٦.

ئەمــەش نمونەیەکـە کـە خـوای پـەروەردگار هێناویێتیـەوە بـۆ ئـەو کەسـانەی کـە لـە گـەڵ خـوای پـەروەردگاردا پەرستراوی تر دەپەرستن مەبەستیان پێیان بەهێز بوون و سودو قازانجیانە، خوای پەروەردگار ڕوونی کردۆتەوە ئەو هاوەڵ بڕیاردەرانە بێ دەسەڵاتن (وەکو ئەو پەرستراوانەی کە ئەوان گیرۆاویانن بە خۆشەویست و پەرستراو جگە لە خوای پەروەردگار) بەڵکو لەوان بێ دەسەڵات ترن، هاوەڵ بڕیاردەران لە بێ دەسەڵاتیان و ئەو هاوەڵەی کە بڕیاری ئەدەن بۆ خوای پەروەردگار نمونەیان وەکو جاڵجاڵۆکەیەك وایە (کـە یەکێکـە لـە بـێ هیزتـرین دروسـت کراوەکـانی خوای پەروەردگار) کە لانەیەك دروست دەکات تا سودی لـێ ببینێـت و لـە پاڵیـدا بحەسـێتەوە بـەڵام لەبـەر لاوازی و ناسکی ئەو داوانەی کە لێی دروست کردووە هیچ سودی لێ نابینێت ، بەهەمان شێوە کەسـانی هـاوەڵ بڕیـاردەریش کاتێك پەنا دەبەنە بەر جگە لە خوای پەروەردگار هیچ سودیان پێناگەیەنن بەوێنەی لانەیەی ئەو جاڵجاڵۆکەیە چۆن سودی پێناگەیەنێت، وەبێ دەسـەڵاتی لەسەر بێ
دەسەڵاتیـان زیـاد دەکات .(١)

ج- وە لە ڕوون ترین و جوانترین نمونەکانی قورئانی پیرۆز کە بەڵگە بێت لەسەر ئەوەی کە کەسی موشریك حاڵ و کارەکانی پچڕ پچڕ و ناڕێکە و کەسێکی سەرسامە لە کارەکانیدا، فەرمـودەی خوای پەروەردگارە کە فەرمویەتی :
﴿ ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلًا رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَآءُ مُتَشَٰكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِّرَجُلٍ هَلۡ يَسۡتَوِيَانِ مَثَلًاۚ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِۚ بَلۡ أَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٢٩﴾ ﴾ (الزمر: ٢٩) واتا: خوای پەروەردگار نمونەی لەسەر بەندەیەك هێناوەتەوە لە کاتێکدا ئەو بەندەیە هی چەند کەسێك بێت هەر یەك بۆ ئیش و مەبەستی خۆی بە کاری بهێنێت، وە بەندەیەك تەنها بەندەی یەك کەسێك بێت ، ئایا ئەو دوو بەندەیە یەکسانن ؟ بێ گومان نەخێر . سوپاس بۆ خوای پەروەردگار ، بەڵکو زۆربەی خەڵکی نازانن .(٢)

ئەمەش نمونەیەکە خوای پەروەردگار هێناویێتیەوە سەبارەت بە کەسێکی هاوەڵ بڕیاردەرو کەسێکی تەنها یەکخوا پەرست، کەسێکی هاوەڵ بڕیاردەر لە کاتێکدا چەند پەرستراوێك ئەپەرستێت شوبهێنراوە بەبەندەیەك کە بەندەو ژێر دەستەی چەند کەسێکی ڕا جیاوازو ڕەوشت خراپ و ناکۆك بێت هەر یەکەیان ئەیەوێت بۆ خزمەتی خۆی بەکاری بهێنێت، ئەویش ناتوانێت مەبەستی هەموویان بێنێتە دی و ڕازییان بکات بۆیە هەمیشە لە ناڕەحەتی دایە .

بەڵام کەسی خوا بە تەنها پەرست لە کاتێکدا تەنها خوای تاك و تەنها دەپەرستێت، نمونەی وەکو بەندەیەك وایە کە تەنها هی یەك کەس بێت و تەواو خۆی دابێتە دەستی و لە مەبەستەکانی بزانێت وە ئەو ڕێگەیەی کە دەیگەیەنێتە ڕازی بوونی، بۆیە هەمیشە کەسێکی دڵ ئارامە و دورە لە کێشە و ڕاجیایی و دووبەرەکی، بەڵکو کەسێکە تەواو خۆی تەسلیمی خاوەنەکەی کردووە بێ هیچ کێشە وناکۆکیەك تیایدا، لە گەڵ ئەو هەموو سۆزو بەزەیی و ڕەحمەی خاوەنەکەی بۆی و بەڕێوەبردن و چاودێری کردنی کارەکانی بۆی، ئایا ئەو دوو بەندەیە یەکسانن؟ وەڵام: بـێ گومان نەخێر بە هیچ شێوەیەك یەکسان نین .(١)

---

(١) بڕوانە : تفسير البغوي ٤٦٨/٣، وأمثال القرآن لابن القيم ص٢١، وفتح القدير للشوكاني ٢٠٤/٤.

(٢) بڕوانە : (تفسير القرآن العظيم للإمام ابن كير رحمه الله تعالى) (٦٨/٤)

(١) بڕوانە : تفسير البغوي ٧٨/٤، وابن كثير ٥٢/٤، والتفسير القيم ، لابن القيم، ص٤٢٣، وفتح القدير للشوكاني ٤٦٢/٤، وتفسير الـسعدي ٤٦٨/٦، وتفسير الجزائري ٤٣/٤.

موسڵمانی خۆشەویست نمونەی بەندەی یەکەم وەکو ئەو کەسە وایە کە هەر ڕۆژەی لە پێغەمبەرو (ﷺ) پیاو چاك و مەلائیکەو دارو بەردو بتێك دەپاڕێتەوە بۆیە ئەوە حاڵێتی، وە بەندەی دوەمیان خۆی داوەتە دەست خوای پەروەردگار تەنها ئەو دەپەرستێت و لەو دەپاڕێتەوە .

٩- ئەو خوایەی کە شایستەی پەرستن بێت بە تاك وتەنها ئەو خوایەیە کە دەسەڵاتی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، وە درکی بە هەموو شتێك هەیە، وە تەواو هێزو دەسەڵات و زاڵبون و سەرکەوتنی بەسەر هەموو شتێکدا هەیە، وە عیلم و زانیاری بە هەموو شتێك هەیە، وە مولکی دونیاو قیامەتی بەدەستە، وە هەموو سودوو قازانج و زیانێکی بەدەستە، وە بەخشین و گرتنەوە تەنها بەدەست ئەوە، بۆیە خوایەك ئەوە دەسەڵات و پلە و پایەی بێت پێویستە یادی بکرێ و لە بیر نەکرێ، وە سوپاسی بکرێ و بێ باوەڕی بەرامبەر نەکرێ، وە گوێ ڕایەڵی بکرێ و سەرپێچی نەکرێ، وە بە تاك و تەنها بپەرسترێ و هاوەڵی بۆ بڕیار نـــــــەدرێ.[1] (گەورەیی تەنها بۆ خوای پەروەردگارە)

سیفاتە ڕەهاو تەواوەکانی خوای پەروەردگار هیچ کەس پەی پێ نابات (إحاطة) ، بەڵام بۆ زیاتر ڕون بونەوەی گەورەیی دەسەڵاتی چەند نمونەیەك باس دەکەین :

١- خوای پەروەردگار تاك و تەنهایە بە پەرستراوێتی: هیچ کەسێك شایستەی پەرستن نییە تەنها خوای تاك و تەنها نەبێت ، ئەو خوایەی کە هەمیشە زیندووە و مردنی بەسەردا نایات، ئەو خوایەی کە پارێزەری هەموو شتێکە و خۆی بە خۆی ڕاوەستاوە و پێویستی بە هیچ یەکێك لە دروست کراوەکانی نییە و بێ پێویستە لێیان، بەڵکو هەموو دروست کراوەکانی پێویستیان پێیەتی لە هەموو شتێکدا، وە لە تەواوی ژیان و هەمیشە زیندوویەکەی ئەوەیە کە نەخەوو نەخەوە نوسکێی بە سەردا نایات، وە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدایە بەندەی ئەون و لە ژێر توانا و دەسەڵاتی ئەودان ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحۡمَٰنِ عَبۡدٗا ﴿٩٣﴾ لَّقَدۡ أَحۡصَىٰهُمۡ وَعَدَّهُمۡ عَدّٗا ﴿٩٤﴾ ﴾ (مريم: ٩٣-٩٤) واتا: هەرچی دروست کراو لە ئاسمانەکان وزەویدایە لە ڕۆژی قیامەتدا ئەگەڕێنەوە بۆ لای خوای پەروەردگار بە مل کەچی و بەندایەتیەوە و دان نان بە پەرستراوێتی خوای پەروەردگار، وە بێ گومان خوای پەروەردگار ئاگای لە ژمارەی هەموو بەندەکانێتی و هیچیان لە خوای پەروەردگار وون نابن .

وە لە تەواوەتی موڵك و دەسەڵات و گەورەیی خۆیەتی کە شەفاعەت و تکاکردنی هیچ کەس سودی نییە تا خۆی ڕێگەی پێ نەدات، هەموو خاوەن پلەو پایەو تکاکاران بەندەی خوای پەروەردگارن، ناتوانن شەفاعەت و تکا بکەن تا ڕێگەیان پێ نەدات، وە خوای پەروەردگار ڕێگە بە هیچ کەس نادات تا شەفاعەت و تکا بکات تا خۆی لێی ڕازی نەبێت، وە زانیاری و عیلمی خوای پەروەردگار دەورەی هەموو بونەوەرانی داوە، وە هیچ کەسێك ناتوانێت ئاگای لە زانیاری و عیلمی خوای پەروەردگار هەبێت مەگەر کەسانێك خۆی ئاگاداریانی کردبێتەوە (وەك پێغەمبەران (ﷺ) وە هەر لە گەورەیی خۆیەتی کە کورسییەکەی هێندەی ئاسمانەکان و زەوی فراوانە، وە ئاسمانەکان و زەوی

---

[1] بڕوانـە : تفسير البغوي ١/٢٣٧، ٣/٧١، ٢/٨٨، ٣٧٢، وابن كثير ١/٣٠٩، ٢/٥٧٢، ٣/٤٢، ٢/١٢٧، ٤٣٥، ٥٧٠، ١/٣٤٤، ٢/١٣٨، وتفسير السعدي ١/٣١٣، ٧/٦٨٦، ٢/٣٨١، ٣/٣٩٧، ٤/٢٠٤، ٦/٣٦٤، ١/٣٥٦، ٢/٣٧٢، وأضواء البيان ٢/١٨٧، ٣/٢٧١.

پاراستووە بە هەموو بونەوەرانەوە كە تیایدان، وە پاراستنیان هیچ بارگرانی و قورسی نییە بە لای خوای پەروەردگارەوە، بەڵكو زۆر سوك و ئاسانە بە لایەوە، سەركەوتوو زاڵە بۆ ئەنجام دانی هەر كارێك كە خۆی ویستی لێیەتی ، بەرزو بڵندە بەزاتی خۆی بەسەر دروست كراوەكانیدا، وە بەرزو بڵندە بە گەورەیی و سیفاتەكانی، ئەو خوایە بەرزو بڵندەی كە سەركەوتوو بڵندە بەسەر هەموو دروست كراوەكانیدا وە هەموو دروست كراوەكانی مل كەچ بوونە بۆی ، ئەو خوایەی كە هەموو سیفاتێكی گەورەیی و بەرزی هەیە، وە ئەوەی بەڵگە بێت لەسەر بوونی ئەم هەموو سیفاتە بەرزو گەورانە بۆ خوای پەروەردگار فەرمودەی خوای پەروەردگارە كە فەرمویەتی: ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُۚ لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞۚ لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ (البقرة: ٢٥٥) ﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلۡحَيُّ ٱلۡقَيُّومُ﴾ واتا: خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە كە هیچ پەرستراوێكی حەق و ڕاستی تر نییە جگە لە خۆی .﴿لَا تَأۡخُذُهُۥ سِنَةٞ وَلَا نَوۡمٞ﴾ خوایەكە نە خەوو نەخەوە نوسكێ نایباتەوە، ئەوەش لە تەواوی گەورەیی و بەدەسەڵاتیەتی كە هەمیشە بەئاگایە. ﴿لَّهُۥ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۗ﴾ خوایەكە هەرچی موڵك و سامان و دەسەڵاتی ئاسمانەكان و زەوی هەیە هی خۆیەتی . ﴿مَن ذَا ٱلَّذِي يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦ﴾ كێ هەیە تكاو شەفاعەت بكات لە لای تا ئەو ڕازی نەبێت و ڕێگەی پێنەدات؟ ﴿يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡۖ ﴾ خوای پەروەردگار خوایەكە زانیاری تەواوی هەیە و ئاگای لە هەموو ئەو شتانەی كەڕوویان داوە یان ڕوویان نەداوە هەیە، وە ئاگای لە هەموو هەڵس و كەوت و جوڵەی سەرەتاو كۆتاو نهێنی و ئاشكرای هەموو بەندەكانی هەیە . ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيۡءٖ مِّنۡ عِلۡمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَۚ﴾ هیچ كەس لە دروستكراوەكانی زانیاریان نیە بە زانیاری خوای پەروەردگار مەگەر ئەوەی خۆی بیەوێت فێریان بكات (وەك وەحی بۆ پێغەمبەران (علیهم الصلاة والسلام).

﴿وَسِعَ كُرۡسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفۡظُهُمَاۚ﴾ كورسی خوای پەروەردگار فراوانی و گەورەیی بە ئەندازەی فراوانی ئاسمانەكان و زەوییە، بەڕێوە بردن و پاراستنیان لای خوای پەروەردگار هیچ قورسی و گرانیەكی تێدا نییە .

﴿وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡعَظِيمُ﴾ خوای پەروەردگار زۆر بڵندو بەرزو گەورەیە .

٢- خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوەیە كە هەموو شتێك مل كەچن بۆ دەسەڵات و گەورەییەكەی، وە هەموو دروست كراوەكان بە گشتی: بێ گیان و ئاژەڵ و مرۆڤ و جنۆكەو فریشتەكان گەردن كەچ و خۆ بەدەستەوەداون بۆ خوای پەروەردگار، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ وَلَهُۥٓ أَسۡلَمَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ طَوۡعٗا وَكَرۡهٗا وَإِلَيۡهِ يُرۡجَعُونَ ﴿٨٣﴾ ﴾ (آل عمران: ٨٣) واتا: ئەوەی لە ئاسمانەكان و زەویدایە تەسلیمی خوای پەروەردگار بوونە و لەژێر دەسەڵاتی ئەودان جا بە خۆشی و حەزی خۆیان بێت یان نا ، موسڵمان بە دڵ و لاشەی تەسلیمی خوای پەروەردگار بووە و بێ باوەڕیش بەلاشە تەسلیمی خوای پەروەردگار بووە، وە لە ڕۆژی قیامەتدا گەڕانەوە تەنها بۆ لای خوای پەروەردگارە .

٣- خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوەیە كە هەموو سودو قازانج و زیانێكی بەدەستە، ئەگەر هەموو دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار كۆ ببنەوە تا سود بە یەكێك لە دروست كراوەكانی بگەیەنن ناتوانن سودو قازانجی پێ بگەیەنن مەگەر خوای پەروەردگار بۆی نوسیبێت تا ئەو سودەی پێ بگات، وە ئەگەر هەموو دروست كراوەكانی كۆ ببنەوە تا زیانێك بە یەكێك لە دروست كراوەكانی بگەیەنن ناتوانن زەرەرو زیانی پێ بگەیەنن (ئەگەر بچوكترین زیانیش بێت) گەر خوای پەروەردگار ویستی لێ نەبێت ئەو زیانەی پێ بگات: ﴿وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ ۖ وَإِن يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَآدَّ لِفَضْلِهِۦ ۚ يُصِيبُ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنْ عِبَادِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾﴾ (یونس: ١٠٧) واتا: تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەگەر خوای پەروەردگار بیەوێت توشی نارەحەتیەكت بكات هیچ كەس ناتوانێت لەسەرتی لابەرێت تەنها خۆی نەبێت، وە ئەگەر بیەوێت توشی خێرو خۆشیەكت بكات هیچ كەس ناتوانێت و ڕێگر نییە لە بەرامبەر فەزڵی خوای پەروەردگاردا، خێرو بەرەكەت ئەڕێژێت بەسەر هەر كەسێك لە بەندەكانی كە خۆی ویستی لێیەتی، وە خوای پەروەردگار لێخۆش بوو بە بەزەییە بۆ ئەو كەسانەی كە تەوبە ئەكەن و ئەگەڕێنەوە بۆ لای با كاتی خۆی چەندێك تاوانیان كردبێت و هاوەڵیشیان بۆ بڕیاردابێت .

٤- خوای پەروەردگار ئەو خوایە بە دەسەڵاتەیە كە دەسەڵاتی بەسەر هەر هەموو شتێكدا هەیە ، هیچ شتێك بێ دەسەڵات و بێ توانای ناكات، هەروەك فەرمویەتی: ﴿إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾﴾ (یس: ٨٢) واتا: بڕیارو فەرمانەكانی خوای پەروەردگار وایە كاتێك بیەوێت هەر شتێك بكات پێی بفەرموێ ببە یەكسەر ئەبێت. خوای پەروەردگار ئەو خوایەیە كە عیلم و زانیاریەكەی دەورەی هەموو شتێكی داوە و لە هەموو نهێنی و شاراوەكان ئاگادارە: ئەوەی كە ڕووی داوە و ئەوەی كە ئێستا ڕوو ئەدات، وە ئەوەی كە هێشتا ڕووی نەداوە ئەگەر ڕوو بدات بە چی شێوەیەك ئەبێت لە هەر هەمووی ئاگادارە و عیلمی پێیـان هەیە .[1]

خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَخْفَىٰ عَلَيْهِ شَيْءٌ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ ﴿٥﴾﴾ (آل عمران: ٥) واتا: بێ گومان خوای پەروەردگار هیچ شتێكی لێ وون نابێت نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەویدا. وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿وَمَا يَعْزُبُ عَن رَّبِّكَ مِن مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَآ أَصْغَرَ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْبَرَ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٦١﴾﴾ (یونس: ٦١) واتا: پەروەردگاری تۆ هیچ شتێكی لێ وون نابێت و شاراوە نییە لای نە لە ئاسمانەكان و نە لە زەویدا ئەگەر ئەو شتە بە كێشی دەنكە گەردیلەیەك بێت یان بچوكتر یان گەورەتریش بێت هەمووی نوسراوە و دیاری كراوە لە كیتابێكی دیاری كراودا كە (لوح المحفوظ)ـە. وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَآ إِلَّا هُوَ ۚ وَيَعْلَمُ مَا فِى ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ ۚ وَمَا تَسْقُطُ مِن وَرَقَةٍ إِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْأَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ إِلَّا فِى كِتَٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٥٩﴾﴾ (الأنعام: ٥٩) واتا: كلیلی نهێنیەكان لای خوای پەروەردگارن و هیچ كەس نایان زانێت تەنها خۆی نەبێت، وە هەموو ئەو شتانەی كە دیارن و بەرچاون لە ووشكانی و دەریاكاندا خوای پەروەردگار دەیان زانێت و ئاگای لێیانە، وە هیچ گەڵا دارێك لە دەشتایی و ناو شارو دێیەكاندا ناوەرێت خوای پەروەردگار دەیان زانێت و ئاگای

---

[1] بڕوانە : تفسير ابن كثير ١/٣٤٤، ٢/١٣٨، والسعدي ٢/٣٥٦، ٢/٣٧٢.

لێیانە، وە هیچ دەنکە دانەوێڵەیەك نییە لە ناو جەرگەو تاریکاییەکانی زەویدا ئیللا خوای پەروەردگار عیلم و زانیاری پێی هەیە کە چۆن ئەڕوێت و چەند ئەڕوێت، وە هیچ وشکایی و تەڕاییەك نییە، وە هەموو ئەو شتانەی کە بوونەو ڕوویانداوە یان هێشتا نەبونەو ڕوویان نەداوە گەر ببن و ڕوو بدەن چۆن ئەبن خوای پەروەردگار ئاگای لە هەموویان هەیە و لە کیتابێکی دیاری کراودا کە (لوح المحفوظ)ـە نوسیویێتی کە ئەبێ چۆن ببن و ڕوو بدەن. خوای پەروەردگار نوسیویانێی لەکاتێکدا هەموویان ئەزانێت لە بەر گەورەیی و گرنگیەکەی، واتا : بزانن ئەوەی پاداشت و سزای تێدا نییە هەمووی نوسراوە ئەی ئەبێ ئەو کارانەی کە پاداشت و سزایان تێدایە چۆن نەنوسرابێت؟[1] وە هەروەها فەرمویەتی : ﴿إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىۡءٍ عَلِيمُۢ ﴾ (الأنفال: ٧٥) واتا: خوای پەروەردگار عیلم وزانیاری بە هەموو شتێك هەیە .

گومانی تێدانییە هەر کەسێك ئەم سیفاتانەو سەرجەم سیفاتە بەرزو پیرۆزو گەورەکانی خوای پەروەردگاری ناسی ئەو کاتە تەنها خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها دەپەرستێت و هاواری بۆ دەکات و پشتی پێ دەبەستێت، چونکە تەنها ئەو پەرستراوی تاك و تەنها و ڕاستەقینەیە و شایستەی ئەوەیە کە هەموو جۆرەکانی پەرستن تەنها بۆ ئەو ئەنجام بدرێت .

[1] بڕوانە : تفسير القرطبي رحمه الله تعالى (٥/٧) .

بەشی سێ یەم : تکا کردن (الشفاعة)

یەکەم: تێگەیشتن لە ووشەی (الشّفاعة) لە زمانەوانیدا: **یُقال شفع الشيء: ضمَّ مثله إليه، فجعل الوتر شفعًا** [1].

ئەوترێت شفع الشيء : واتا : هاوشێوەی دایە پاڵی و لە تاکێتیەوە کردی بە جوت .

وە(الشّفاعة) لە زاراوەی شەرعدا: واتا: ئەوەیە کەسێك بکرێتە ناوەندو تکاکار بە ئومێدی سود پێ گەیاندن و لابردنی ناخۆشی و ناڕەحەتی و زیان .[2]

لە دانایی و لێزانی بانگەواز کردنی ئەو کەسانەی کە دڵی خۆیان پەیوەست کردووە بە غەیری خوای پەروەردگارەوە و داوای شەفاعەتیان لێ ئەکەن ئەوەیە بۆیان ڕوون بکرێتەوە کە شەفاعەت کردن تەنها موڵکی خوای تاکو تەنهایە: ﴿ قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَٰعَةُ جَمِيعًاۖ لَّهُۥ مُلْكُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِۖ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ ﴾ (الزمر: ٤٤)

واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بڵێ شەفاعەت هەمووی هی خوای پەروەردگارە، موڵك وسامانی ئاسمانەکان و زەوی هی خۆیەتی، پاشان لە قیامەتدا گەڕانەوەتان بۆ لای خوای پەروەردگارە و لێپرسینەوەتان لە گەڵدا دەکات لەسەر کردەوەکانتان .

دووەم: وەڵامی ئەو کەسانەی کە دڵی خۆیان پەیوەست کردووە بە غەیری خوای پەروەردگارەوە و داوای شەفاعەتیان لێ ئەکەن بە چەند ووتەیەکی لێزانانە ئەدرێتەوە :

١. دروست کراو (المخلوق) وەکو خوای پەروەردگار نییە، هەرکەسێك بڵێت: پێغەمبەران و(علیهم الصلاة والسلام) پیاو چاکان و فریشتەکان لای خوای پەروەردگار ڕێزو پلەو پایەی بەرزیان هەیە شەفاعەتمان بۆ دەکەن لای خوای گەورە هەر وەك چۆن کەسێك بیەوێت بچێتە لای سەرۆك و دەسەڵاتداران دەبێت لە ڕێگەی ناوداران وجێگرەکان و وەزیرەکانەوە بێت و ئەوان بکەنە ناوەند تا کارەکانیان بۆ جێ بەجێ بکرێت؟ ئێمەش داوا لە پیاوچاکان و خاوەن ڕێزو پلەو پایە بەرزەکان ئەکەین تا تکامان بۆ بکەن لای خوای پەروەردگار، بەڕاستی ئەم ووتەیە بەتاڵ ترین و پوچەڵ ترین ووتەیە، لە بەر ئەوەی خوای گەورەو خاوەن دەسەڵات و گەورەی هەموو پاشاکانی لێك چواندووە بە دەسەڵاتدارەکان کە پێویستیان بە دەم سپی و جێگرو وەزیر دەبێت بۆ تەواو کردنی موڵك و بەڕێوەبرنی کارەکانیان و جێ بە جێ کردنی هێزو دەسەڵاتیان چونکە بە بێ ئەوان کارەکانیان ناڕوات .

بۆیە ناوەند و واستە لە نێوان سەرۆك ودەسەڵاتدار و خەڵکیدا لەیەکێك لەم سێ ڕووەوەیە :

یەکەم: یان ئەوەتا ئەو ناوەند و واستانەیان بۆ ئەوەیە تا حاڵی ئەو کەسانەیان پێ ڕابگەیەنن کە نایانناسن .

دووەم: یان ئەوەتا ئەو سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانە بێ هێزو بێ دەسەڵاتن لە بەڕێوە بردنی ژێر دەستەکانیاندا بۆیە لەبەر بێ هێزی و بێ دەسەڵاتییان ئەبێ هەر یارمەتیدەرو جێگریان هەبێت .

سێیەم: یان ئەوەتا ئەو سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانە نایانەوێت یارمەتی ژێر دەستەکانیان بدەن وچاکەیان لە گەڵدا بکەن، بەڵام کاتێك تکاکارێك قسەیان لە گەڵدا بکات و ئامۆژگاریان بکات تا یارمەتی ژێر دەستەکانیان بدەن، ئەوانیش دڵیان نەرم ببێت و هەستیان بجوڵێت و پێویستیەکانیان بۆ جێ بە جێ بکات .

---

[1] **بڕوانە** : القاموس المحيط، باب العين، فصل الشين ص٩٤٧، والنهاية في غريب الحديث، ٤٨٥/٢، والمعجم الوسيط ٤٨٧/١.

[2] **بڕوانە** : شرح لمعة الأعتقاد للشيخ محمد صالح العثيمين ، ص ٨٠ .

خوای پەروەردگار وە كو هیچ یەكێك لەبەندە بێ هێزەكانی نییە، گەورەو بەرزو بڵندە هیچی لێ شاراوە نییە، بێ پێویستە لە هەموو دروست كراوەكانی ، زیاتر بە سۆزو بەبەزەییە لە دایكێك بەرامبەر بە منداڵی خۆی ، وەڕوون و ئاشكرایە كە تكاكاران لای سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتدارانی دونیا جاری واهەیە خۆیان وەكوسەرۆك وپاشا و دەسەڵاتداران موڵك و دەسەڵاتی سەربەخۆیان هەیە، وە جاری وا هەیە شەریكن لە گەڵیاندا، وە جاری وا هەیە تكاكاران یارمەتیدەرو جێگریانن، بۆیە كاتێك سەرۆك وپاشا و دەسەڵاتداران تكای تكاكاران قەبوڵ ئەكەن لەبەر یەكێك لەم سێ هۆكارەیە:

١- جاری وا هەیە پێویستیان بەو ناوەندو تكاكارانە ئەبێت .

٢- وە جاری واهەیە لە ترساندا تكای تكاكاران قەبوڵ دەكەن .

٣- وە جاری وا هەیە لە بەر پاداشتی چاكەیانە .

بۆیە تكای تكاكاران هەندێكیان لە لای هەندێكیان لەم جۆرانەیە ، هیچ كەس تكای كەس وەرناگرێت و قەبوڵی ناكات یان ئومێدێكی پێیەتی یان لە ترساندایە (ئەمە لە نێوان بەندەكاندایە)، بەڵام خوای پەروەردگار نەئومێدی بە هیچ كەسێكە و نەلە هیچ كەسێكیش ئەترسێ و نە پێویستی بە هیچ كەسێكیشە[1]، بۆیە خوای پەروەردگار هەموو جۆرە دڵ پەیوەست بوونێكی بە غەیری خۆی بنبڕكردووە و ناشیاوی و نادروستێتی ڕوون كردۆتەوە، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ قُلِ ٱدۡعُواْ ٱلَّذِينَ زَعَمۡتُم مِّن دُونِ ٱللَّهِۖ لَا يَمۡلِكُونَ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَلَا فِي ٱلۡأَرۡضِ وَمَا لَهُمۡ فِيهِمَا مِن شِرۡكٖ وَمَا لَهُۥ مِنۡهُم مِّن ظَهِيرٖ ٢٢ وَلَا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ عِندَهُۥٓ إِلَّا لِمَنۡ أَذِنَ لَهُۥۚ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٢٣ ﴾ **(سبأ: ٢٢-٢٣)** واتا: ئەی پێغەمبەر (ﷺ) بە هاوەڵ بڕیاردەران بڵێ: بپاڕێنەوە و هاوار بكەن بۆ ئەو پەرستراوانەی كە جگە لە خوای پەروەردگار ئومێدتان پێیانە كە سودو قازانجتان پێ بگەیەنن و زیانتان لێ دوور بخەنەوە، ئاگاداربن ئەو پەرستراوانە (جگە لە خوای پەروەردگار) بە ئەندازەی دەنكە گەردیلەك موڵك و دەسەڵاتی سەربەخۆیان نییە نەلە ئاسمانەكان و نەلە زەویدا، وەنەبە شەریكایەتیش موڵك و دەسەڵاتیان هەیە لە ئاسمانەكان و زەویدا، وە خوای پەروەردگار ئەو پەرستراوانەی نەكردۆتە یارمەتیدەری خۆی تا یارمەتی بدەن و كارەكانی بۆ بەڕێوەبەرن، وە تكاكردن و شەفاعەت كردنی هیچ كەسێك سودی نییە لای خوای پەروەردگار مەگەر خوای پەروەردگار خۆی ڕێگە بە كەسانێك بدات تا شەفاعەت بكەن، ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمۡ قَالُواْ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمۡۖ قَالُواْ ٱلۡحَقَّۖ وَهُوَ ٱلۡعَلِيُّ ٱلۡكَبِيرُ ٢٣ ﴾ بۆ ڕوون بونەوەی تەفسیری ئەم ئایەتە بڕوانە (**تفسیر القرآن العظیم، للإمام ابن كثیر"رحمە الله تعالی "٣/٧٠٧، یان هەر تەفسـیرێـكی تـر).**

ئەم ئایەتە پیرۆزە هەموو ئەو دەرگایانەی بەسەر ڕووی هاوەڵ بڕیاردەراندا داخستووە كە لێیەوە توشی هاوەڵ بڕیاردان بوونە بۆ خوای پەروەردگار بە جوانترین داخستن و ڕێگری لێ كردن ، كەسێك كاتێك دڵی پەیوەست دەكات بە پەرستراوێكەوە و ئومێدی سودو قازانجی پێی هەبێت: ئەبێت ئەو پەرستراوە خاوەنی هەموو هۆكارێكی سود گەیاندن بێت بەو كەسەی كە دەیپەرستێت، یان ئەبێت شەریكی خاوەن موڵكەكان بێت ، یان ئەبێت پشت و

---

[1] بڕوانە : فتاوى ابن تيمية ١/١٢٦-١٢٩.

وەزیرو یارمەتیدەری ئەو پەرستراوە بێت، یان ئەبێت خاوەنی پلەو پایەو ڕێز بێت تا تکا بکات لای (خوای پەروەردگار)، وە ئەگەر ئەم چوار کارە لە هیچ ڕویەکەوە نەبوون (لەو پەرستراوانەدا) ئەوکاتە هۆکاری شیرك بڕیاردان نامێنـێت و بن بڕ ئەبێت .[1]

[1] بڕوانە : التفسير القيم، لابن القيم ص٤٠٨.

تکـاکردن دوو جـــۆرە:

جۆری یەکەم: شەفاعەتێکی شەرعی و جێگیر کراو بە قوئان و سوننەت ئەوەیە کە تەنها داوا لە خوای پەروەردگار دەکرێت ، ئەویش دوو مەرجی هەیە:

مەرجی یەکەم: ئەبێ خوای پەروەردگار ڕێگە بدات بە شەفاعەتکار تا شەفاعەت بکات، چونکە هیچ کەس لە خۆیەوە ناتوانێت شەفاعەت بکات بە بێ ئیزنی خوای گەورە ، وەك چۆن شەفاعەت لای سەرکردەو دەسەڵاتداران دەکرێت: ﴿ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشۡفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ ﴿٢٥٥﴾ ﴾ **(البقرة: ٢٥٥)** واتا: کێ هەیە شەفاعەت بکات لای خوای پەروەردگار ئیللا بە ئیزنی خۆی نەبێت؟!

مەرجی دووەمی شەفاعەتی شەرعی ئەوەیە: ئەو کەسەی کە شەفاعەتکار شەفاعەتی بۆ ئەکات دوای ئیزنی خوای پەروەردگار ، دەبێ کەسێك بێت خوا بییەوێــت شەفاعــەتی بۆ بکرێت و ڕازی بێت لە قســەو کردەوەی (واتا: خوای پەروەردگار ڕازی بێت لە شەفاعەتکارو شەفاعەت بۆ کراو) ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَا يَشۡفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرۡتَضَىٰ وَهُم مِّنۡ خَشۡيَتِهِۦ مُشۡفِقُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾ **(الأنبياء: ٢٨)** واتا: فریشتەکان شەفاعەت ناکەن و ناتوانن مەگەر بۆ کەسێك کە خوای پەروەردگار خۆی لێی ڕازییە (یەکخوا پەرست بێت).

وەهەروەها فەرمویەتی: ﴿ يَوۡمَئِذٖ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ﴿١٠٩﴾ ﴾ **(طه: ١٠٩)** واتا : لەو ڕۆژەدا کە ڕۆژی قیامەتە شەفاعەت کردن سودی نییە تەنها بۆ ئەو کەسە نەبێت کە خوای پەروەردگار ئیزنی داوە تا شەفاعەت بکات وە لە ووتەکەی "واتە لە شەفاعەت کردنەکەی" ڕازییە . وە ئەوانەش کە خوای پەروەردگار لێیان ڕازییە (پێغەمبەران و (علیهم الصلاة والسلام) پیاوچاکان و فریشتەکانن) .

جۆری دووەم: شەفاعەتی نەفی کراوو ناشەرعی و شیرکی: ئەوەیە کە داوای شەفاعەت لە غەیری خوای پەروەردگار بکرێت کە جگە لە خوای پەروەردگار هیچ کەس دەسەڵاتی نیە بەسەر ئەو کارەدا، یان شەفاعەت کردن بە بێ ئیزن و ڕازی بونی خوای پەروەردگار، یان شەفاعەت کردن بۆ بێ باوەڕان و موشریکان (ئەم شەفاعەتانە یان شیرکن یان ڕێگری لێکراون و نابێت بکرێن) هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَمَا تَنفَعُهُمۡ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾ ﴾ **(المدثر: ٤٨)** واتا: شەفاعەت و تکاکردنی شەفاعەتکاران هیچ سودی نییە بۆ بێ باوەڕان و موشریکان . بەڵام لێرەدا شەفاعەت کردنی پێغەمبەر (ﷺ) بۆ مامی کە (أبو طالب)ە تا خوای پەروەردگار لێی خۆش بێ، خوای پەروەردگار لێی خۆش نەبوو بەڵکو سزایلەسەر سوك کرد، ئەمەمەسەلـــەیــەکی جیـاوازە ، بۆ زیــاتــر ئاگادار بوون لەم باسە

بڕوانە.[1]

(1) البخاري مع الفتح، مناقب الأنصار ، باب قصة أبي طالب ١٩٣/٧، برقم ٣٨٨٣، ومسلم ، كتاب الإيمان ، باب أهون أهل النار عــذابًا ، ١٩٥/١، برقم ٢١١.

٣- بەڵگە هێنانەوە لەسەر دروستێتی داوای شەفاعەت لە غەیری خوای پەروەردگار بە بەڵگەی فەرمودەکان ویەکدەنگی زانایان، نەخێر نەپێغەمبەری خواو (ﷺ) نەپێغەمبەرانی (ﷺ) پێش ئەویش بە شەرعییان دانەناوە کە هاوار بۆ فریشتەکان و پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاکان بکرێت و داوای شەفاعەتیان لێ بکرێت، وە هیچ یەکێك لە هاوەڵە بەرێزەکانی پێغەمبەر (ﷺ) و شوێن کەتوانیان بە چاکی ئەم کارەیان نەکردووە، وە هیچ یەکێك لە پێشەوایانی ئیسلام و هەر چوا ئیمامە بەرێزەکان (ئیمامی شافیعی و ئیمامی مالیك و ئیمامی ئەبو حەنیفە و ئیمامی ئەحمەد "ڕەحمەتی خوایان لێبێت ") ئەم کارەیان بە باش نەزانیوە، وە هیچ یەکێك لە زانایانی مجتهد کە پشت بە قسەی ببەسترێت لە دیندا، وە هیچ یەکێك لە زانایان کە گرنگی بۆ قسەی دابنرێت لە مەسائیلی یەکدەنگی زانایاندا ئەم کارەیان نەکردووە و بەباشیان نەزانیوە، سوپاس بۆ ئەو خوایەی کە بەڵگەکانی ڕوون و ئاشکراو سەپێنراوە بەسەر بەندەکانیدا .[٢]

بەخشەرو ڕژێنەری نیعمەتەکان تەنها ئەوە شایستەی پەرستن بێت

یەکێك لە لێزانی و دانایی بانگەواز کردنی کەسانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ پەرستنی خوای پەروەردگار بەتاك و تەنها ئەوەیە چاوەکان و دڵەکانیان بە ئاگا بێنیتەوە بەرامبەر ئەو هەموو نازو نیعمەت و بەخششە نهێنی و ئاشکراو دینی و دونیاییەی خوای پەروەردگار، بەڕاستی خوای پەروەردگار هەموو جۆرە نیعمەتێکی بەسەر بەندەکانیدا ڕژاندووە، هەر وەك فەرمویەتی: ﴿ وَمَا بِكُم مِّن نِّعۡمَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ ﴿٥٣﴾ ﴾ (**النحل: ٥٣**) واتا : هەرچی نازو نیعمەتێك بەسەر ئێوەوە هەیە هەمووی لە لای خوای پەروەردگارەوەیە. وە ئەم گەردونەو ئەوەشی تیایدایە لە دروست کراوەکانی ژێر دەستەو ژێر باری کردووە بۆ مرۆڤەکان .

خوای پەروەردگارئەو نازو نیعمەتانەی کە بەخشیوێتی بەبەندەکانی بۆی ڕوون کردوینەتەوە لە چاکەو فەزڵ و گەورەیی خۆی بەخشیوێتی پێیان، وە هەر ئەوە شایستەی پەرستن بێت، لەو نیعمەتانەی کە خوای پەروەردگار بەبەندەکانی بەخشیوە ئەمانەن:

یەکەم: بە شێوەی گشتی هەر چی نازو نیعمەت هەیە هی خوای پەروەردگارە بەسەر بەندەکانیەوە ، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي ٱلۡأَرۡضِ جَمِيعٗا ﴿٢٩﴾ ﴾ (**البقرة: ٢٩**) واتا: خوای گەورە ئەو خوایەیە کە هەرچی نازو نیعمەتێك هەیە لە سەر زەویدا بۆ ئێوەی دروست کردووە .

---

[٢] بڕوانە : فتاوى ابن تيمية ١/١١٢، ١٥٨، ١٤/٣٩٩-٤١٤، ١/١٠٨-١٦٥، ١٤/٣٨٠، ٤٠٩، ١/١٦٠-١٦٦، ١٩٥، ٢٢٨، ٢٢٩، ٢٤١، ودرء تعارض العقل والنقل ، له، ٥/١٤٧، وأضواء البيان ١/١٣٧.

وه فەرمویەتی: ﴿أَلَمْ تَرَوْاْ أَنَّ ٱللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَأَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُۥ ظَٰهِرَةً وَبَاطِنَةً ﴿٢٠﴾﴾ **(لقمان: ٢٠)** واتا: ئایا ئێوه نابینن خوای پەروەردگار هەرچی له ئاسمانەكان و زەویدایه بۆتانی ژێر دەستەو ژێر باری كردووه ، وه نازو نیعمەته ئاشكراو نادیارەكانی بەسەردا ڕژاندوون . وه هەروەها فەرمویەتی : ﴿وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾﴾ **(الجاثية: ١٣)** واتا: ئەوەی له ئاسمانەكان و زەویدایه هەموویان خوای پەروەردگار بۆتانی ژێر دەستەو ژێر بار كردووه ، لەوكارانەدا بەڵگەو نیشانەی دەسەڵات و گەورەیی خوای پەروەردگاری تێدایه بۆ كەسانێك كه بیر له دەسەڵات و گەورەیی و نازو نیعمەتەكانی خوای پەروەردگاری بكەنەوه. ئەو نیعمەتانەی كه خوای پەروەردگاربەسەر بەندەكانیدا ڕژاندویەتی هەموو جۆره نیعمەتەكان ئەگرێتەوه: ئاشكراو نادیارو هەست پێ كراوو هەست پێ نەكراوەكان ، هەموو ئەوانەی له ئاسمانەكان و زەویدان ژێر بارو مل كەچ كراون بۆ مرۆڤەكان، ئەو نیعمەتانه هەموو شته گەورەكانی ناو ئاسمانەكان و زەوی گرتۆتەوه كه خوای پەروەردگار تییاندا دروستی كردووه وەك: خۆرو مانگ و ئەستێرەجێگیر و نەجوڵاوو جوڵاوەكان و شاخ و دەریاو ڕوبارەكان و هەموو جۆره ئاژەڵان و دارو درەخت و بەروبومەكانیان و جۆرەها كانەكان و جگه له مانەش كه هەموویان له بەرژەوەندی مرۆڤەكاندان، ئەو شتانەی كه له پێویستیەكانی مرۆڤـن و سودوو لەزەتیان لێ وەرئەگرن .

هەموو ئەمانه بەڵگەن لەسەر ئەوەی كه خوای پەروەردگار پەرستراوی تاك و تەنهایه و هیچ پەرستن و مل كەچی و خۆشەویستیەك نییه ئیللا بۆ ئەو نەبێت، ئەمەش بەڵگەیەكی عەقڵیەو (كه مرۆڤەكان به بیركردنەوەو ژیریان ئەگەنه ئەو قەناعەتەی كه خوای پەروەردگار پەرستراوی تاك و تەنهایه و هیچ پەرستن و مل كەچی و خۆشەویستیەك نییه ئیللا بۆ ئەو نەبێت) هیچ دوو دڵی و گومانی تێدا نیه كه خوای پەروەردگار حەقەو ئەوەی له غەیری ئەو هـاوارو پەرستنی بۆ ئەكـرێ بەتــاڵ و پوچەڵن[1]، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّ مَا يَدْعُونَ مِن دُونِهِ ٱلْبَٰطِلُ وَأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْكَبِيرُ ﴿٣٠﴾﴾ **(لقمان: ٣٠)** واتا: بەڕاستی هەر ئەو خوای پەروەردگاره پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە، وه ئەو پەرستراوانەی كه جگه له خوای پەروەردگار هاواریان بۆ ئەكرێ هەموویان ناشایستەن تا پەرستنتیان بۆ بكرێت، وه بەڕاستی خوای پەروەردگار خوایەكی زۆر بەرزو بڵندو گەورەیە.

---

(1) **بروانه** : تفسير البغوي ٥٩/١، ٧٢/٣، وابن كثير ٤٥١/٣، ١٤٩/٤، والشوكاني ٦٠/١، ٤٢٠/٤، والـسعدي ٦٩/١، ١٦١/٦، ٢١/٧، وأضـواء البيان للشنقيطي ٢٢٥/٣-٢٥٣.

دووەم: بە شێوەی وردەكاری هەموو نازو نیعمەتەكانی لە لای خوای پەروەردگارەوەن ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ مِنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَخْرَجَ بِهِۦ مِنَ ٱلثَّمَرَٰتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْفُلْكَ لِتَجْرِىَ فِى ٱلْبَحْرِ بِأَمْرِهِۦ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلْأَنْهَـٰرَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّر لَكُمُ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ دَآئِبَيْنِ ۖ وَسَخَّرَ لَكُمُ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَءَاتَىٰكُم مِّن كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ۚ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَتَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ ﴾ **(إبراهيم: ٣٢-٣٤)** واتا: خوای گەورە ئەو خوایەیە كە ئاسمانەكان و زەوی بۆ دروست كردوون و لە ئاسمانەوە ئاوی بۆ دابەزاندون (باران و بەفرو تەزرە) كە بە هۆیەوە جۆرەها دانەوێڵەو میوەی بۆ ڕواندون پێی كە خۆراكە بۆ ئێوە ، وە كەشتی بۆ ژێر بارو مل كەچ كردون وە ڕوبارەكانی بۆ مل كەچ كردوون[1]، وە خۆر مانگی بۆ مل كەچ كردون كەبەردەوام دێن دەچن بێ هیچ دواكەوتن و ماندووبونێك، وە شەوو ڕۆژی بۆ مل كەچ كردوون تا بەبەردەوامی بێن و بچن و شوێنی كردنی كارو كاسبی و حەوانەوەی ئێوە بێت، وە ئەوەی ئێوە داواتان كردبێت (جا بەزمانتان داواتان كردبێت یا حاڵتان ئەوە بخوازێت) و پێویستتان پێی بێت وئەوەی داواتان نەكردبێت بۆمان مل كەچ كردوون و پێمان بەخشیون، وە ئەگەر بتانەوێ نازونیعمەتەكانی خوای پەروەردگار بژمێرن ودیاری بكەن هەرگیز ناتوانن، بەڕاستی مرۆڤ (كافران و موشریكان) ستەم كارو بێ باوەڕن بەرامبەر خوای پەروەردگارو ئەو نیعمەتەی كە پێی بەخشیون .

وە هەروەها خوای پەروەردگار پاش ئەوەی كۆمەڵێ نازونیعمەتی خۆی باس كردووە ، فەرمویەتی: ﴿ وَهُوَ ٱلَّذِى سَخَّرَ ٱلْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا۟ مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا وَتَسْتَخْرِجُوا۟ مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى ٱلْفُلْكَ مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا۟ مِن فَضْلِهِۦ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾ وَأَلْقَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ رَوَٰسِىَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَـٰرًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَـٰمَـٰتٍ ۚ وَبِٱلنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا۟ نِعْمَةَ ٱللَّهِ لَا تُحْصُوهَآ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ ﴾ **(النحل: ١٤-١٨)** ، وەهەروەها بڕوانە: ئایەتەكانی ٣- ١٢ لەهەمان سورەت) .

---

[1] موسڵمانی خۆشەویست ئەم ئایەتە پیرۆزە گەورەیی دەسەڵاتی خوای پەروەردگارمان بۆ دەردەخات لە كاتێكدا ڕوبارو دەریاكانی بۆ مل كەچ كردووین تا بتوانین بەمەبەستی خۆمان جۆرەها كەشتی و پاپۆری بەناودا بێنین و بەرین گەر كێشیشیان هەزاران كیلۆ گرام زیاتر بێت ، بەڵام گەر تەنها یەك دەرزییەك یان پارچە ئاسنێك كە كێشی نەگاتە تەنها نیو گیلۆ گرامیش ژێر ئەكەوێت و خۆی بەسەرییەوە ناگرێت ، بۆیە گەر خوای پەروەردگار ڕوبارو دەریاو ئاوەكان مل كەچ نەكات بۆ خزمەتی مرۆڤەكان تا بتوانن كاری خۆیانی تێدا ئەنجام بدەن ئەوە هەرگیز كەسێك نەیدەتوانی بچێتە ناو ڕبارو دەریاكانەوە .

واتا : خوای گەورە ئەو خوایەیە کە دەریاو ڕوبارەکانی بۆ ژێربارو مل کەچ کردوون تا گۆشتی تازەو پاکی ناوی بخۆن (حوت و ماسی ئەو ئاژەڵە حەلاڵانەی کە تیایدا ئەژین) وە دەریاو ڕوبارەکانی بۆ مل کەچ کردوون تاگەوهەرو مرواری ناوی دەربهێنن و خۆتانی پێ برازێننەوە، ئەو نیعمەتانەی پێ بەخشیون تا بگەڕێن بەدوای کارو کاسبی خۆتاندا لەو کارو بازرگانیانەی کە بۆتانی حەلاڵ کردووە، وە شوکرو سوپاسی ئەو خوایە بکەن کە ئەو هەموو نیعمەتانەی پێ بەخشیون . ﴿وَأَلْقَىٰ فِي الْأَرْضِ رَوَاسِيَ أَن تَمِيدَ بِكُمْ وَأَنْهَارًا وَسُبُلًا لَّعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ ۚ وَبِالنَّجْمِ هُمْ يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾﴾واتا: وە هەروەها لەو نیعمەتانەی کە خوای پەروەردگارپێی بەخشیون ئەو شاخ و چیابەرزو گەورانەیە تا زەوی جێگیرو وەستاو بکات ، وە لە زەویدا وەك شاخ و چیابەرزو گەورەکان ئاوەکانی بۆدروست کردوون ومل کەچ کردوون ، وە چەندین ڕێگای لە سەرزەویدا بۆ دروست کردون تا لەم وولات بۆئەو وولات بڕۆن، وە نیشانەکانی وەکو شاخە بەرزو گەورەو دۆڵ و شیوەکانی بۆ دروست کردوون، وە ئەستێرەکانی بۆ دروست کردون تا لە تاریکایی شەودا ڕێگەی پێبگرنە بەر بۆ ئەو شوێنانەی کە خۆتان مەبەستتانە بگەن پێی. پاشان خوای پەروەردگار ئاگادارمان ئەکاتەوە لە دەسەلاٌت و گەورەیی خۆی، وە پەرستن و عیبادەت کردن شایستەی هیچ کەس و شتێك نییە کە ناتوانن هیچ شتێك دروست بکەن تەنها بۆ خۆی نەبێت، ﴿ أَفَمَن يَخْلُقُ كَمَن لَّا يَخْلُقُ ۗ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٧﴾ وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ ﴾ ئایا: ئەو خوایەی کە خالق و دروست کەرو بەدیهێنەرە وەکو ئەوانە وایە کە ناتوانن هیچ دروست بکەن؟ بێ گومان نەخێر، وە ئاگادارمان ئەکاتەوە لەو هەموو نیعمەت و چاکەیەی کە هەیەتی بەسەر دروست کراوەکانیەوە ﴿وَإِن تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ۗ إِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٨﴾ ﴾ وە ئەگەر بتانەوێ نازونیعمەتەکانی خوای پەروەردگاربژمێرن ودیاری بکەن هەرگیز ناتوانن، وە خوای پەروەردگار لێخوش بووە لەو کەم تەرخەمییەی کە هەتانە بەرامبەرخوای پەروەردگارو سوپاسی تەواوی نیعمەتەکانیتان نەکردوە گەر گەڕانەوە و تەوبەتان کردوو گوێڕایەڵیتان کرد، وە(رَّحِيمٌ) بەبەزەییە و سزاتان نادات پاش تەوبە کـردن و گەڕانەوەتان بۆلای .[1]

ئایا ئەو خوایەی کە ئەو هەموو نیعمەت و شتە سەرسوڕهێنەرانەی دروست کردووە وەکو ئەوانـەی کـە هیـچیان دروست نەکردووە و ناتوانن؟ ئەوەی کە زانراوو بڕاوەیە ئەوەیـە هـیچ بەندەیـەك لـە بەنـدەکانی خـوا ناتوانێـت ئـەو نیعمەتانـەی کـە خـوا پێـی بەخـشیوە بیـژمێرێت گـەر نیعمـەتی دروسـت کردنـی یـەك ئەنـدامێکی لاشـەی بێـت یـان هەستیارێك لە هەستیارەکانی بێت، گەر ئەوە نەتوانێت ئەی چۆن ئەتوانێت هـەموو نیعمەتـەکانی لاشـەی بـژمێرێت؟ یان چۆن ئەتوانێت ئەو هەموو نیعمەتانەی کە لە هەموو کات و ساتێکدا و لەهەموو

[1] بڕوانە : تفسیر القرآن العظیم للإمام إبن کثیر ، رحمە اللە تعالی، ٧٤٥/٢ .

جۆرێك بەسەریەوەیەتی بژمێرێت؟[1] پاش ئەمە کەسێکی ژیرو هۆشمەند تەنها ئەوەندەی بۆ ماوە کە خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستێت و هاوەڵی بۆ بڕیارنەدات ـ ئەو خوایەی هەموو جۆرە نازو نیعمەتێکی بەسەردا ڕشتووە ـ چونکە هیچ کەسێك شایستەی پەرستن نییە جگە لە خوای تاك وتەنها .

بەشی پێنجەم: هۆکارەکانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە لە هەموو هۆکارێك کە سەر ئەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردان و کەوتنە ناوییەوە، وە بەجوانترین و ڕونترین شێوە ئەو هۆکارانەی ڕون کردۆتەوە ، لەو هۆکارانە کە باسی بکەین بە شێوەیەکی کورت:

١- زیادەڕەوی کردن لە پیاوچاکاندا هۆکارێکە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، لەو کاتەی پێغەمبەر ئادەم (علیه السلام) دابەزێنرایە سەر زەوی خەڵکی هەموویان لەسەر ئیسلام و خوا بە تەنها ناسین بوون، هەروەك إبن عباس (رضي الله عنه) فەرمویەتی: { كان بين آدم ونوح عشرة قرون كلهم على الإسلام }[1] واتا : ماوەی نێوان پێغەمبەر ئادەم و (علیه السلام) پێغەمبەر نوح (علیه السلام) دە سەدە(١٠٠٠ساڵ بوو) بوو خەڵکی هەموویان لەسەر ئیسلامەتی و خوا بە تەنها ناسین بون. پاش ئەوە خەڵکی دڵیان پەیوەست کرد بە پیاوچاکانەوە (لە ڕوی هاوار بۆکردن و باوەڕبون بەوەی گوایە خێرو قازانجیان بەدەستە یان ئەتوانن نەخۆشی و ناڕەحەتی لەسەر خەڵك لا بەرن) شیرك بڵاو بوەوە، بۆیە خوای پەروەردگــار پێغەمبەر نوحی (علیه السلام) نارد تا بانگی خەڵکی بکات بۆ پەرستنی خۆی بەتاك و تەنها و نەهی و ڕێگری بکات لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ غەیری خۆی، بەڵام قەومەکەی بانگەوازەکەیان ڕەتکردەوە و ووتیان: ﴿ وَقَالُواْ لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾ ﴾ (نوح: ٢٣) واتا: کاتێك پێغەمبەر نوح (علیه السلام) بانگی قەومەکەی ئەکرد بۆ پەرستنی خوای پەروەردگار بەتاك و تەنها و نەهی و ڕێگری لێ ئەکردن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ غەیری خوای پەروەردگار، قەومەکەی ئەیان ووت: واز مەهێنن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ پەرستراوەکانتان وەواز مەهێنن لە هاوار کردن و عیبادەت کردن بۆ (ود و سواع ويغوث ويعوق ونسر).

ئەمانە ناوی کۆمەڵێ پیاو چاك بون لە قەومەکەی پێغەمبەر نوح (علیه السلام)، کاتێك مردن شەیتان کردییە دڵی ئەو خەڵکەوە کە هەستن بە کردنی پەیکەرەکانیان لەو شوێنانەی کە شوێنی کۆبونەوەو دانیشتنیانە، وە ناویان بنێن بە ناوی خۆیانەوە (واتا : هەر بتێك ناوی یەکێك لەو چیاو چاکانەی بۆ دابنێن)

خەڵکەکەش هەستان بە ئەنجامدانی ئەو کارەو پەیکەرو بتەکانیان دروست کرد، ئەو بتانە نەپەرستران تا ئەوان مردن پاشان عیلم و زانیاری لە ناویاندا نەما و پەرستران .ئا ئەو بت پەرستیە هەر هەموو هۆکارەکەی زیادەڕەوی کردن بوو لە پیاوچاکاندا، چونکە شەیتان بانگەشە ئەکات بۆ زیادەڕوەی کردن لە پیاوچاکاندا وە بۆ پەرستنی گۆڕەکان،

---

[1] بروانە : فتح القدير ١٥٤/٣، ١١٠/٣، وأضواء البيان ٢٥٣/٣.

[1] أخرجه الحاكم في المستدرك ، كتاب التاريخ، ٥٤٦/٢، وقال : هذا حديث صحيح على شرط البخاري و لم يخرجاه ووافقه الذهبي ، وذكره ابن كثير في البداية والنهاية ١٠١/١، وعزاه إلى البخاري ، وانظر: فتح الباري ٣٧٢/٦.

وە گومان ئەكاتە ناو دڵی خەڵكییەوە ئەگەر بێت و خانوو گۆمەز بەسەر مردووەكانەوە دروست بكرێت نیشانەی خۆش ویستنی پیاو چاكانە، وە كردییە دڵیانەوە گوایە پاڕانەوە لای گۆڕەكان گیرایە، پاشان لەم خاڵەوە ئەیان گوازێتەوە بۆ خاڵێكی تر كە ئەویش پاڕانەوە لێیان و سوێند خواردن پێیان بە خوای پەروەردگار، خوای پەروەردگار زۆر لەوە گەرەترە تا سوێندی پێ بخورێت بەیەكێك لە دروست كراوەكانی، هەر كاتێك شەیتان ئەمەی لەلا جێگیر كردن، ئەیان گوازێتەوە بۆ قۆناغێكی تر ئەویش پاڕانەوە لێیان و پەرستنیان و داوای شەفاعەت كردن لێیانە، وە گۆڕەكان بكرێنە بتێك و پەردەیان بەسەردا هەڵبواسرێت و بە دەوریدا بسوڕێنەوە و دەستی پیابخشێنن و ماچی بكەن و سەر بڕینیان لەسەر ئەنجام بدەن، پاشان لەم قۆناغەوە بۆ قۆناغی چوارەم ئەیان گوازێتەوە ئەویش: بانگ كردنی خەڵكە بۆ پەرستنیان و كردنیان بە جەژنگا، پاشان شەیتان وایان لێ ئەكات هەركەسێك ڕێگرییان لێ بكات بڵێت ئەو كارانە دروست نین پێیان ئەڵێن ئێوە لە ڕێزی پێغەمبەران و (ﷺ) پیاوچاكانتان كەم كردۆتەوە، بۆیە هەركەسێك ڕێگرییان لێ بكات لێی توڕە ئەبن.[1] بۆیە خوای پەروەردگار ئاگاداری كردوینەتەوە كە زیادەڕەوی لە دیندا نەكەین، وە زیادەڕەوی بەگەورە زانین لەكەسدا نەكەین چ بەووتەو چ بە كردەوە و چ بە بیروباوەڕ، وە خوای پەروەردگار ئاگاداری كردوینەتەوە كە دروست كراوەكانی (وەك پێغەمبەرو (ﷺ) فریشتەو پیاو چاكان) بەرز نەكەینەوە لەو پلەیەی كە خوای پەروەردگار پێی بەخشیون، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ يَـٰٓأَهۡلَ ٱلۡكِتَـٰبِ لَا تَغۡلُواْ فِي دِينِكُمۡ وَلَا تَقُولُواْ عَلَى ٱللَّهِ إِلَّا ٱلۡحَقَّۚ إِنَّمَا ٱلۡمَسِيحُ عِيسَى ٱبۡنُ مَرۡيَمَ رَسُولُ ٱللَّهِ وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ ﴿١٧١﴾ ﴾ (النساء: ١٧١) واتا: ئەی ئەهلی كیتاب (مەبەست پێیان گاورەكانن) زیادەڕەوی مەكەن لە دینەكەتاندا وە قسەیەك مەكەن بەرامبەر خوای پەروەردگار تەنها حەق نەبێت (مەڵێن خوای پەروەردگار شەریك یان كوڕ یان خێزانی هەیە ، بەڵكو تاك و تەنهایەو شەریك و كوڕ و خێزانی نیە، پاك و بێ گەردی بۆ خوای پەروەردگار لەهەموو كەم و كوڕییەك)، (عیسی كوڕی مریم) (علیه السلام) بەندەو پێغەمبەری خوایە و هیچی تر نیە ، وە دروست كراوێكە لە دروست كراوەكانی خوای پەروەردگار، خوای پەروەردگار دروستی كرد بەو ووشەیەی كە بە جبریلدا (علیه السلام) ناردی بۆ مریم.[1] ﴿وَكَلِمَتُهُۥٓ أَلۡقَىٰهَآ إِلَىٰ مَرۡيَمَ وَرُوحٞ ﴾[2]

٢.زیاد ڕەوی كردن لە پیاهەڵگوتن و لە سنور دەرچوون، وە ڕۆچوون لە دیندا بە شێوەیەكی ناشەرعی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری كردوینەتەوە كە لەوەسفیدا زیادەڕەوی نەكەین و لە سنوری بەندایەتیەوە دەری نەكەین بۆ سنوری خوایەتی و پەرستراوێتی، هەروەك فەرمویەتی:﴿لا تطروني كما أطرت النصارى ابن مريم، فإنما أنا عبد، فقولوا: عبد الله ورسوله﴾[3] واتا: زیـاد بەشان و شەوكەتمدا هەڵمەدەن و لە سنوری بەندایەتیەوە دەرم مەكەن بۆ سنوری خوایەتی و پەرستراوێتی، هەروەك چۆن گاورەكان زیادەرەوویان كرد

---

[1] بروانە : تفسير الطبري ٦٢/٢٩، وفتح المجيد شرح كتاب التوحيد ص٢٤٦.

[1] بۆ زیاتر شارەزا بون لە تەفسیری ئەم ئایەتانەدا بگەڕێوە سەر تەفسیرەكانی قورئانی پیرۆز .

[2] بروانە تەفسیرەكانی قورئانی پیرۆز بە تایبەتی (تفسير ابن كثيروتفسير الطبري وتفسير القرطبي و زاد المسير) وە جگە لەم تەفسیرانەش .

[3] البخاري مع الفتح بلفظه ، كتاب الأنبياء ، باب قوله تعالى : {وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ...}، ٤٧٨/٦، ١٤٤/١٢، وانظر: شرحه في الفتح ١٤٩/١٢.

لە (عیسای کوڕی مریم) (علیه السلام) هەندێکیان ئەوەندە زیادەڕەویان کرد تیایدا ووتیان خوایە، هەندێکیان ئەڵێن کوڕی خوایە وە بۆچونی تریشیان هەیە تێیدا، بۆیە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: من تەنها بەندەی خوام، بۆیە دەربارەی من بڵێن و باوەڕتان وابێت کە بەندەو پێغەمبەری خوام (ﷺ) .

موسڵمانی خۆشەویست پێغەمبەری خوا (ﷺ) بەرامبەر بە خوای پەروەردگار تەنها بەندەو مرۆڤێکە وەکو سەرجەم مرۆڤەکانی تر، بەڵام بەرامبەر بە ئێمە پێغەمبەرێکی (ﷺ) ڕەوانە کراوە لە لای خوای پەروەردگارەوە کە باوەڕ پێبوون و شوێنکەوتن و گوێڕایەڵی کردنی و پێش

خستنی فەرمانەکانی بەسەر فەرمانی مرۆڤەکاندا پێویست و واجبە و نیشانەی باوەڕداری و گوێڕایەڵی کردنتە بۆی، وە باوەڕ پێنەبون و شوێن نەکەوتن و گوێڕایەڵی نەکردن و پێش خستنی فەرمانی مرۆڤەکانی تر بەسەریدا نیشانەی بێ باوەڕی و ئیمان لاوازییە، بۆیە خۆشەویستی پێغەمبەر (ﷺ) بەدەم نابێت بەڵکو بە زیندووکردنەوەی سوننەت و ڕێبازەکەیەتی .

وە هەروەها فەرمویەتی: ﴿ إياكم والغلو في الدين، فإنما أهلك من كان قبلكم الغلو في الدين﴾[1] واتا: ئاگادارتان ئەکەمەوەو ئەتان ترسێنم لە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی، چونکە قەومانی پێش ئێوە لەناو چوون بە زیادەڕەوی کردن و ڕۆچون لە دیندا بە شێوەیەکی ناشەرعی و نادروستی .

٣- دروست کردنی مزگەوت بەسەر گۆڕەوە، وە وێنە کێشان تیایدا : هۆکارن بۆ هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار ، پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە و نەهی لێکردوین کە مزگەوت بەسەر گۆڕەکانەوە دروست بکەین و بیانکەین بە گۆرستان، چونکە پەرستنی خوای پەروەردگار لای گۆڕی پیاوچاکان هۆکارێکە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای گەورە، بۆیە کاتێك دایکانی ئیمانداران أم حبيبة وأم سلمة (رضي الله عنهما) بۆ پێغەمبەریان (ﷺ) باس کردو ووتیان لە وڵاتی حەبەشە کەنیسەیەك هەیە و وێنەی تیایە ، پێغەمبەر (ﷺ) فەرموی : ﴿ إن أولئك إذا كان فيهم الرجل الصالح فمات بنوا على قبره مسجدًا وصوروا فيه تلك الصور، أولئك شرار الخلق عند الله يوم القيامة﴾[1] واتا: ئائەوانە کەسانێکن کاتێ پیاو چاکێکیان تێدا بوایەو بمردایە، بەسەر گۆڕەکەیەوە مزگەوتیان دروست ئەکرد، وێنەکانیان تیادا دروست ئەکرد (ئەو کارەیان کردبوو تا شێوەی پیاوچاکانیان لە پێش چاوبێت وەکو ئەوان عیبادەتی خوای گەورە بکەن، بەڵام دوای ئەمان کۆمەڵ و وەچەیەکی تر ی بێ عیلم ونەشارەزا هاتن و شەیتان فریوی دان گوایە باوو باپیرانی ئێوە ئەم پیاوچاکانەیان پەرستووە و هاواریان بۆیان کردووە، بۆیە

پێغەمبەر خوا (ﷺ) ڕێگری لەو کارە کردووە تا سەر نەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ، ئەم فەرمودەیە بەڵگەیە لەسەر حەرامێتی و نادروستێتی وێنەگرتن و کێشانی)، ئەوانەی بەسەر گۆری پیاو چاکانەوە مزگەوتیان دروست ئەکرد، وێنەکانیان تیادا دروست ئەکرد و ئەکێشا خراپترین کەسن لای خوای پەروەردگار لە ڕۆژی قیامەتدا .

---

(1) النسائي ، كتاب مناسك الحج، باب التقاط الحصى ٥/٢٦٠، وابن ماجه ، كتاب المناسك ، باب قدر حصى الرمي ٢/١٠٠٨، وأحمد ١/٣٤٧.

(1) البخاري مع الفتح، كتاب هل تنبش قبور مشركي الجاهلية ويتخذ مكانها مساجد ١/٥٢٣، ٣/٢٠٨، ٧/١٨٧، وأخرجه مسلم ، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب النهي عن بناء المساجد على القبور ١/٣٧٥.

وە پێغەمبەری خوا (ﷺ) هەر لەبەر دڵسۆزی بووە بۆ ئوممەتەکەی کاتێك ئەو نەخۆشیەی سەرەمەرگی پێگەیشت، ئەیفەرموو:﴿لَعْنَةُ الله على اليهود والنصارى، اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد".قالت عائشة (رضي الله عنها): يحذر ما صنعوا﴾[1] واتە:نەفرەت و دوری ڕەحمەت و بەزەیی خوای پەروەردگار لەسەر گاور و جولەکە بێت، گۆڕی پێغەمبەرانیان (عليهم الصلاة والسلام) کرد بوو بە مزگەوت، دایکی ئیمانداران عائشة (رضي الله عنها) فەرمویەتی: پێغەمبەری خوا (ﷺ) لە ترسناکی و خراپی ئەو کارە ئاگادارو وریای ئەکردنەوە .

وە پێنج ڕۆژ پێش ئەوەی وەفات بکات ئەیفەرموو: ﴿ ألا وإن من كان قبلكم كانوا يتخذون قبور أنبيائهم وصالحيهم مساجد، ألا فلا تتخذوا القبور مساجد، فإني أنهاكم عن ذلك ﴾[2] واتا : ئاگاداربن ئەوانەی پێش ئێوە (گاوروجولەکە) گۆڕی پێغەمبەران و (ﷺ) پیاو چاکانیان ئەکردە مزگەوت (عیبادەتیان لە سەر گۆڕەکانیان ئەکرد)، ئاگادارتان ئەکەمەوە گۆڕەکان مەکەنە مزگەوت و پەرستگا، من ڕێگریتان لێ ئەکەم و ئاگادارتان ئەکەمەوە کە ئەو کارە ئەنجام نەدەن .

٤- کردنی گۆڕستانەکان بە مزگەوت: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری کردوینەتەوە و نەهی لێکردوین کە گۆڕەکەی نەکەین بە بتێك و بپەرسترێت جگە لە خوای پەروەردگار (واتا دارو بەردو خۆڵەکەی بکرێت بە تەبەڕروك و هاواری بۆ بکرێت و لەسەر گۆرەکەی و سوجدەی بۆ برێت) ئەگەر دروست نەبێ گۆڕەکەی پێغەمبەر (ﷺ) بکرێت بە مزگەوت ئەوە گۆڕی کەسانی تر بە هیچ شێوەیەك دروست نییە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ اللهم لا تجعل قبري وثناً يُعبد، اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد ﴾[1] واتا : ئەی خوای پەروەردگارگۆڕەکەم بپارێزە تا وای لێ نەیات و نەبێت بە بتێك و بپەرسترێت ، تورەیی و غەزەبی خوای پەروەردگار زۆرە لە سەر قەومێك کە گۆڕی پێغەمبەرانیان (عليهم الصلاة والسلام) کردبوو بە مزگەوت (واتا : جۆرەها پەرستنیان لەسەر ئەنجام ئەدا)

٥- کردنی گۆڕستانەکان بە چراخان (ڕازاندنەوەیان بە گڵۆپ و ئاگرو....) وە سەردان کردنی ئافرەتـان بۆ سەر گۆڕەکان: پێغەمبەری خوا (ﷺ) ئاگاداری کردووینەتەوە و نەهی لێکردووین کە گۆڕەکان نەڕازینرێنەوە و نەکرێن بە چراخان، لەبەر ئەوەی دروست کردنی خانو بەسەریانەوەو ڕازاندنەوەیان و کردنیان بە چراخان و هەڵبەستنیان (بە گەچ یان بە چیمەنتۆ یان بە هەر شتێکی تر بێت) وە نوسین لەسەریان، هەموو ئەمانە

---

[1] البخاري مع الفتح ، كتاب الصلاة، باب: حدثنا أبو اليمان ٥٣٢/١، ٢٠٠/٣، ٤٩٤/٦، ١٨٦/٧، ١٤٠/٨، ٢٧٧/١٠، ومسلم، كتـاب المساجد ومواضع الصلاة، باب النهي عن بناء المساجد على القبور واتخاذ الصور فيها ٣٣٧/١.

[2] مسلم، كتاب المساجد ومواضع الصلاة ، باب النهي عن بناء المساجد على القبور ٣٧٧/١.

[1] الموطأ للإمام مالك ، كتاب قصر الصلاة في السفر ، باب جامع الصلاة ١٧٢/١، وهو عنده مرسل ، ولفظ أحمد ٢٤٦/٢: "اللهم لا تجعل قبري وثناً ، ولعن الله قوماً اتخذوا قبور أنبيائهم مساجد"، وأبو نعيم في الحلية ٣١٧/٧، وانظر : فتح المجيد ص١٥٠.

هۆكارن بۆ شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، إبن عباس (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ لعن رسول الله (ﷺ) زائرات القبور والمتخذين عليها المساجد والسرج ﴾[1] .* واتا : پێغەمبەر خوا (ﷺ) نەفرەت و لەعنەتی كردووە لەو ئافرەتانەی كە زۆر زیارەتی گۆڕستانەكان ئەكەن، نەفرەت و لەعنەتی كردووە لەو كەسانەی كە مزگەوت بەسەر گۆڕەكانەوە دروست ئەكەن و ڕوناكی و گلۆپی بەسەرەوە دا ئەگیرسێنن .

٦- دانیشتن بەسەر گۆڕەوەو نوێژ كردن ڕوو بەڕوی گۆڕ، هۆكارن بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار : هیچ هۆكارو دەرگایەك نییە كە سەر بكێشێت بۆ شیرك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ئیللا پێغەمبەر (ﷺ) دایخستووە و ڕێگری لێكردووە تا شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدرێت.[1] هەروەك فەرمویەتی: ﴿ لا تجلسوا على القبور، ولا تصلوا إليها ﴾[2] واتا: لەسەر گۆڕەكان دامەنیشن و نوێژی ڕووبەڕوو مەكەن .

٧- كردنی گۆڕەكان بە جەژنگاو واز هێنان لە نوێژ كردن لەماڵەوە و كردنی لە لای گۆڕەكان، پێغەمبەر خوا (ﷺ) بۆی ڕوون كردوینەتەوە كە گۆڕەكان شوێنی نوێژ كردن و سەڵاواتدان نین، وە هەركەسێك سەڵاواتی لەسەر لێبدات پێی ئەگات دوور بێت یان نزیك لەگۆڕەكەی، پێویست ناكات گۆڕەكەی بكرێت بەجەژنگا، هەروەك فەرمویەتی: ﴿لا تجعلوا بيوتكم قبورًا، ولا تجعلوا قبري عيدًا، وصلوا عليّ فإن صلاتكم تبلغني حيث كنتم﴾[3] واتا: ماڵەكانتان مەكەن بە گۆڕستان (كردنی ماڵەكان بە گۆڕ ئەوەیە: قورئانی تێدا نەخوێنرێت و نوێژە سوننەتەكانی تێدا نەكرێت) وە گۆڕەكەم مەكەن بە جەژنگا، وە سەڵاواتم لەسەر بڵێن چونكە سەڵاواتەكانتان پێم ئەگات لەهەر كوێیەك بن . وە فەرمویەتی: ﴿ إن لله ملائكة سياحين يبلغوني من أمتي السلام ﴾ [4] واتا: خوای پەروەردگار كۆمەڵە مەلائیـــكەیەكی هەیە كە بەردەوام ئەسوڕێنەوە سەڵات و سەلامـــی ئەو كـــەسانەم پێ ئەگەیەنن لە ئوممەتەكەم كـە سـەلامم لێ ئەكەن .

ئەگەر گۆڕی پێغەمبەر (ﷺ) كە پیرۆزترین گورە لەسەر ڕووی زەویدا نەهی و ڕێگری لێكرابێت كە نەكرێتە جەژنگا ئەوە گۆڕی كەسانی تر كە هەر كەسانێك بن زۆر لە پێش ترە تا ڕێگری لێبكرێت و نەكرێنە جەژنگا (واتا : زۆر ڕویان تێبكرێت و زۆر سەردانیان بكرێت) .[1]

---

[1] النسائي ، كتاب الجنائز، باب التغليظ في اتخاذ السرج على القبور ٩٤/٤، وأبو داود، كتاب الجنائز، باب في زيارة النساء القبور ٢١٨/٣، والترمـــذي، كتاب الصلاة، باب كراهية أن يتخذ على القبر مسجدًا ١٣٦/٢، وابن ماجه في الجنائز، باب النهي عن زيارة النساء للقبـــور ٥٠٢/١، وأحمـــد ٢٢٩/١، ٢٨٧، ٣٢٤، ٣٣٧/٢، ٤٤٢/٣، ٤٤٣، والحاكم ٣٧٤/١، وانظر ما نقله صاحب فتح المجيد في تصحيح الحديث عن ابن تيمية ص٢٧٦.

* الحديث ضعيف بهذا السند ، أنظر : صحيح سنن أبي داود (٢١٨/٣/٣٢٣٦) ، وصح بسند آخر (لعن الله زوارات القبور) صحيح الجـــامع الـــصغير (٥١٠٩) .

[1] بڕوانە : فتح المجيد ص٢٨١.

[2] مسلم ، كتاب الجنائز، باب النهي عن الجلوس على القبر والصلاة عليه ٦٦٨/٢.

[3] أبو داود ، كتاب المناسك، باب زيارة القبور ، ٢١٨/٢ بإسناد حسن ، وأحمد ٣٥٧/٢، وانظر : صحيح سنن أبي داود ٣٨٣/١.

[4] النسائي في السهو ، باب السلام على النبي صلّى الله عليه وسلّم ٤٣/٣، وأحمد ٤٥٢/١، وإسماعيل القاضي في فضل الصلاة على النبي (ﷺ) برقم ٢١، ص٢٤، وسنده صحيح .

[1] **بڕوانە** : الدرر السنية في الأجوبة النجدية لعبد الرحمن بن قاسم ١٦٥/٦-١٧٤.

٨- کێشانی وێنە و دروست کردنی گومەز بەسەر گۆڕەکانەوە: پێغەمبەر (ﷺ) هەموو کاتێ هەوڵی ئەوەی ئەدا کە سەر زەوی لە هەموو هۆکارێکی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار پاك بکاتەوە، بۆیە هاوەڵە بەڕێزەکانی ئەنارد کە هەرچی گومەزێکی بەرزو دیار هەیە بەسەر گۆڕەکانەوە تێکی بدەن وە هەرچی وێنەیەك هەیە بیسڕنەوە، هەروەك (أبو الهياج الأسدي) فەرمویەتی: **علي بن أبي طالب** (رضي الله عنه) پێمی فەرموو : ﴿ **ألا أبعثك على ما بعثني عليه رسول الله صلّى الله عليه وسلّم؟ ألا تدع تمثالاً إلا طمسته، ولا قبرًا مشرفًا إلا سويته** ﴾[٢] واتا: بتنێرم بۆ ئەو کارەی کە پێغەمبەر (ﷺ) منی بۆ نارد؟ هیچ بتێك نابێت ئیللا ئەبێت تێکی بدەیت ولە ڕەگەوە دەری بکەیت، وە هیچ گۆڕێکی بەرز نابینیت ئیللا یەکسانی بکە لە گەڵ زەویدا (ئەمە کاری کاری فەرمانڕەواو کاربەدەستانە کەپێی هەستن نەك تاکە کەس)، (موسڵمانی خۆشەویست سوننەت وایە گۆڕەکان تەنها بەئەندازەی بستێك بەرز بن نەك زیاتر)[١]

٩- خۆ ئامادەکردن و ڕۆیشتن بۆ سەر هەر گۆڕو شوێنێك جگە لە سێ مزگەوتە پیرۆزو پڕ لەبەرەکەتەکە هۆکارێکە بۆ شەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار، هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **لا تشدوا الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد: مسجدي هذا، والمسجد الحرام، والمسجد الأقصى** ﴾[٢] واتا: خۆ ئامادەکردن وڕۆیشتن بەتایبەتی بۆ هیچ مزگەوت و سەر گۆڕو شوێنێك دروست نییە تەنها بۆ مزگەوتی من (مزگەوتی مەدینە) مزگەوتی حەرام (کەعبەی پیرۆزە) و مزگەوتی أقصى (قودسی پیرۆزە). ئەو نەهی و ڕێگرییەی پێغەمبەر (ﷺ) هەموو گۆڕو مەزارگەکان ئەگرێتەوە ، هەروەك هاوەڵانی بەڕێزی پێغەمبەر (ﷺ)بەو شێوەیە لە فەرمودەکانی تێگەیشتون، بۆیە کاتێك أبو هريرة (رضي الله عنه) ڕۆیشت بو کێوی (طور)، پاش گەڕانەوە بصرة بن أبي بصرة الغفاري (رضي الله عنه) پێگەیشت ، پێی فەرموو: ئەی أبو هريرة لە کوێوە دێیتەوە ؟ فەرموی : لە کێوی (طور)ەوە ، ئەویش فەرمویەتی : پێش ئەوەی بڕۆیشتیتایە بگەیشتمایە پێت نەم ئەهێشت بڕۆیت ، چونکە پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی : ﴿ **لا تعمل المطي إلا إلى ثلاثة مساجد المسجد الحرام و مسجدي ومسجد بيت المقدس** ﴾[١]

خۆ ئامادەکردن وڕۆیشتن بەتایبەتی بۆ هیچ مزگەوت و سەر گۆڕو شوێنێك دروست نییە تەنها بۆ مزگەوتی من (مزگەوتی مەدینە) مزگەوتی حەرام (کەعبەی پیرۆزە) و مزگەوتی أقصى (قودسی پیرۆز) .

هەر بۆیە **شيخ الإسلام إبن تيمية** (ڕەحمەتی خوای لێبێت) فەرمویەتی: زانایان کۆ و یەکدەنگن لەسەر ئەوەی گەر بێت و کەسێك لەسەر خۆی نەزر بکات کە سەفەر بکات بۆ لای گۆڕەکەی پێغەمبەر (ﷺ) یان پێغەمبەرانی تر (ﷺ) یان بۆ لای گۆڕی پیاوچاکان، ئەوە نەزرەکەی لەسەر پێویست نابێت و نابێت جێ بەجێی بکات، بەڵکو نەهی لێ ئەکرێت و ڕێگری لێ ئەکرێت .[٢]

---

[٢] مسلم ، كتاب الجنائز، باب الأمر بتسوية القبر ٢/٦٦٦.

[١] **بڕوانە** : (عمدة القاري شرح صحيح البخاري ١٣/١٦١ ، شرح النووي على مسلم ٣/٣٨٩-٣٩١ ، و عون المبود شرح سنن أبي داود ٧/٢٠٥-٢٠٧)

[٢] البخاري مع الفتح ، كتاب فضل الصلاة في مسجد مكة والمدينة ٣/٦٣، ومسلم بلفظه ، كتاب الحج ، باب سفر المرأة مع محرم إلى حج وغيره ٢/٩٧٦.

[١] النسائي ، كتاب الجمعة، باب الساعة التي يستجاب فيها الدعاء يوم الجمعة ٣/١١٤، ومالك في الموطأ، كتاب الجمعة ، باب الساعة التي في يوم الجمعة ١/١٠٩، وأحمد في المسند ٦/٧، ٣٩٧، وانظر: فتح المجيد ص٢٨٩، وصحيح النسائي ١/٣٠٩.

[٢] **بڕوانە** : فتاوى ابن تيمية ١/٢٣٤.

١٠- زیارەتی بیدعی و تازە داهێنراو بۆسەر گۆڕەكان هۆكارێكن بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار:
چونكە زیارەت كردنی گۆڕەكان دوو جۆرن :

جۆری یەكەم: زیارەت و سەردان كردنی گۆڕستان بە مەبەستی سەلام كردن لە مردووەكان و دوعای خێر كردن بۆیان، هەروەك كاتێك كەسێك ئەمرێت تۆش ئەچیت تا نوێژی لەسەر بكەیت، وە كاتێك سەردانی گۆڕستان ئەكەیت مەبەستت یاد كردنی مردن بێت "بەمەرجێك شدّ الرّحال نەبێت" وە كاتێك سەردانی گۆڕستان ئەكەیت مەبەستت پێی جێ بەجێكردنی سوننەتی پێغەمبەری خوا (ﷺ) بێت .

جۆری دووەم: زیارەت و سەردانی شیركی و بیدعی[1]، ئەم جۆرە زیارەتە سێ جۆرە :

❖ كەسێك كاتێك زیارەت و سەردانی گۆڕەكان ئەكات مەبەستی پێی داوا كردنە لە مردوەكان (جا داوای خێرو خۆشی بێت یان داوای لابردنی نەخۆشی بێت یان داوای منداڵ كردن و.....) ئەم جۆرە كەسانە وەك كەسانی بت پەرست وان .

❖ كەسێك كاتێك زیارەت و سەردانی گۆڕەكان ئەكات مەبەستی پێی پاڕانەوەیە لە خوای گەورە بە مردوەكان، وەك بلێت: خوایە لێت ئەپاڕێمەوە بە حەقی پێغەمبەرەكەت (ﷺ)، یان خوایە لێت ئەپاڕێمەوە بە حەقی فلان شێخ و پیاو چاك، ئەم جۆرە سەردانەو بەو مەبەستە زیارەت و سەردانێكی داهێنراوە لە ئیسلامدا، بەڵام ئەو كارەی نابێتە شیرك، وە پێی دەرناچێ لە ئیسلام هەر چۆن بە كاری یەكەمیان دەر ئەچێت لە ئیسلام.

❖ هەركەسێك گومانی وابێت پاڕانەوە لە لای گۆڕەكان گیرایەوەو وەڵام دراوەیە، یان بلێت پاڕانەوە لەلای گۆڕەكان باشترە وەك پاڕانەوە لە مزگەوتدا، ئەو كارە بە یەكدەنگی زانایان كارێك و گومانێكی خراپە .[2]

١١- نوێژ كردن لەكاتی خۆر هەڵ هاتن و خۆر ئاوابووندا یەكێكن لە هۆكارەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ، لەبەر ئەوەی نوێژ كردن لەو كاتەدا خۆ شوبهاندنە بەو كەسانەی كە سوجدە ئەبەن بۆ خۆر لەو دوو كاتەدا، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **لا تحروا بصلاتكم طلوع الشمس ولا غروبها فإنها تطلع بين قرني شيطان** ﴾[1] واتا: مەگەڕێن بەدوای نوێژ كردندا (نوێژ مەكەن) لەو كاتەی كە خۆرهەڵدێت و لەو كاتەی كە ئاوا ئەبێت چونكە خۆر لە نێوان هەردوو شاخی شەیتاندا هەڵدێت ودەرئەكەوێت .

موسڵمانی خۆشەویست كورتەی ئەم باسە ئەوەیە: ئەو هۆكارانەی كەسەر ئەكێشن بۆ شیەریك بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار: ئەو هۆكارانەن كە ڕێگەن بۆ هاوەڵ بڕیاردان (شیركی گەورەن) بۆ خوای پەروەردگار، وە لەو هۆكارانەی كە لێرەدا باس نەكراون : وێنە گرتن و كێشانی، وە جێ بە جێ كردنی نەزر لە شوێنێك كە بتی تێدا پەرستراوە، یان جەژنێك لە جەژنەكانی سەردەمی نەزانی و بێ باوەڕی تێدا ئەنجام درابێت، وە جگە لەم هۆكارانە.[2]

---

[1] **بروانە** : فتاوى ابن تيمية ٢٣٣/١، والبداية والنهاية ١٢٣/١٤.

[2] **بروانە** : الدرر السنية في الأجوبة النجدية ١٦٥/٦-١٧٤.

[1] صحيح مسلم ، كتاب صلاة المسافرين، باب الأوقات التي نهي عن الصلاة فيها ، ٥٦٨/١، برقم ٨٢٨.

[2] **بروانە** : الإرشاد إلى صحيح الاعتقاد، للعلامة الدكتور صالح الفوزان، ص٥٤-٧٠، ١١٣-١٥٢.

بەشی شەشەم

جۆرو بەشەكانی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار

یەكەم : هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار دوو جۆرە:

جۆری یەكەم: هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە (الشّرك الأكبر) كە هەركەسێك بڕیاری بدات بۆ خوای پەروەردگار لە دینی ئیسلام پێی دەرئەچێت لەبەر فەرمودەی خوای پەروەردگار كە فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ ﴾ (النساء: ١١٦) واتا: خوای پەروەردگار لە كەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت كە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەكردبێت لە كاتێكدا ترسناكی شیركی بۆ ڕوون كرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس كرابێت و بەردەوام بوو بێت لە سەری "أُقيم عليه الحجة"، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت كە لە خوار شیركەوە بێت بۆ ئەو كەسەی كە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك نەگەیشتۆتە ڕادەی شیرك و بێ باوەڕی یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بوونەوە ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوەنییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت (بەڵكو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور كەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون ئەكاتەوە) چونكە موسڵمان گەر تاوانیش بكات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا " وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی گومڕاو سەرلێشێوایێكی تەواوەو ڕێگەی ڕاستی واز لێهێناوەو نەفسی خۆی بەفیڕۆ داوە لە دونیاو دواڕۆژدا، وە بەختەوەری دونیاو دواڕۆژی لە دەست خۆی داوە.[1]

هاوەڵ بڕیاردانی گەورە ئەبێت بە چوار بەشەوە:

١. شرك الدّعوة (هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار لە ڕووی پاڕانەوەوە، واتا: هاواركردن وداوای كۆمەك و یارمەتی و لێ كردن و پاڕانەوە لە غەیری خوا) خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَإِذَا رَكِبُواْ فِي ٱلۡفُلۡكِ دَعَوُاْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمۡ إِلَى ٱلۡبَرِّ إِذَا هُمۡ يُشۡرِكُونَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (العنكبوت: ٦٥) واتا: كاتێك هاوەڵ بڕیاردەران (موشریكین) سواری كەشتی ببونایەو بچونایەتە ناو دەریاو ڕوبارەكان و توشی ڕوداوو مەترسی و دڵە ڕاوكێیەك ببوونایە یەكسەر هاواریان بۆ خوای پەروەردگار ئەكرد وتەنها لەو ئەپاڕانەوە، بەڵام كاتێك خوای پەروەردگار ڕزگاری بكردنایەتە سەر وشكانی و نەجاتیان ببوایە هاوەڵیان بۆ بڕیار ئەدایەوە .

٢. هاوەڵ بڕیاردەران لە نیەت و ویست و مەبەستدا (شرك النية والإرادة والقصد) خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ مَن كَانَ يُرِيدُ ٱلۡحَيَوٰةَ ٱلدُّنۡيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ إِلَيۡهِمۡ أَعۡمَٰلَهُمۡ فِيهَا وَهُمۡ فِيهَا لَا يُبۡخَسُونَ ﴿١٥﴾ أُوْلَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَيۡسَ لَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ إِلَّا ٱلنَّارُۖ وَحَبِطَ مَا صَنَعُواْ فِيهَا وَبَٰطِلٞ مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿١٦﴾ ﴾ (هود: ١٥-١٦) واتا : هەركەسێك

---

[1] بڕوانە : تفسير القرآن العظيم للإمام إبن كثير (رحمه الله تعالى)٢/٤١٤) .

لە ژیانی دونیادا تەنها مەبەست و هەوڵ و کۆششی دونیاو جوانیەکانی بێت، ئەوەیە ئێمە لەدونیادا ئاوات ومەبەستەکانی ئەدەینێ _بە ئەندازەی ویستی خۆمان کە بڕیارمان لەسەر داوە نەك بەمەبەست وهەڵپەو هەموو ئاواتەکانی خۆیان _ وە لە دونیادا بەرهەمی ڕەنجی خۆیان وەرئەگرن، وە لە دوا ڕۆژدا هیچ پاداشتی چاکەیان نادرێتەوە وە هیچ خۆشی و ئیسراحەتیان بۆ نییە تەنها ئاگری دۆزەخ نەبێت، وە ئەو کردەوانەی لە دونیادا ئەیان کرد هەمووی پوچەڵە و وەرنەگیراوە لای خوای پەروەردگار چونکە بۆ خوای پەروەردگاریان نەکردوەو مەبەستیان ڕازی بوونی ئەو نەبووە .

٣. هاوەڵ بڕیاردان لە گوێڕایەڵیدا (الشرك في الطاعة): ئەویش گوێڕاڵی کردنی پاپاو قەشە یان هەرکەسێکی تر بێت لەسەر پێچی کردنی خوای پەروەردگاردا (واتا: هەرکەسێك گوێڕایەڵی کەسێك بکات وەك گوێڕایەڵی کردنی خوای پەروەردگارو پێغەمبەری خوا (ﷺ) وە باوەڕیشی وابێت ئەو کەسەی گوێڕایەڵی ئەکرێت شایستەی فەرمان کردن و شەرع دانانە ئەوە ئەو کەسەی کردووە بە شەریکی خوای پەروەردگار) خوای پەروەردگار فەرمویەتی :﴿ ٱتَّخَذُوٓاْ أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَـٰنَهُمْ أَرْبَابًا مِّن دُونِ ٱللَّهِ وَٱلْمَسِيحَ ٱبْنَ مَرْيَمَ وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُوٓاْ إِلَـٰهًا وَٰحِدًا ۖ لَّآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ ۚ سُبْحَـٰنَهُۥ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾ ﴾ (التوبة:٣١) واتا: گاورو جولەکەکان زانا و قەشەکانیان کرد بووە پەرستراو جگە لە خوای پەروەردگار ئەیان پەرستن (پاپاو قەشەکانیان حەرامیان بۆ حەڵاڵ ئەکردن حەڵاڵیشیان لەسەر حەرام ئەکردن ئەوانیش شوێنیان ئەکەوتن) وە (عیسای کوڕی مریم) یان کردبوو بە خوا، لە کاتێکدا فەرمانیان پێ نەکراوە مەگەر بەوەی خوای پەروەردگار بە تاك و تەنها بپەرستن ، ئەو خوایەی کە تاك و تەنهایەو هیچ پەرستراوێکی حەق و ڕاستەقینە نییە تەنها خۆی نەبێت، پاك و بێگەردی و دوری هەموو کەم و کوڕییەك بۆ ئەو خوایەی کە هاوەڵ بڕیاردەران شەریکی بۆ بڕیار ئەدەن .

٤. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار لە خۆشەویستیدا (شرك المحبة): خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ ٱللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ ٱللَّهِ ۖ ﴿١٦٥﴾ ﴾ (البقرة: ١٦٥) واتا: لەناو خەڵکیدا هەیە کە شەریکی بۆ خوای پەروەردگار بڕیارداوە لەوەدا (ئەو کەسە یان ئەو شتەی وەکو خوای پەروەردگار خۆش ئەوێت و بە گەورەی ئەزانێت وەکو خواو زەلیل و مل کەچە بە شێوەی زەلیلی و مل کەچی بۆ خوای پەروەردگار) .

موسڵمانی خۆشەویست کورتەی ئەم باسە ئەوەیە: شیرکی گەورە بریتییە لە کردن و ئەنجامدانی جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستن بۆ غەیری خوای پەروەردگار، وەك پاڕانەوەو هاوار کردن بۆ غەیری خوا، یان سەربڕین بۆ غەیری خوا، یان نەزر کردن بۆ غەیری خوا، یان نزیك بوونەوە لە مردوو جنۆکەو شەیتانەکان بە کردن و ئەنجامدانی جۆرێك لە جۆرەکانی پەرستن بۆیان، یان ترسان لە مردووەکان گوایە زیانی پێ ئەگەیەنن، یان ڕەجاو ئومێد بوون بە غەیری خوا بۆ جێ بە جێ کردنی پێویستیەکان و لادانی ناخۆشی و ناڕەحەتیەکان لە کاتێکدا تەنها خوای پەروەردگار دەسەڵاتی هەیە بەسەر ئەو کارەدا، وە جگە لەو پەرستنانەی تر کە نابێت بۆ هیچ کەس و شتێك ئەنجام بدرێت تەنها بۆ خوای پەروەردگار نەبێت .[1]

---

[1] بڕوانە : كتاب التوحيد للعلامة الفوزان ص١١.

جۆری دووەم: هاوەڵ بڕیاردانی بچوك (الشرك الأصغر) گەر کەسێك ئەنجامی بدات لە ئیسلام پێی دەرناچێت (بەڵام تاوانێکی زۆر گەورەیەو لە ڕیزی تاوانە گەورەکانە)، جۆرێك لە شیرکی بچوك ڕیا کردنە ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ فَمَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا ﴿١١٠﴾ ﴾ (**الکهف: ١١٠**) واتا: هەر کەسێك ئومێدی هەیە بگات بە دیداری خوای پەروەردگار (گومانی تێدا نییە هەموومان ئەگەین بە دیداری خوای پەروەردگار ، لێرەدا مەبەست پێی گەیشتنێکی سەربەرزو ڕزگار بووە) با کردەوەی چاکە بکات و هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدات (واتا: ڕیا نەکات لە عیبادەتەکانیدا) .

وە سوێند خواردن بە غەیری خوای پەروەردگار شیرکی بچوکە (تەنها گەر سوێندی پێبخوات بەڵام کاتێك سوێندی پێ دەخوات لە دڵیدا وەکو خوای پەروەردگار لای گەورەو بەڕێز بێت ئەبێتە شیرکی گەورە لێخۆش بوونی نییە مەگەر بە تەوبەکردن)، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك** ﴾[1] واتا هەرکەسێك سوێند بە غەیری خوای پەروەردگار بخوات ئەوە کوفری کردووە یان هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیارداوە .

وەهەروەها شیرکی بچوکە گەر کەسێك بڵێت: ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات ، یان بڵێت : خواو تۆ ویستتان وابوو .

وە جۆرێکی تر لە جۆرەکانی شیرکی بچوك بریتیە لە شیرکی نهێنی وشاراوە : هەروەك پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ **الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النملة السوداء على صفاة سوداء في ظلمة الليل** ﴾[2] واتا : هاوەڵ بڕیاردان لەم ئوممەتەدا شاراوەترە لەبینین و هەست کردن بە شوێن پێی مێرولەیەکی ڕەش لەسەر بەردێکی ڕەش لە شەوێکی تاریکدا .

وە کەففارەت و سڕینەوەی ئەم تاوانە ئەوەیە موسوڵمان ئەم دوعایە زۆر بخوێنێت: ﴿ **اللهم إني أعوذ بك أن أشرك بك شيئًا وأنا أعلم، وأستغفرك من الذنب الذي لا أعلم** ﴾[3] واتا : ئەی پەروەردگارم پەنات پێدەگرم کە بچوکترین **هاوەڵت بۆ بڕیاربدەم و بشزانم**، وە پەنات پێدەگرم لەو تاوانەی (شیرکەی) کە ئەنجامی بدەم و نەیزانم .

إبن عباس (رضي الله عنه) لەتەفسیری ئەم ئایەتەدا ﴿ فَلَا تَجْعَلُواْ لِلَّهِ أَندَادًا وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ ﴾ (**البقرة: ٢٢**) فەرمویەتی: ووشەی (أَندَادًا) ئەو شیرك بڕیاردانەیە کە شاراوەترە لە بینین و هەست کردن بە شوێن پێی مێرولەیەکی ڕەش لە سەر بەردێکی ڕەش لە شەوێکی تاریکدا. وەکو کەسێك بڵێت: بەخواو بەیانی فڵانە کەس یان بەگیانی خۆم (بەسەری باوکم یان بەگۆڕی باوکم، واتا: سوێند بە غەیری خوا بخوات)، یان کەسێك بڵێت : گەر ئەو سەگە نەبوایە ئەم شەو دز ئەهاتە سەرمان، یان بڵێت: گەر ئەو مراوییە لەماڵەوە نەبوایە ئەم شەو دز ئەهاتە سەرمان، یان هەر شتێك بوترێت و بدرێتە پاڵ ناوی خوای پەروەردگار ئەبێتە جۆرێك لەو شیرکە شاراوەیە. یان

---

[1] رواه الترمذي وحسنه عن ابن عمر رضي الله عنهما ، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله، ٤/١١٠، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٢/٩٩.

[2] أخرجه الحكيم الترمذي ، انظر: صحيح الجامع ٣/٢٣٣، وتخريج الطحاوية للأرنؤوط ص٨٣.

[3] أخرجه الحكيم الترمذي ، وانظر: صحيح الجامع ٣/٢٣٣، ومجموعة التوحيد لمحمد بن عبد الوهاب ، وابن تيمية ص٦.

کەسێك بڵێت: خواو تۆ ویستتان وابوو ئەو کارە بەو شێوەیە بێت ، یان بڵێت : ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات [1] (یان خواو دکتۆرەکە) .

ئیمامی الترمذي دەفەرموێت: فەرمودەکەی پێغەمبەر (ﷺ) کە فەرمویەتی: ﴿ من حلف بغير الله فقد كفر أو أشرك ﴾[2] لای هەندێ لە زانایان و شارەزایان (فقد كفر أو أشرك) وا ڕوون کراوەتەوە کە مەبەست پێی تووڕەبوون و دەربڕینی ترسناکی ئەو تاوانەیە نەك پێی موشریك و بێ باوەڕببێت، بەڵگەش لەسەر ئەوە فەرمودەکەی عبدالله کوڕی ئیمامی عومەرە(ﷺ) کە فەرمویەتی: پێغەمبەر (ﷺ) گوێی لە باوکم بوو سوێندی ئەخوارد بەباوکی، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ ألا إن الله ينهاكم أن تحلفوا بآبائكم ﴾[1] واتا: ئاگادار بن و بزانن خوای پەروەردگار نەهی و ڕێگری لێ کردون کە سوێند بە باوك و باپیرانتان بخۆن، وە فەرمودەکەی أبو هريرة (ﷺ) کەلە پێغەمبەرەوە (ﷺ) ئەیگێڕێتەوە، پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ من قال في حلفه باللات والعزى فليقل لا إله إلا الله﴾[2] واتا: هەرکەسێك سوێندی خوارد بە لات وعوززا با یەکسەر بڵێت "لا إله إلا الله" واتا: گەر سوێندی بە هەر شتێك خوارد جگە لە ناوو سیفاتەکانی خوای پەروەردگار ئەبێتە تاوان و کەففارەتەکەی ووتنی "لا إله إلا الله"یە .

وە پێ ئەچێ شیرکی شاراوە بچێتە ژێر شیرکی بچوکەوە، ئەو شیرك (هاوەڵ بڕیاردانە) بۆ خوای پەروەردگار ئەبێتە دوو بەشەوە: هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە و هاوەڵ بڕیاردانی بچوك (شرك أكبر وشرك أصغر) هەروەك زانای پایە بەرز إبن القيّم –ڕەحمەتی خوای لێبێت– ئاماژەی بۆ کردووە لە کیتابە بە نرخەکەی (الجواب الكافي لمن سأل عن الدواء الشافي، لاپەڕەی ٢٣٣) .

کورتەی ئەم باسە ئەوەیە : شیرکی بچوك ئەبێت بە دوو بەشەوە :

بەشی یەکەم: شیرکی بچوکی دیارو ئاشکرا، ئەویش ووتەو کردەوەکانن :

ووتەکان وەکو: سوێند خواردن بە غەیری خوا ، یان کەسێك بڵێت: خواو تۆ ویستتان وابوو ئەو کارە بەو شێوەیە بێت، یان بڵێت: ئەگەر خواو تۆ نەبوایە ئەوها و هام بەسەر ئەهات ، یان بڵێت: ئەوە لەخواو تۆوەوەیە، یان بڵێت: ئەو خێرو بەرەکەتە لە خواو تۆوەوەیە، وە ووتەی لە جۆرانە. جا بۆ ئەوەی موسڵمانی خۆشەویست دوور بێت لە بەکارهێنانی ئەم ووشە شیرکیانە باشتر وایە بڵێیت: تەنها بە ویستی خوا بووە، یان بڵێیت: بە ویستی خواو پاشان ویستی تۆ ئەو کارە وابوو یان وانەبوو، یان بڵێیت: گەر خوای گەورە نەبوایە ئەوها و ئەوهام بەسەر ئەهات ، یان بڵێیت : گەر خوای گەورەو پاشان تۆ نەبویتایە ئەوها و ئەوهام بەسەر ئەهات، یان بڵێیت: ئەمە تەنها لەلای خوای پەروەردگارەوەیە، یان بڵێیت: ئەمە لەلای خواو پاشان تۆ وەوەیە .

---

(1) ذكره ابن كثير في تفسيره ، ٥٦/١، وعزاه إلى ابن أبي حاتم.

(2) رواه الترمذي وحسنه عن ابن عمر رضي الله عنهم ا، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله ، ١١٠/٤، وصححه الألباني في صحيح سنن الترمذي ٩٩/٢.

(1) رواه الترمذي عن ابن عمر رضي الله عنهما ، في كتاب النذور والأيمان ، باب: ما جاء في كراهية الحلف بغير الله، ١١٠/٤، وانظر: صحيح الترمذي ٩٢/٢.

(2) رواه الترمذي عن أبي هريرة في الكتاب والباب المشار إليهما آنفًا ١١٠/٤، وانظر : صحيح الترمذي ٩٢/٢.

کردەوەکان وەکو: لەدەست کردنی ئاڵقەو پەڕۆ بۆ لابردنی ناخۆشی وناڕەحەتی یان گێڕانەوەی، وە هەڵواسینی نوشتەو میروو و بەردو یان هەرشتێکی تر لە ترسی چاوەزار یان لە ترسی جنۆکەکان، هە رکەسێك ئەو کارە بکات باوەڕی وابێت ئەو ئاڵقەو پەڕۆو میروو و بەردو یان هەرشتێکی ناخۆشی وناڕەحەتی لا ئەبەن پاش توش بوون پێی یان ناخۆشی وناڕەحەتی ئەگێڕنەوە پێش هاتنی ئەوە شیرکی گەورەی بڕیارداوە (کە پێی دەر ئەچێ لە دین)، هاوەڵ بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار لە پەروەردگارێتیدا چونکە باوەڕی وایە ئەو کەسە خوای پەروەردگار شەریکی هەیە لە دروست کردن و جێ بە جێ کردنی کارەکانیدا، هاوەڵ بڕیاردانە بۆ خوای پەروەردگار لە پەرستراوێتیدا چونکە ئەو کەسە دڵی خۆی پەیوەست کردووە بەو شتانەوە بە ئومێدی ئەوەی سودی پێ بگەیەنن، بەڵام ئەگەر ئەوکەسە باوەڕی وابێت تەنها خوای پەروەردگار ناخۆشی وناڕەحەتی لا ئەبات و ئەیگێڕێتەوە، ئەو کارە ئەکات باوەڕی وایە وەکو هۆکارێك تا بەڵاو ناخۆشی وناڕەحەتی لێی دوور بکەوێتەوە، ئەو کەسە هۆکارێکی گرتۆتە بەر نە هۆکارێکی شەرعییەو هۆکارێکی قەدەریە، وە کارێکی حەرامە درۆ کردنە بە شەرع و بە قەدەر: چونکە شەرعی پیرۆز بە توندترین شێوە نەهی و ڕێری لێ کردووە، وە ئەوەی شەرعی پیرۆزیش نەهی و ڕێگری لێ کردووە هۆکارێکی بە سودنین، وە قەدەریشەوە ئەم کارە لەو کارانە نییە تا مەبەستی پێ بێتە دی، وە لەو دەواو دەرمان و چارەسەرانە نییە کە حەڵاڵ و سود بەخش بێت، بەڵکو ئەم کارانە هۆکارن بۆ بڕیاردانی شیرك بۆ خوای پەروەردگار ، چونکە ئەو کەسەی ئەو کارە ئەکات بێ گومان دڵی خۆی پەیوەست کردووە پێیانەوە، کە ئەوەش هۆکارە بۆ هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار .

جۆری دووەم لە جۆرەکانی شیرکی بچوك: شیرکی نهێنی و شاراوەیە، ئەوەش هاوەڵ بڕیاردەرانە لە ویست و نیەت و مەبەستەکاندا، کە ئەبن بە دوو بەشەوە :

یەکەم : بریتییە لە ڕیاو سومعە، ڕیا، واتا: دەرخستنی عیبادەت تا خەڵکی ببینن و بە باشە باسی بکەن، جیاوازی نێوان ڕیا و سومعە ئەوەیە: ڕیا دەرخستنی ئەو کردەوانەیە کە ئەبینرێن وەکو: نوێژو خێرکردن و حەج و جیهاد و ....، سومعە بریتیە لە دەرخستنی ئەو عیبادەتانەی کە ئەبیسترێن وەکو : قورئان خوێندن و ئامۆژگاری کردن و زیکرو ......، وە کەسێك باسی چاکەکانی خۆی بکات تا خەڵکی بزانن کردەوەی چاکە زۆر ئەکات .

دووەم : مەبەستی بە کردنی کردەوەکانی دونیایە، واتا: ئەو کارانەی کە تەنها ئەبێت بۆ خوای پەروەردگار بکرێت ئەو کەسە ئەیکات بەڵام مەبەستی بەدەست هێنانی دونیایە، ئەوەش شیرکە لە نیەت و مەبەستەکاندا، ئەم کارەش پێچەوانەی یەکخوا پەرستیەو هەرکارێکیش ئەم نیەت و مەبەستەی تێکەڵ ببێت بە تاڵ ئەبێت .[1]

[1] **بروانـه** : القول السديد في مقاصد التوحيد ، للسعدي ، ص٤٣ ، والجواب الكافي لمن سأل عند الدواء الشافي ، لابن القيم، ص٢٤٠ ، وكتاب التوحيد للعلامة الدكتور صالح بن فوزان الفوزان ، ص١١-١٢، والإرشاد إلى صحيح الاعتقاد له، ص١٣٤-١٤٣.

جیاوازی نێوان هاوەڵ بڕیاردانی گەورەو هاوەڵ بڕیاردانی بچوك

(الفرق بين الشرك الأكبر والأصغر)

١- شیركی گەورە لە ئیسلام پێی دەر ئەچیت .	شیركی بچوك لە ئیسلام پێی دەرناچیت .
٢- شیركی گەورە گەر كەسێك ئەنجامی بدات و پێش مردن تەوبەی لێ نەكات ئەوە بە هەمیشەیی لەدۆزەخدا ئەمێنێتەوە .	بەڵام شیركی بچوك خاوەنەكەی گەر بچێتە نا ئاگریشەوە دەر ئەچێت و بە هەمیشەیی تێیدا نامێنێتەوە .
٣- شیركی گەورە هەرچی كردەوە چاكەكان هەیە هەڵیان ئەوەشێنێتەوە .	بەڵام شیركی بچوك كردەوە چاكەكان هەڵناوەشێنێتەوە ، مەگەر ڕیا یان مەبەستی دونیای دونیای تێكەڵ ببێت ئەو كاتە هەڵی ئەوەشێنێتەوە [1].
٤- شیركی گەورە خوێن وماڵی پێ حەڵاڵ ئەبێت .	بەڵام شیركی بچوك خوێن و ماڵی پێ حەڵاڵ نابێت.
٥- شیركی گەورە دوژمنایەتی لە نێوان خاوەنەكەی و ئیمانداراندا بەرپا ئەكات ، بۆیە دروست نییە بۆ هیچ ئیماندارێك خۆشەویستی و دۆستایەتی بۆ كەسێكی هاوەڵ بڕیاردەری گەورە هەبێت با نزیك ترین كەسیشی بێت .	شیركی بچوك ڕێگری خۆشەویستی و دۆستایەتی ناكات بە گشتی بەڵكو خاوەنەكەی خۆش ئەویسترێت و دۆستایەتی لە گەڵدا ئەكرێت بە گوێرەی ئیمان و توحیدەكەی، وە رخۆش ناویسترێت و دژایەتی ئەكرێت بە گوێرەی ئەو شیركە بچوكەی كە تێیدایە [1].

[1] بڕوانە : كتاب التوحيد ، للعلامة الدكتور صالح الفوزان ، ص١٢.

[1] بڕوانە هەمان سەرچاوە لاپەڕە ١٥ .

زیان و شوێنەوارە خراپەكانی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار

شەریك بۆ خوا بڕیاردان چەندین شوێنەواری خراپ و ترسناك و زیانی لە ناو بەری هەیە، لەو زیانە لەناو بەرانە :

١. ناخۆشی و بەدبەختی دونیاو دواڕۆژ هەمووی بە هۆی هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگارو شوێنەوارە خراپەكانیەوەیەتی .

٢. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین هۆكارە بۆ توش بوون بەهەموو تەنگ و چەڵەمەو ناڕەحەتیەكی دونیاو دواڕۆژ .

٣. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار هۆكارە بۆ دروست بونی ترس و بیم و نەمانی هێمنی و ئەمینی لە دونیاو دواڕۆژدا .

٤. كەسی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار كەسێكی سەر لێشێواوە لە دونیاو دواڕۆژدا، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدۡ ضَلَّ ضَلَٰلَۢا بَعِيدًا ﴿١١٦﴾ ﴾ (النساء: ١١٦) واتا: وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی گومڕاو سەرلێشێواێكی تەواوەو ڕێگەی ڕاستی واز لێهێناوەو نەفسی خۆی بەفیڕۆ داوە لە دونیاو دواڕۆژدا .

٥. هاوەڵ بڕیاردەرانی گەورە (الشرك الأكبر) هەركەسێك بڕیاری بدات بۆ خوای پەروەردگار و پێش مردن تەوبەی لێ نەكات و بەو حاڵەوە بمرێت بە هیچ شێوەیەك خوای پەروەردگار لێی خۆش نابێت ، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی : ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا ﴿٤٨﴾ ﴾ (النساء: ٤٨) واتا: خوای پەروەردگار لە كەسێك ڕازی نییە و لێی خۆش نابێت كە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابێت (وە بەو حاڵەوە مردبێت و تەوبەی نەكردبێت لە كاتێكدا ترسناكی شیركی بۆ ڕوون كرابێتەوە و بەڵگەی خوای پەروەردگاری بۆ باس كرابێت و بەردەوام بوو بێت لە سەری "أُقيم عليه الحجة")، وە خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك خۆش دەبێت كە لە خوار شیركەوە بێت بۆ ئەو كەسەی كە خۆی ویستی لێیە (لێخۆش بوونی خوای پەروەردگار لە هەموو تاوانێك نەگەیشتۆتە ڕادەی شیرك و بێ باوەری یان ئەوەتا هەر لە سەرەتاوە و بێ سزا لێی خۆش دەبێت یان پاش سزاو پاك بوونەوە ڕزگاری دەكات لە ئاگری دۆزەخ لە بەر ئەوەی شیرك و بێ باوەڕی بەرامبەر خوای پەروەردگار ئەنجام نەداوە، ئەمە واتای ئەوەنییە بڵێین ڕێگەی تاوانمان بۆ ئاسان دەبێت (بەڵكو گەورەیی خوا بە تەنها ناسین و دوور كەوتنەوە لە شیرك بڕیادانمان بۆ ڕوون دەكاتەوە (چونكە موسوڵمان گەر تاوانیش بكات بە ترسەوە ئەنجامی ئەدات) وَمَن يُشۡرِكۡ بِٱللَّهِ فَقَدِ ٱفۡتَرَىٰٓ إِثۡمًا عَظِيمًا " وە هەر كەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێكی زۆر گەورەی ئەنجامـــداوە .

٦. شیركی گەورە هەرچی كردەوە چاكەكان هەیە هەڵیان ئەوەشێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَلَوۡ أَشۡرَكُواْ لَحَبِطَ عَنۡهُم مَّا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴿٨٨﴾ ﴾ (الأنعام: ٨٨) واتا: ئەگەر ئەوان (كە مەبەستی پێغەمبەرانە (عليهم الصلاة والسلام) هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەن هەموو كردەوە چاكەكانیان

هەڵئەوەشێتەوە (لە گەڵ ئەوەی کە پێغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) ئەو هەموو کردەوە چاکەیەیان هەیە، ئەی ئەبێت حاڵی کەسانی تر چۆن بێت گەر شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەن؟ وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ لَئِنْ أَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (الزمر: ٦٥) واتا: تۆ ئەی پێغەمبەر (ﷺ) ئەگەر شەریك بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدەیت ئەوە کردەوە چاکەکانت هەڵئەوەشێتەوەو پاداشتی چاکە نادرێیتەوە لەسەریان وە لەو کەسانە ئەبیت کە خەسارەو مەندن .

٧. هەرکەسێك لەو کەسانە بێت کە شیرکی گەورەی تێدا بێت ئەوە ئاگری دۆزەخی بۆ هەیە و بەهەشتی لە سەر حەرامەو ناچێتە ناوێوە، جابری کوڕی عبد الله (رضي الله عنهما) لە پێغەمبەری خواوە(ﷺ) بۆمان دەگێڕێتەوە کە فەرمویەتی: ﴿ من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة، ومن مات يشرك بالله شيئًا دخل النار﴾[1] واتا: هەرکەسێك مردبێت و یان بمرێت و هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیار نەدابێت ئەچێتە بەهەشتەوە، وە هەرکەسێك مردبێت و هاوەڵی بۆ خوای پەروەردگار بڕیاردابێت ئەچێتە ناو ئاگری دۆزەخەوە . هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿٧٢﴾ ﴾ (المائدة: ٧٢) واتا: بێ گومان هەرکەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات ئەوە خوای پەروەردگار بەهەشتی لەسەر حەرام کردووە و نایکاتە بەهەشتەوە، وە شوێنی ناو ئاگری دۆزەخە، وە کەسانی هاوەڵ بڕیاردەر بۆ خوای پەروەردگار هیچ سەرکەوێنەرو سەرخەرێکیان نیە تا لە ئاگری دۆزەخ ڕزگاریان بکات.

٨. شیرکی گەورە گەر کەسێك ئەنجامی بدات و پێش مردن تەوبەی لێ نەکات ئەوە بە هەمیشەیی لە دۆزەخدا ئەمێنێتەوە، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ ﴾ (البينة: ٦) واتا: بێ باوەڕەکان لە ئەهلی کیتاب و (گاورو جولەکە) هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار لە ئاگری دۆزەخدان و بە هەمیشەیی تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوانە (بێ باوەڕەکانی ئەهلی کیتاب و (گاورو جولەکە) هاوەڵ بڕیاردەران خراپ ترین دروست کراوی خوای پەروەردگارن .

٩. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین ستەم و درۆیە، هەروەك خوای پەروەردگار ئامۆژگاری لوقمانی حکیم مان بۆ ئەگێڕێتەوە کاتێك ئامۆژگاری کوڕەکەی ئەکات و دەفەرموێت: ﴿ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾ (لقمان: ١٣) واتا: ووتی: ئەی کوڕی خۆم هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار مەدە چونکە بەڕاستی شەریك بۆ خوا بڕیاردان زوڵم و ستەمێکی زۆر گەورەیە. وە هەروەها خوای پەروەردگار فەرمویەتی: وَمَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا " وە هەر کەسێك هاوەڵ بۆ خوای پەروەردگار بڕیار بدات بەڕاستی درۆیەك و تاوانێکی زۆر گەورەی ئەنجامداوە .

١٠. خوای پەروەردگار و پێغەمبەری خۆشەویست (ﷺ) بەرین لە موشریکین (هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار)، هەروەك خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿ وَأَذَانٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ

[1] صحيح مسلم، كتاب الإيمان، باب من مات لا يشرك بالله شيئًا دخل الجنة، ومن مات مشركًا دخل النار، ١/٩٤، برقم ٩٣.

بَرِيٓءٞ مِّنَ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ﴿٣﴾ ﴾ (التوبة: ٣) واتا: ئەمە بانگەوازو ئاگادار کردنەوەیەکە لە لایەن خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەیەوە (ﷺ) بۆ هەموو خەڵکی لەڕۆژی حەجی گەورەدا: بەڕاستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرەکەی (ﷺ) بەرین لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار (المشرکین) .

١١. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار گەورەترین هۆکارە بۆ توش بوون بە سزاو توڕەیی خوای پەروەردگار و دووریی لە ڕەحم و بەزەیی، پەنا ئەگرین بە خوای پەروەردگار لە هەموو هۆکارێك کە ئەبێتە مایەی سزاو توڕەیی خوای پەروەردگار .

١٢. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار ڕوناکی و پاکێتی (فطرة)ی ئینسانەکان ئەسڕێتەوە، چونکە خوای پەروەردگار مرۆڤەکانی دروست کردووە لەسەر خوا بە تەنها ناسین و گوێڕایەڵی کردنی خۆی، هەروەك فەرمویەتی: ﴿ فِطۡرَتَ ٱللَّهِ ٱلَّتِي فَطَرَ ٱلنَّاسَ عَلَيۡهَاۚ لَا تَبۡدِيلَ لِخَلۡقِ ٱللَّهِۚ ذَٰلِكَ ٱلدِّينُ ٱلۡقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ أَكۡثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٣٠﴾ ﴾ (الروم: ٣٠) واتا : ئەو پاکی و یەکخوا پەرستیەیە کە خوای پەروەردگار خەڵکی لەسەر دروست کردووە، هیچ گۆڕانکارییەك بەسەر دروست کراوێکی خوادا نایات و هیچ کەسیش ناتوانێت، ئا ئەوەیە دینی ڕاست و دروست کە هیچ پێچ و پەناو چەوتیەکی تێدا نییە ، بەڵام زۆربەی خەڵکی ئەم ڕاستیانە نازانن . وەهەروەها پێغەمبەر (ﷺ) فەرمویەتی: ﴿ ما من مولود إلا يولد على الفطرة، فأبواه يهوِّدانه، أو ينصرانه، أو يمجسانه ﴾[1] واتا: هیچ منداڵێك لە دایك نابێت ئیللا لەسەر پاکێتی و ئیسلامەتی لە دایك ئەبێت، جا دایك و باوکی کاریگەریان ئەبێت بەسەریەوە و ئەیکەن بە جولەکە یان گاور یان ئاگر پەرست (موشریك)، وە لە فەرمودەیەکی قودسیدا پێغەمبەر (ﷺ) لە خوای پەروەردگارەوە ئەیگێڕێتەوە، کە خوای پەروەردگار فەرمویەتی: ﴿إني خلقت عبادي حنفاء كلهم وإنهم أتتهم الشياطين فاجتالتهم عن دينهم، وحرمت عليهم ما أحللتُ لهم، وأمرتهم أن يشركوا بي ما لم أُنزل به سلطانًا﴾[1] واتا: من هەموو بەندەکانم لەسەر پاکی و یەکخوا پەرستی دروست کردووە، بەڵام شەیتانەکان دێن و لە دینە پاکەکەیان دوریان ئەخەنەوە، وە ئەو شتانەیان لەسەر حەرام ئەکات کە من بۆیانم حەڵاڵ کردووە، وە فەرمانیان پێ ئەکەن تا هاوەڵ و شەریك بۆ من بڕیار بدەن لە کاتێکدا هیچ بەڵگەیەکم دانەبەزاندووە تا هاوەڵ و شەریك بۆ من بڕیار بدەن .

١٣. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار هەرچی ڕەوشتی جوان و بەرز هەیە نایهێڵێت، لەبەر ئەوەی ڕەوشتی بەرزو جوان لە سروشت و پاکێتی هەموو مرۆڤێکە، جا ئەگەر شەریك بۆ خوا بڕیاردان سروشتی پاکێتی مرۆڤەکان بگۆڕێت ئەوە بێ گومان هەموو ئەو ڕەوشتە جوان و بەرزانەی لەسەر ئیسلام و پاکێتی دروست ئەبن ناهێڵێت .

١٤. هاوەڵ بڕیاردان بۆ خوای پەروەردگار عیززەت و سەربەرزی مرۆڤ ناهێڵێت، چونکە کەسی هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار خۆی زەلیل و ژێر دەستەی هەموو تاغوت و پەرستراوەکان کردووە، چونکە باوەڕی وایە هیچ پشت و پەنایەکی نییە جگە لەوان ، بۆیە خۆی زەلیل و ژێر دەستەی شتانێك (بتێك، دارێك، بەردێك)

[1] متفق عليه من حديث أبي هريرة رضي الله عنه: البخاري ، كتاب الجنائز، باب إذا أسلم الصبي فمات هل يصلى عليه، ١١٩/٢، برقم ١٣٥٨، ومسلم، كتاب القدر ، باب معنى كل مولود يولد على الفطرة، ٢٠٤٧/٤، برقم ٢٦٥٨.

[1] مسلم ، كتاب الجنة ، باب الصفات التي يعرف بها أهل الجنة وأهل النار ، ٢١٩٧/١، برقم ٢٨٦٥.

ئەکات نە ئەبیستن و نە ئەبینن و نە عەقڵیشیان هەیە، بۆیە غەیری خوای پەروەردگار ئەپەرستێت و خۆی زەلیل و ژێر دەستەی کردووە کە ئەویش ئەو پەڕی سوکی و زەلیلی و بەدبەختیە، داواکارین لە خوای پەروەردگار بێ ڕێزو ژێر دەستەی هیچ کەس و شتێکمان نەکات .

١٥. شیرکی گەورە خوێن و ماڵی پێ حەلاڵ ئەبێت، لەبەر فەرمودەکەی پێغەمبەر (ﷺ) کە فەرمویەتی: ﴿أمرت أن أقاتل الناس حتى يشهدوا أن لا إله إلا الله وأن محمدًا رسول الله، ويقيموا الصلاة، ويؤتوا الزكاة، فإذا فعلوا ذلك عصموا مني دماءهم وأموالهم إلا بحق الإسلام وحسابهم على الله﴾[1] واتا : فەرمانم پێ کراوە (لە لایەن خوای پەروەردگارەوە) کە کوشتاری خەڵکی بکەم تا شایەتی ئەدەن بەوەی کە تەنها خوای پەروەردگار پەرستراوی حەق و ڕاستەقینەیە و(محمد)یش پێغەمبەرو(ﷺ) ڕەوانەکراوی خوای پەروەردگارە، وە نوێژ بکەن و زەکاتی ماڵەکانیان بدەن، کاتێك ئەو کارانەیان کرد ئەوە خوێن و ماڵیان حەرام ئەبێت لەسەر موسوڵمانان مەگەر بەحەقی ئیسلام (واتا: کەسێك پاشگەز بێتەوە لە ئیسلام یان کەسێك کەسێك بکوژێت بە ناحەق یان پیاوێك و ئافرەتێك زینا بکەن و پیاوەکە ژندار بێت و ئافرەتەکەش شوی کردبێت ......هتد، ئەو کاتە حەق و مافی ئیسلامە تۆڵەیان لێ بستێنێتەوە کە کوشتنیانە) وە لێپرسینەوەیان لای خوای پەروەردگارە لە ڕۆژی دواییدا .

١٦. شیرکی گەورە دوژمنایەتی لە نێوان خاوەنەکەی و ئیماندارانداا بەرپا ئەکات ، بۆیە دروست نییە بۆ هیچ ئیماندارێك خۆشەویستی و دۆستایەتی بۆ کەسێکی هاوەڵ بڕیاردەری گەورە هەبێت با نزیك ترین کەسیـــشی بێت .

١٧. شیرکی بچوك ئیمان لاوازو کەم ئەکات و هۆکارێکە و سەر ئەکێشێت بۆ هاوەڵ بڕیاردانی گەورە بۆ خوای پەروەردگار .

١٨. شیرکی شاراوەو نهێنی کە ڕیا کردنە، وە کردنی کردەوە بۆ بەدەست هێنانی دونیا لە کاتێکدا کردەوە چاکەکانی پێ هەڵئەوەشێتەوە، ترسناك ترە لە فیتنەی دەججال، لە بەر گەورەیی و شاراوەیی و ترسناکیەکەی لەسەر ئوممەتی پێغەمبەر (ﷺ) .

کەوابو ئەی براو خوشکانی موسوڵمان ئاگاداربن و بترسن لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆ خوای پەروەردگار گەورەو بچوك و نهێنی و ئاشکرا، پەنا ئەگرین بە خوای پەروەردگار لە هاوەڵ بڕیاردەران بۆی ، داواکارین لە خوای پەروەردگار کە سەلامەتی لە شیرك و لێخۆش بون لە تاوانەکان و لەش ساغیمان پێ ببەخشێت لە دونیاو دوارۆژدا، وە هەردوو مامۆستای بەڕێز ﴿ م. شێرزاد عبدالقادر، کە ڕێپیشاندەرو یارمەتیدەرم بوو بۆ وەرگێڕانی ئەم نامیلکەیە، وە م. صلاح الدين عبدالكريم کە هەم یارمەتیدەرو هەم ئەرکی پێداچونەوەشی گرتە ئەستۆی خۆی﴾ خوای پەروەردگار پاداشتی بەخێریان بداتەوە و سەربەرزو پایەداریان بکات لە دونیاو دوارۆژدا، آمـــین .

وصلى الله وسلم وبارك على نبينا(ﷺ) محمد وعلى آله وأصحابه ومن تبعهم بإحسان إلى يوم الدين.

www.ba8.org

---

[1] متفق عليه: البخاري ، كتاب الإيمان ، باب﴿فَإِن تَابُواْ وَأَقَامُواْ الصَّلاَةَ وَآتَوُاْ الزَّكَاةَ فَخَلُّواْ سَبِيلَهُمْ﴾ ١٤/١، برقم ٢٥، ومسلم، كتاب الإيمان ، باب الأمـــر بقتال الناس حتى يقولوا لا إله إلا الله، ٥٣/١، برقم ٢٠.